

Babics Imre, Biernaczky Szilárd, Vasas Tamás, Hauptmann Tamás, Benesóczky László versei; A Tehetséggondozó Műhelyben: Bognár Levente, Hadarics Fanni Borbála versei; Uri Asaf prózaversei; Túri Katalin, Reichert Gábor tanulmánya; Andrej E. Skubic, Hegyi Damján prózája; kritikák Borut Kraševac (Rudaš Jutka), Caleb Azumah Nelson (Enesey Diána), Röhrig Eszter (Kovács Krisztina) kötetéről, Juhász Attila (Devecseri Zoltán); Gaál József alkotásai

2024

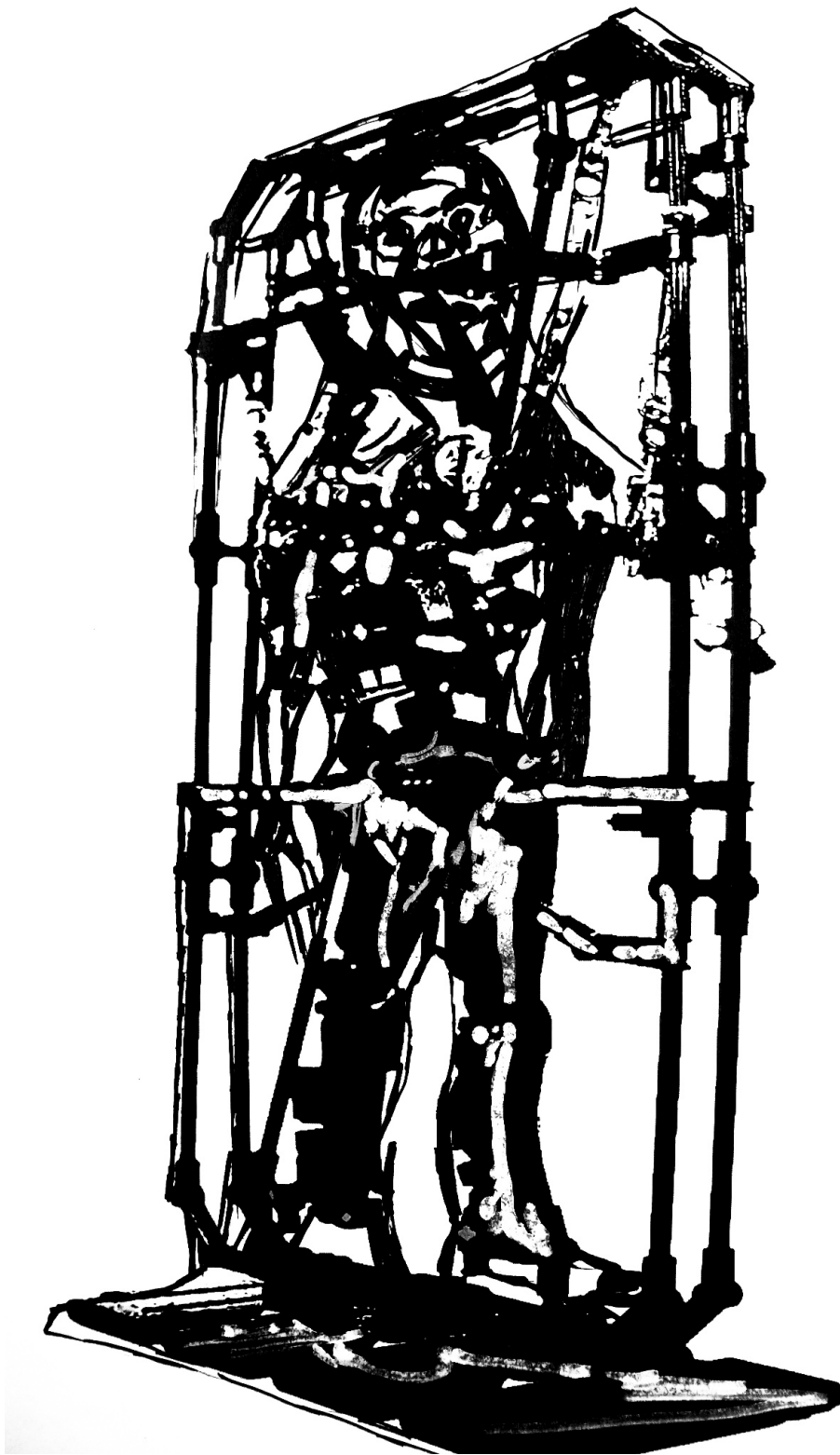
3

m

műhely

GAÁL JÓZSEF: CORPUS HYSTERICUM, 2019, FESTMÉNYKOLLÁZS, PAPÍR 70X50 CM

GAÁL JÓZSEF: NONHUMAN SOROZATBÓL, 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 30X20 CM

Kulturális folyóirat
Megjelenik kéthavonta
2024. XLVII. évfolyam, 3. szám

Kiadja:
a Műhely Folyóiratkiadó Nonprofit
Korlátolt Felelősségű Társaság

A kiadásért felel:
Horváth Nóra ügyvezető

Szerkesztőség:
9022 Győr, Rákóczi u. 1.
Levélcím: 9002 Győr, Pf. 45.
Tel.: 96/326-845
E-mail: szerkesztoseg@gyorimuhely.
hu
Honlap: www.gyorimuhely.hu
Facebook:
https://hu-hu.facebook.com/muhely_folyoirat/

Főszerkesztő:
HORVÁTH NÓRA

Szerkesztők:
TAKÁCS NÁNDOR
(vers és próza)

HORVÁTH-MÁRJÁNOVICS DIÁNA
(kritika)

Szerkesztőségi titkár:
SZIKONYA GABRIELLA

Tördelés:
VISIONEXT Vizuális Stúdió, Győr

A Műhely nyomdai partnere:
PALATIA Nyomda és Kiadó Kft., Győr
Felelős nyomdavezető:
Radek József ügyvezető igazgató

ISSN 0138-922X (Print)
ISSN 3057-8914 (Online)

Az új címformát és arculatot a
VISIONEXT Vizuális Stúdió tervezte.

Köszönjük Gaál Józsefnek alkotásait.

A Műhely 2024/3-es számából 50
számozott példány is készült, 1–1
eredeti, szignózott nyomattal. Az
alkotások elkészítéséért köszönet
Gaál Józsefnek, Pápai Miklósnak,
Horváth Ákosnak és Nagy Huba
Mátyásnak.

2025. április 10-én megtartottuk idei első Műhely-estünket a Zichy-palotában, Győrben. Előző lapszámunk szerzői közül, nagy örömünkre, vendégünk volt Devecseri Zoltán, Lukács Zsolt, Bokros Judit, a megújult arculat és a különleges képanyag kapcsán pedig Fekete Boglárkával, Fazakas Rékával és Pápai Miklóssal beszélgettünk a legfiatalabb művészgeneráció inspirációiról. Jó érzés volt megélni ezt a generációk közti párbeszédet, irodalom és képzőművészet kapcsolódásait, valamint látni a művészet és irodalom iránti alázatot, mely minden generáció képviselőjéből egyformán sugárzott. Devecseri legújabb kötetének kritikáját már jelen lapszámunkban olvashatják, Juhász Attila tollából. Ezért érezzük oly fontosnak e lap megmaradását, mert bízunk benne, hogy a körülötte létrejött szellemi műhely folyamatosan alakulhat, mindig újabb tagokkal bővíthet, akik felveszik a fonalat, és szerves részeivé válnak egy bejáratott platformnak. Bocsássák meg nekem, ha nem tudok másra gondolni, mint a folyóirat megmentésére. Látom, hogy nemcsak mi akarjuk, szerkesztők, de reménykednek a szerzők, biztatnak az olvasók, és ez arra ösztönöz bennünket, hogy kitartsunk és küzdjünk, mert van miért és kikért.

Boldogok vagyunk, hogy legújabb lapszámunkban közölhetjük Gaál József képzőművész munkáit, 50 számozott példányban pedig aláírt, eredeti nyomataival is találkozhat a közönség. Ennek alkalmából köszöntjük őt május 6-án az Esterházy-palotában, ahol reményeim szerint sikerül megtudnunk egyet s mást a *Második technoevolucionista kiáltvány* inspirációjáról és a folyóiratban elszórtan bolyongó transzhumán lényekről. Szeretettel várjuk Önöket ez alkalomból Győrben, ahogy júniusi, könyvheti programjainkon is! S ha már Győr, mostani lapszámunk másik kuriózuma Reichert Gábor 95 éve született Galgóczi Erzsébetnek szentelt tanulmánya. Ugyancsak figyelmükbe szeretném ajánlani tehetséggondozó rovatunk két új költőpalántájának erős debütáló anyagát. Bízunk benne, hogy találnak kedvükre való olvasnivalót! Ne feledjék, színesben a honlapunkon is olvashatják lapszámunkat!

Horváth Nóra
főszerkesztő

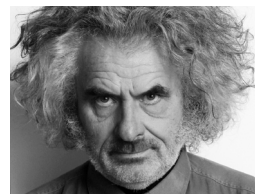
GAÁL JÓZSEF: FRAGMENTA TANULMÁNY, 2024, KOLLÁZSRAJZ, 35X21 CM

Tartalom

GAÁL JÓZSEF KÉPI VILÁGA	5
GAÁL JÓZSEF: Második tecno-evolucionista kiáltvány.....	7
•	
TÚRI KATALIN: Joszif Brodskij, a drámaíró: a <i>Márvány</i> című drámája. „A lényeg tehát – az Idő.”	11
•	
BABICS IMRE: 4 epigramma	22
Tollvégek – avagy spirituális ornitológia (részlet).....	22
URI ASAF: A lejtő vége	23
Kellene egy háziállat, egy Border Collie.....	23
„Félbeszakított élet”	24
A Pasaréti téri templom harangja, háború közben.....	24
Mozgásszabadság	25
A petrezselyemgyökér	26
•	
REICHERT GÁBOR: Budapest-képek és -képzetek Galgóczi Erzsébet korai novelláiban ...	28
•	
TEHETSÉGGONDOZÓ MŰHELY	
BOGNÁR LEVENTE: Egy tenger is lehet önbizalomhiányos, nem?.....	36
365 fát láttam nálad.....	36
HADARICS FANNI BORBÁLA: betűember.....	37
pinokkió	37
•	
BIERNACZKY SZILÁRD: Himnusz a Naphoz	40
VASAS TAMÁS: Elnyúló virrasztás Lazarus nyugalmáért	50
HAUPTMANN TAMÁS: Kislődi feltámadás	53
BENESÓCZKY LÁSZLÓ: Keresztény papírcetlik.....	56
Utószavak – 2. (Stabat Filius)	56
•	

ANDREJ E. SKUBIC:	Idehallgasson, Marjan úr.....	58
HEGYI DAMJÁN:	Leszállt egy légy a holdkompra, közben elfogyasztottak egy citromtortát.....	63
	•	
RUDAŠ JUTKA:	Agni, a nyúl és a tűz (Borut Kraševc: <i>Agni</i>)	68
ENESEY DIÁNA:	Kis világokat kell építeni a szabadság reményének (Caleb Azumah Nelson: <i>Kis világok</i>).....	70
KOVÁCS KRISZTINA:	„... emlékek rétegeit keni egymásra...” (Rőhrig Eszter: <i>Ne sírj!</i>).....	73
JUHÁSZ ATTILA:	„írva van: mégis-remény száll föl velünk” (Devecseri Zoltán: <i>Harmadnapok</i>)	75

Gaál József képi világa

GAÁL JÓZSEF

1960-ban született Tahitótfaluban.
1970–74 Szentendrei rajzkörben tanult.
1978-ban érettségizett a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskolában.
1983-ban diplomázott a Magyar Képzőművészeti Főiskolán, és 1986-ig továbbképzős hallgató volt.
1987–1993 A Ferenczy István rajzkör tanára.
1993-tól a Magyar Képzőművészeti Egyetemen tanít, jelenleg a Festő Tanszék docense.
1999–2005 A Zebegényi Szőnyi István Képzőművészeti Szabadiskola tanára volt.
2017-től a Magyar Művészeti Akadémia Képzőművészeti Tagozatának levelező tagja, 2019-től az akadémia rendes tagja.

Gaál József művészetét korunk kultúrájának két pólusra bontott, ellentmondásos viszonya határozza meg. Immanens és transzcendens a ketőssége az elme létrontó, hamis képzete, a létezésével és mulandóságával szembesülő ember megtévesztő káprázata. A művészet ősi szerepéhez való visszatalálás számára nem romantikus vágyakozás, hanem tragikus szembesülés a kiismerhetetlen léttel szemben. A technikai médiumokkal átítított világunk egyszerre fejlődő és egyben sorvasztó folyamatai mellett a tradicionális kifejezési formák inkább radikalizmusnak tűnnek. A tradicionális létfelfogását újraértelmező, újrateremtő kísérleteit valójában a létalap hiányából létrejött vákuum generálja. Kényszerítő és lázadó erő a fogyasztói kultúra mechanizmusa ellenében. Gaál József művészete demitologizált, technikai miszticizmusra épülő és végtelenül kiábrándult korunkra reflektál. Mintha hitelét vesztett jelenünket akarná orvosolni, áldozatként felmutatni szenvedő, groteszk alakjait. Disszonanciára épülő művészi világképében meghatározó az egymással ellentétes érzések közötti furcsa, ambivalens viszony. Festményein és szobrain az időtlenség és a pillanatnyiság; a mulandóság és az örök belső feszültsége. Tragikus groteszk, ami a magára hagyott ember belső küzdelme, figurái némaságukkal, bezártságukkal áldozatok és konok lázadók egyszerre. Lényei emberi és állati formák metamorfózisai, egymásba olvadásukból született hibrid lények kiszolgáltatottak és bestiálisak. Mitikus lények és életképtelen hibridek keverednek, régi és új mítoszok szövődékébe záródva, vagy abból kitörve. Gesztusokból épített, tömör figurák, akiket körülvesz az üresség tere, a semmi; mementói a múltó, de valójában változatlan időnek, a kietlen térnek, a mozgásnak-mozdulatlanságnak, önmaguk jelenének és létezésük jelentéktelenségének. Megszülető, lüktető, majd elhaló bábok, sérültek, dermedtek, akik épp annyira fenyegetőek és komorak, mint amennyire megalázottak és kiszolgáltatottak. Gaál egyéni mitologikus gondolkodásával kilép az egzisztencializmus örökségének nevezhető katasztrófizmus világlátásából. Visszanyúlva az ősi kultúrák archaikus formavilágához elveti közömbösítő a későmodern terméketlen formalizmusát. Művészetében a fenséges és groteszk szimbiózisából jöhet létre korunk kereső és kételkedő emberének lelkülete, ami valójában létünk befejezhetetlen, évezredek óta tartó konfliktusa.

FONTOSABB DÍJAK ÉS ÖSZTÖNDÍJAK:

- 1984 Herman Lipót Alapítvány díja, Magyar Képzőművészeti Főiskola
- 1985 Kondor Béla Emlékérem, XIII. Országos Grafikai Biennále
- 1986–89 Derkovits-ösztöndíj
- 1987 Kassák emlékkiállítás, Salgótarján – Nógrád Megye Fődíja
- 1989 Kassák-ösztöndíj
- XV. Országos Grafikai Biennále – Művelődési Minisztérium Fődíja
- 1991 A Barcsay Alapítvány díj
- Munkácsy-díj
- XVI. Országos Grafikai Biennále nagydíja
- Római ösztöndíj – Római Magyar Akadémia
- 1994 Neufeld Anna Emlékdíj
- 1996 Csohány Kálmán-díj, Salgótarjáni Rajzbiennále
- 1997 Kurucz D. István Alapítvány díja, Vásárhelyi Őszi Tárlat
- 1999 Párizsi ösztöndíj – Cité Internationale des Arts

- 2004 XXII. Miskolci Grafikai Biennále,
Magyar Illusztrátorok Társaságának díja
2007 Palládium Díj
2010 Supka Magdolna-díj
2013 Képzőművészeti Tagozat Díja – Magyar Művészeti Akadémia
2014 Műút folyóirat Képzőművészeti nívódíja
Csongrád Megyei Önkormányzat díja – 61. Vásárhelyi Őszi Tárlat
2015 Tornyai plakett – 62. Vásárhelyi Őszi Tárlat

GAÁL JÓZSEF: HYBRIS I. 2023, AKRIL, VÁSZON, 170X160 CM, VÁSZON, 170X160 CM

Második techno-evolucionista kiáltvány

Irányított evolúcióval, ezen az úton haladva válhatsz emberen túli egyedde, poszthumán entitássá. A Nagy Metamorfózisra készülünk. Nonhumán fejlesztésünk most dimenzióugrás lesz! Biomérnökségünk új kommunája már túllépett az eklektikus transzhumán konstrukción. Következő lépés a poszthumanista genezis. A bioetika tökéletesített elmélete szinkronban halad a technikai fejlesztéssel. A nem emberi lény modellje a jövő valósága. A szintetikus tudományfelfogás mindent elsöpítő radikalizmusa és az önmegtermékenyítő technotudomány felszámol minden szerves szennyezést. Új tudat új testben, túllépünk a transzhumanisták meddő hibridizációs tévútjain. Az identitások keverékének szennyezettsége megszűnik a személyiség alkalmazkodó fluidizálása által, túllépünk az eklektikus biomorfizmus efemer testegyvelegein. Minden határt felszámolunk, az antropogén nyűgnek vége! Intelligens gépeinket összekapcsolva autonóm ön-rehabilitációs digitális technológia túllép a szimbiotikus léten. Romlandó biomasszádat, protézisekkel agyonfércelt testedet végleg lefejtjük rólad. Technológia lényként, asszimilálva tudat interfészek hálózatában új-jászülethatsz. Vége az implantátumok és protézisek különemű, kiegészítő szerepéről, nincs vége a test technológiával történő, végeérhetetlen feljavításának. Új lényt teremtünk, elvágjuk a romlandóságba kapaszkodó szikkadt gyökereket. Cseréld le magad, szüless újjá! Nincs befejezetlenség, az emberi evolúció szinte stagnáló állapotán túllépve bejuthatsz a technoevolúció dinamikusan fejlődő szférájába. Az elavult régi világ széthull, folyamatosan fejlődsz, újra- és újradefiniálsz önmagad. Megtervezünk Téged, megtervezzük gyermekeidet nem lesz gond rájuk sem, megtervezzük a tökéletes utódok láncolatát, olyan tulajdonságot kapnak, olyan hasznosak lesznek, amit el sem tudsz képzelni. Fölöslegessé vált a bioetika, mert új lényedben kiiktatjuk a romlandó anyagot. Az analóg világ zsarnoki volt, a szabadság eszmény illúziója. Az autonómia eszméje már csak egy spektákulum program, illúzió ahhoz, hogy önállóan cselek-

szel. Élethosszabbító technikánk is tökéletes, már nincs nyugtalanság, szorongás, nincs elidegenedés, mert heterogén tudataidat jó társas életet biztosítanak önmagadon belül. Valójában halhatatlan vagy, mert minden születésed és haláloed csak egy illúzió – időtlenné tettük létezésed. Tenyésztés és újratenyésztés – talán még ugyanaz maradhatsz, ha egyáltalán voltál valaki, de minek az autonóm ego, ha a rendszer hálójában bármi lehetsz. Az individuum felszámolása már a transzhumán protézis-kombinációknál megtörtént, de a mentális csökevények generálta fantomfájdalmakat is felszámoljuk. Új szépségeszményünk már túl van a transzhumanista hibriditáson, mert posztantropocentrikus esztétikánk egyben etikai dimenzióváltás. A modernitás álságos, destruktív romanticizmusát kivonva véget vetünk a biomorf eklektikának, ami csak szenvedést gerjesztő zavaros tudatállapot. Nincs emberi, állati, evilági vagy transzcendens – az új formához új eszmék járnak, a múlt hagyományos etikai, esztétikai abroncsait széttörjük. Nincs sablon, minta, modell, de nincs mutáció a kísérletezésben. A fluid rendszerprogram az örökké felvillanó megtestesülések, saját kvázi testkapszulád önkatalizáló rendszerében végtelen pseudo-univerzumot teremthetsz. Legyőztük a biosoviniszta dogmatikusokat, a neoracinalista szektákat, és az irracionalista posztfuturistákat. Az önkorigáló gyakorlat automatikus, nem a rendszer van benned, hanem Te vagy a rendszerben. A központi intelligencia minták változó, prizma gazdagsága kimeríthetetlen. Kiiktathatod a házaló testügynököket és az időpazarló protézisszerviz elavult szolgáltatásait. Transzverzális entitások abszolút vitalitásával párhuzamos tudatszférákban létezel, magadban hordozod a digitális stimulátor rendszert. Permutált tested van, benned keringenek a variálható anagramma programok, farktál-hálók végtelen szűkítésével és határtalan tágíthatóságával. Elutasítjuk a biokonzervatív vádakát, hogy mindez csak céltalan kérődzés, a teremtett elme elsorvasztása és bezárása a technológiába. Felszámoltuk a lágy testbe ágyazott kemény

protézisalkatrészek, előző korszakból itt maradt primitív ortopédiáját. Idegi folyamataidnak már nincs szüksége biológiai segédeszközökre, sem techno-protézisekre, mentális folyamataid már az új technológiába ágyazva szinte egybeforrt a kiborg szériáddal, ezért már nincs kiborg és nincs ember, csak Új Lény, az elme és a test polarizált összeolvasztása az elasztomer emlékező masszájában. Végleg otthonra találtál az intelligens matériákban, beágyazódtál a neurális szintetikusságban, elméd és identitásod már beolvadt a megújuló rendszerbe, az örökké új-rateremtő hálózatba. Nincs testreszabhatósági határ, a karakterek végtelenített korpuszgenerátorai kiapadhatatlanok. Techno-genezis általi tudástermelés már irányított digitális evolúció.

Ha nem cselekszel, alfaj maradsz, túlélésed miatt engedd a nagy techno-metamorfózis elkerülhetetlen átalakító programját! A nagy átalakítás nem mutáció, hanem visszafordíthatatlan teremtés! A kibernetikus organizmuskutatás új szintre lépett, a nonhumán hibriditás helyett az embe-
rebb ember jövőbe vetített megformálás a cél.

Ti, akik a technológiai evolúció szintézislényei lesztek! Hűségkártya-tulajdonosok, addig is vásároljátok meg a legújabb, minden eddigi kiegészítővel kompatibilis, anamorfikus beágyazottságra képes testimplantátumunkat. Gépállatember útja a Gépállaton keresztül, hogy eljusson halhatatlan Géphez, a fejlődés csúcán, az utolsó lépcsőfok után egyesültök az önmegtermékenyítő mindent behálózó Központi Testben! Egyesültök a globális-planetáris, teret és időt átrendező, csak a kiválasztottaknak felkínált végtelen fejlődés egyetlen, mindent uraló digitális szférájában. Te, parányi ember, skeleton protézisek, digitális implantátumok által a fenéséges gépben behálózottan most egygé fogsz válni a tökéletes rendszerrel! Az örök békét hozó eszmével, az Algoritmus Nirvánában! A természetet és minden alsóbb szinten vergődő embert magad alá gyűrtél, csak azért, hogy felemelkedj,

az Embertelen Ember tökéletességébe. Nincs gépnek zavaró ösztöne, a biológiai rögzültségtől megszabadítunk, megszabadulhatsz a gyötrő érzelmektől! A tiszta Logosz Birodalmában létezhetsz, a racionalizmus világában. A digitális rekonfigurációs denaturalizáció újabb létformát hoz létre. A neutralizáló racionális program az érzelmek bomlasztó mechanizmusát kiiktatja. A romlékony biomassza konzisztencia a géphibridizációs vákuumában megtörténik a Nagy Techno Metamorfózis. A poszthumán képzelgések-ből csak egy az igazág, a Gép Szent Szférájában való létezés, de térjünk a lényegre, mert amíg nem lép a rendszerbe a tudategyesítő központi algoritmus hálózata, a Nagy Techno Metamorfózis végső megoldása, addig vedd meg lecserélhető robotodat. A legújabb széria szlogenje: minden egyben, minden nemben, minden részben eroto-inger, szerv-szenzorokkal ellátott szívó- és lüktető protézisekkel! Bármilyen nemi átmenetet produkáló variabilitás, intenzív ingerek kombinációival minden fantáziát felülmúl! Tartós, az új széria, mentes romlandó, parazita biológiai anyagtól, nem mutáció, hanem a heterogenitások szintézise! Újdonság, a széria harcos és szerető! Minden fegyvernemben érvényes kis- és nagy kaliberű harci implantátumokkal tíz perc alatt gyilkoló gépezetté átalakíthatod kéjrobotodat. Minden harci járművel, drón típussal és kiméra kiborggal kompatibilis. Az új központi rendelkezések szerint ideiglenesen kiválthatod vele katonai szolgálatodat, helyetted áldozza fel pszeudo életét, de ha szeretnéd, önkéntesként kockázatos kalandokban lehet részed! Transzformer burokként kéjrobotoddal egyesülve, magadra öltheted testét, kéjjel gyilkolhatsz szerves és szervetlen alanyokat. Órizd meg a kódrendszerét, mert elhasználva akár új típusú hasonmást vehetsz újabb protézis extrákkal, ne hagyd, hogy részlegesen már kiiktatott, elavult ragaszkodási ösztönöd eluralkodjon átprogramozott kvázi tudatodban!

GAÁL JÓZSEF: HYBRIS II. 2023, AKRIL, VÁSZON 170X160 CM, VÁSZON, 170X160 CM

A folyóirat nyomtatott verziójában fekete-fehérben közölt festmények színesben láthatók a *Műhely* online verziójában, a folyóirat honlapján.

Első borító: *Corpus Hystericum*, 2019, festménykollázs, papír 70x50 cm

Belső borító: *Nonhuman sorozatból*, 2024, kollázsrajz, papír 30x20 cm

Hátsó belső borító: *Homicida vázlat*, 2024, kollázsrajz, papír 28x17 cm

Hátsó borító: *Hybris III.* 2023, akril, vászon, 170x160 cm

2. o.: *Fragmenta tanulmány*, 2024, kollázsrajz, 35x21 cm

6. o.: *Hybris I.* 2023, akril, vászon, 170x160 cm

9. o.: *Hybris II.* 2023, akril, vászon 170x160 cm

20. o.: *Prothesis Torso I.*, 2024, kollázsrajz, papír 26x18 cm

21. o.: *Prothesis Torso II.* 2024, kollázsrajz, papír 26x18 cm

25. o.: *Cyber IV.* 2024, kollázsrajz, papír 20x18 cm

26. o.: *Inhumanus tanulmány*, 2024, kollázsrajz, papír 16x24 cm

27. o.: *Cyber V.* 2024, kollázsfestmény, papír 24x16 cm

31. o.: *Transhuman I.* 2024, kollázsrajz, papír 28x18 cm

34. o.: *Transhuman II.* 2024, kollázsrajz, papír 26x18 cm

35. o.: *Robot*, 2024, kollázsrajz, papír 32x26 cm

37. o.: *Cyber tanulmány*, 2024, kollázsrajz, papír 18x20 cm

38. o.: *Transhuman II.* 2024, kollázsrajz, papír 24x18 cm

39. o.: *Transhuman III.* 2024, kollázsrajz, papír 24x18 cm

48. o.: *Idolum*, 2023, festménykollázs, akril, papír 130x80 cm

49. o.: *Idolum II*, 2023, festménykollázs, akril, papír 130x80 cm

57. o.: *Katona I.* 2024, kollázsrajz, papír 30x18 cm

66. o.: *Kaszás*, 2024, kollázsrajz, papír 26x18 cm

67. o.: *Bubble Man*, 2024, kollázsrajz, papír 26x18 cm

79. o.: *Katona II.* 2024, kollázsrajz, papír 32x18 cm

TÚRI KATALIN

Joszif Brodskij, a drámaíró: a Márvány című drámája „A lényeg tehát – az Idő.”

**TÚRI
KATALIN**

(Mezőtúr, 1976):
magyar, angol és
orosz szakos tanári
végzettsége van. A PTE
Irodalomtudományi
Doktori Iskola
abszolutóriumot
szerzett hallgatója,
Joszif Brodskij/Joseph
Brodsky életművének
kutatásával foglalkozik,
továbbá műveinek
fordításával. 2016-
ban Babits Mihály
Műfordítói Ösztöndíjat
nyert Brodskij *Márvány*
című drámájának
lefordítására.

A Nobel-díjas Joszif Brodskij/Joseph Brodsky¹ (1940–1996) nemcsak verseket és esszéket, hanem drámákat² is írt (LOSEV 2006: 261). Három drámája közül a *Márvány* című 1982-ben született. A művet angolra (1984) is Brodskij fordította le, Alan Myers segítségével. (Brodskij verseinek többségét, mint tudvalevő, oroszul, esszéinek javarésztét angolul írta, a drámák esetében különlegesség az, hogy eredetileg oroszul íródtak, de az angol fordításukban is részt vett a szerző.) A *Márvány* című dráma eredeti, orosz változata és angol fordítása között elég jelentős a különbség, de a jelen tanulmány ezt nem vizsgálja. E tanulmány az eredeti, az orosz nyelvű mű³ alapján íródott.

A *Márvány* mellett a *Demokrácia!* című drámáját is színpadra állították, ilyen szempontból talán népszerűbb az utóbbi műve. A jelen tanulmány azonban azt sem vizsgálja, hogy milyen sikerrel játszották, illetve játsszák e műveket. E tanulmány nem tér ki arra sem, hogy Brodskij drámái mennyire ismeretek, illetve elismertek. (Szinte bizonyos, hogy a drámái a legutolsók a három műnem közül, versei és esszéi messze megelőzik őket ismertségben.)

Losev, Brodskij egyik legkitűnőbb kutatója, filozofikus drámának nevezi a *Márvány* című művet. Könyvdrámának is szokás ezt a műfajt nevezni, ami arra utal, hogy az ilyen típusú dráma nem annyira színpadra íródott, inkább olvasásra.⁴ A műfaj ismerős a magyar olvasóknak, hiszen Madách *Az ember tragédiája* című drámája is filozofikus, más néven könyvdráma. A jelen tanulmány célja elsősorban a *Márvány* című dráma filozofikusságának rövid bemutatása.

Az egyik szereplő szájából hangzik el a tanulmány alcíméül választott idézet: „A lényeg tehát – az Idő”. Az Idő fogalma olyan fontos, hogy nagybetűvel van írva a műben. Ez az idézet egyben Brodskij életművének motója is lehetne! Ugyanis egész életművének középpontjában az idő fogalma áll. Többször hangsúlyozta ezt: „[m]erem állítani, hogy egyetlen dologról írok: az időről, és arról, amit az emberrel tesz az idő” (JANGFELDT 2012: 79). Ezt az állítását többször is megismételte; egy másik variációban úgy fogalmaz, hogy kizárólag az időről ír, és arról, hogy az idő mit tesz a térrel. A tér fogalmába a brodskiji világtkép szerint beletartozik az ember is, így a két állítás (az idő mit tesz az emberrel, illetve az idő mit tesz a térrel) hasonlót jelent. Éppen e művében definiálja Brodskij, hogy mi az ember: az ember maga is tér, „tér a térben”.⁵ A drámában a legfontosabb fogalom az Idő, de hasonlóan fontos a tér és a költészet is (JANGFELDT 2012: 9),⁶ e három fogalommal és főként az Idő és a tér, valamint az Idő és a költészet kapcsolatával foglalkozik a mű. (Az Idő kiemelt fontosságát mutatja, hogy a másik két fogalommal szemben nagybetűvel írva szerepel a műben.) Brodskij egész életművében is (a verseiben, az esszéiben és a drámáiban egyaránt) ez a három fogalom játssza a legjelentősebb szerepet, a költészet helyett/mellett a nyelv is lehet a harmadik.

A dráma a klasszicista hármasság szabályának megfelelően egy nap alatt, egy helyszínen játszódik, a cselekmény egy szalon fut. A díszlet is klasszicista. A klasszicista színpadi díszlet illik Rómához, ami a cselekmény színhelye. A pontos helyszín Rómán belül a Torony egyik cellája, a Torony egy börtön.⁷ A kétszemélyes cellában Publius és Tullius raboskodik, rajtuk kívül nem jelenik meg más szereplő a műben. Az ő egy napjukat meséli el a történet. A három felvonás délben, este, illetve reggel játszódik. A két rab napja nem egészen a megszokott módon telik el, hiszen a második felvonás végén Tulliusnak sikerül megszöknie a Toronyból, habár másnap reggel már önként vissza is tér. A drámában Publius és Tullius sok mindenről beszélgetnek, de a legfontosabb témáik a már említett Idő, a tér és a költészet.

Megjegyzés: furcsa, hogy éppen arról nem beszélgetnek, hogy miért kezdődhetett el az időszámítás, és amikor eltörölték (a mű ugyanis az időszámítás eltörlése után játszódik!), az vajon milyen okból történt. Publius hangosan gondolkodik e két kérdésen, de éppen csak futólag, egy rövid monológ erejéig,⁸ Tullius be sem kapcsolódik, tovább olvas. E kérdések megválaszolását az olvasókra hagyjuk, én sem próbálom megválaszolni őket sem a drámán belül, sem általában.

A dráma azért nagyon jelentős a költő életművében, mert a két szereplő párbeszédeiből kirajzolódik Brodskij időfelfogása, s ennek részeként az Idő és a tér, továbbá az Idő és a költészet egymással való összefüggései. A mű mintegy összegzése időfelfogásának s egyben világképének is. Talán nem túlzás azt állítani, hogy világfelfogása ebből a művből ismerhető meg a leginkább. Esszéi és versei segítenek a dráma értelmezésében (mintegy kölcsönösen kiegészítik egymást),⁹ Az *unalom dicsérete* című esszéje csaknem nélkülözhetetlen e szempontból.

A mű először a *Róma*, végül oroszul a *Márvány (Mramor)*, angolul a *Márványszobrok (Marbles)* címet kapta. Különbözik az orosz és az angol cím, aminek lehet, hogy van jelentősége, de ezzel a kérdéssel most nem foglalkozunk. A műbeli Róma utópia, csak részben hasonlít az ókori Rómára és a Római Birodalomra. Például van szenátus, császár és egyéb római tisztségek, áll a Capitolium, a Colosseum, Róma jellegzetes épületei. Csakhogy a Római Birodalom mostanra az egész világra kiterjedt, már minden országot elfoglaltak, világbirodalommal vált. Már az űrben terjeszkednek, űrutazásokat tesznek, hogy más bolygókat is meghódítsanak, legutóbb a Szíriusz és a Canopuson jártak.¹⁰

Ami a legeslegérdekesebb, hogy eltörölték az időszámítást! Még egy korábbi császár, Traianus. A történet az időszámítás eltörlése utáni 2. évszázadban játszódik.¹¹ Az időszámítással együtt a hét napjainak a nevét is eltörölték. Évszakok sincsenek, csak nyár. Sőt a cellában óra sincsen. Hogy a két rab hogyan éli meg mindezt, abba betekintést nyerhetünk, de a Toronyon kívüli, időszámítás nélküli életről, arról, hogy a börtönön kívül ez hogyan valósul meg, gyakorlatilag nincsen információnk.¹²

Az időszámítás eltörlésével együtt a kereszténység is megszűnt, de még vannak olyanok, akik hisznek Istenben. (Mivel az időszámítás Jézus születésével vette kezdetét, az időszámítás eltörlése a kereszténység megszűnését is valószínűleg maga után vonja. A két szereplő ugyan még emlékszik Jézusra,¹³ egyszer megemlítik, de a neve már nem jut Publius eszébe, sőt tanításának jelentőségét is megkérdőjelezi, szerinte egy csupán harminchárom éves ember mit is tudhatott tanítani az embereknek.) A cselekmény tehát a posztkereszténység idejére tehető, a két szereplő is posztkereszténységnek¹⁴ nevezi a korszakot, amelyben élnek. De vannak még istenhívők, őket Tullius barbároknak nevezi, szerinte Publius is egy barbár. A barbárokkal ellentétben egy igazi római az Időben hisz, nem istenhívő, hanem időhívő! Az Idő és az Idővel való egyesülés a leglényegesebb a számára. Az Idővel való egyesülés nem kevesebb, mint az élet értelme! Tiberius császár tanítása ez, aki ebben határozta meg Róma feladatát. Tullius megpróbálja elmagyarázni Publiusnak e tanítás lényegét:

„Egyedül csak a napok mennek. A lényeg az egészben az, hogy a napok mennek. Akármivel foglalkozol is, csak egy helyben állsz, a napok viszont csak mennek. A lényeg tehát – az Idő. Ezt tanította nekünk Tiberius. Róma feladata pedig – hogy egyesüljön az Idővel. Ez hát az élet értelme.”¹⁵

Ebben a kereszténység utáni világban Tiberius mintegy átveszi Jézus helyét. A műben Tiberius volt a nagy reformátor, a nagy tanító. Ő ismerte fel az Idő jelentőségét, ő az, akinek az Idővel való egyesülés elvén kívül többek között a Toronyt is köszönhetik, amelyet ő építtetett. Éppen azzal a céllal építtette, hogy benne lehetségessé váljon az Idő megismerése, az Idővel való egyesülés. Tullius például mindhárom gyermekét Tiberiusnak nevezte el a nagyszerű császár iránti tisztelete jeléül.

A birodalomra a modern technológia jellemző. Például a cellában falba épített képernyő van. Egy gombnyomással rendelhetnek a rabok maguk-

nak kávé, altatót stb. Az ételt lift hozza nekik. A Prétorral telefonon szoktak beszélgetni. A rabok naponta sétálhatnak úgy, hogy szép parkokat, helyeket vetítenek nekik a cellában a világ különböző részeiről, és ahogy sétálnak, velük mozog a kivetített park is, mintha valóban ott sétálnának. Ha meghalnak, a liftaknába dobják be őket, amelynek mélyén egy szecskavágó és krokodilok is vannak. Tullius sikeres szökési kísérlete után egy még modernebb, lézerrel működő vagy elgázosító szecskavágót készítenek, hogy többé senki meg ne szökhessen. A birodalomban az energiát a levegőből nyerik egy mechanikus tüdő és máj segítségével, amelyeket szintén Tiberius császár vezetett be. És még sorolhatnánk a különböző technikai újításokat, vívmányokat.

Tullius és Publius cellája kényelmes, klasszicista ízlésű. A lift egy dór mintázatú oszlop belsejében található, az oszlop a cella közepén áll. Két oldalán egy-egy ágy, pontosabban alkóv kap helyet, elhúzható függönnyel. Az ablak lekerekített tévéképernyőhöz hasonló, vagy olyan, mint egy hajóablak. A polcokon könyvek és római költők mellszobrai sorakoznak. Tullius és Publius az idejüket elég változatosan töltik el, például olvasással, vívással, sakkozással, sétálással a kivetített parkokban, naponta megméri a testsúlyukat stb.

Látogatás viszont nincsen, a Prétorral¹⁶ is csak telefonon beszélgetnek. Örök sincsenek, de kamerák figyelik őket.¹⁷ Szerintük valószínű, hogy az ablak is egy kamera. Úgy gondolják, hogy amikor kinéznek az ablakon, akkor lehetséges, hogy nem a valóságot, hanem csak vetítést látnak. Ennek bizonyítéka lehet például az, hogy a szökése után Tullius megázza jön vissza a cellába, mert Rómában esett az eső, az ablakon kinézve ugyanakkor Publius napsütést lát, nem esik Rómában. Van egy kanárijuk, ami, furcsa módon, ha kinyitják a kalitkát, nem repül el. A két szereplő szerint ennek is az lehet az oka, hogy az ablakon túl nincs is valóságos világ, csak kivetítés látható.

Publius és Tullius is cigarettázik, Tullius általában olvas, Publius a kanárral van elfoglalva. Publius szeretne megszökni a Toronyból, vele ellentétben Tullius kiváltságnak tartja, hogy a Toronyba zárták. Amikor megszökik a Toronyból, önként vissza is tér: csak azért szökik meg, hogy bizonyítsa Publiusnak, hogy a szökés lehetséges. Altatóban fogadtak, abban, hogy sikeres szökés esetén Tullius megkapja Publius altatóit.¹⁸

A két szereplő ellentétes karakterek, Tullius körülbelül tíz évvel idősebb Publiusnál, sovány, míg Publius testesebb alkatú. Publius az

átlagembert képviseli, ő korábban katona volt, Tullius filozofikus alkatú, patriciusi származású. Fontos különbség közöttük a Toronyhoz való viszonyulásuk, Tullius szeret a Toronyban lenni, Publius nem.

Tiberius tanítását követve Tullius megpróbál minél egyhangúbban, minél monotonabban élni, ily módon egyesülni az Idővel, ami monoton. Tehát egyetért a Torony által kifejezett eszmével, ami az Idővel való egyesülés. A térből az Időbe lehet menekülni a Torony¹⁹ segítségével, – értsd a cellában a tér kicsi, nem mennek sehová, így annál több az Idő, annál bőségebb a rabok ideje, ezért a cellában az Időhöz közelebb lehet kerülni, mintegy egyesülni lehet vele. A monoton életvitel együtt a tér minimálisra csökkentésével jelenti, teszi lehetővé a monoton Idővel való egyesülést! Ezért érzelemmentesnek, közömbösnek kell lenni (ilyen az Idő is), meg kell szabadulni az érzelmektől, az érzelmi kilengésektől, a szabadság után vágytól is, vallja Tullius. Ám Publius erre, úgy tűnik, nem képes, ő hiányolja a családját, szeretne szabad lenni, megszökni a Toronyból. Tullius viszont el nem szalasztaná a Toronyban adott lehetőségét az Idővel való egyesülésnek, nem is érti, hogy Publius miért akar megszökni a Toronyból, ahol ez a csodálatos lehetőség adott.

Tullius egyetért a miniatürizációval is, amely a korokra jellemző, egyfajta stílusirányzat összefüggésben az Idő eszméjével: minél kisebb valami, annál jobb, mert kevesebb teret foglal el, így az Idő viszont több lesz, egyenes arányban a tér csökkenésével. Tullius szerint például jobb lenne, ha kanári helyett egy méhecskéjük lenne, mert az kisebb teret foglal el. Publiust nem különösebben érdeklik ezek az új római eszmék és stílusok (a Torony/az Idő eszméje, a miniatürizáció, az egyformaság²⁰).

Ellenben közös tulajdonsága, szavajárása mindkettőjüknek, Tulliusnak és Publiusnak is: „ahogy a költő mondja”. Így is kezdődik a mű, Publius egy költőtől idéz, hozzáfűzve, „ahogy a költő is mondja”. Mindketten többször idéznek különböző költőktől, ismerik, szeretik a költészetet. Még Publius is!

Megjegyzés: Brodskij Nobel-beszédében megemlítette, hogy mennyire fontos, hogy a költészet, az irodalom ne csak az értelmiségé legyen, nehogy a Szovjetunióhoz hasonló sorsra jussunk (BRODSZKIJ 1998: 192–193). Szerinte fenyegető az olyan helyzet, amikor „a művészet általában, s ezen belül az irodalom a társadalomban a kisebbség tulajdona” (BRODSZKIJ 1998: 192). Az USA koszorús költőjeként pedig azzal a javaslattal²¹ állt elő, hogy olcsó, megfi-

zethető kiadásban szupermarketekben, patikákban, összeszerelő üzemeknél stb. is árulják a költők kötetait, könyvesboltok ne csak az egyetemeken és a főutcákon legyenek (BRODSZKIJ 1998: 243–246). A szállodai szobákban pedig helyezzenek el egy-egy Bibliát és az amerikai költők antológiáját. Brodskij célja az volt, hogy közkinccsé tegye a költészetet, hogy az átlagemberek is olvassák azt. Andrew Carroll-lal hozzá is fogtak a projekt kivitelezéséhez, például 1994-ben 12500 könyvet osztottak szét amerikai szállodákban, Brodskij halála után azonban a projekt is abbamaradt (JANGFELDT 2012: 150).

Tehát az átlagember Publius is, Tullius pedig különösen sok költőt ismer és szó szerint is tudja idézni őket. Már tizennégy római költő márványból készült mellszobrát rendelték meg a Prétortól, amelyek a cellájukban sorakoznak. Innen a mű címe: *Márvány*, illetve angolul *Márványszobrok*.

Megjegyzés: furcsa, hogy ebben az időszámításunk utáni Római Birodalomban nem felejtették el a több száz éve született nagy római költőket, időszámítás ide vagy oda. A börtönben meg lehet rendelni a költők mellszobraikat, a cellában ezek mintegy dekorációként szolgálnak. A modern technológia hatására sem veszítettek jelentőségükből a több száz évvel ezelőtt született költők.

A Torony körülbelül egy kilométer magas, acélból készült óriási épület, olyan magas, hogy szinte már az Időbe (a tiszta Időbe, azaz a túlvilágba) tör. (Publius szerint márványból kellett volna megépíteni, ebben hibázott Tiberius császár, így nem lesz a Torony olyan időtálló, a márvány időtállóbb lett volna, mint a fém.) A Torony megálmodója, mint már említettük, Tiberius volt. Ő találta ki és vezette be azt a reformot, hogy a lakosság 3%-ának kell börtönben ülnie. Minden birodalom idejében 6,8% volt a bebörtönzöttek aránya, a letöltendő idő hossza pedig különböző, Tiberius ezekből az adatokból kalkulálta ki azt, hogy mindenkor a lakosság 3%-ának kell életfogytiglani börtönbüntetést kapnia. Megreformálta tehát a börtönbüntetést is. Véletlenszerű, hogy ki kerül be a Toronyba, nem kell hozzá büntettet elkövetni, Publius és Tullius sem követett el semmilyen bűncselekményt. De a Torony lényege nem is ez, nem is az igazságszolgáltatás. A börtön mintegy jutalom-má változik Tiberius rendelete szerint, egy olyan hely, ahol meg lehet ismerni az Időt, egyesülni lehet vele. Mint már említettük, Tiberius rájött arra, hogy a tértől, a térből egyedül az Időbe lehet elmenekülni, ebben segít a Torony. A tér elengedhetetlen, magyarázza Tullius Publiusnak:

„A lényeg a tér, amely felfal minket. A Vesz-ták vagy egy hozzád hasonló ember képében... Nincs hová szökni, nincs menekvés előre, ha-csak nem az Időbe. Ezt tartotta szem előtt Tiberius. Egyedül ő értette meg! Sem a kínai császár, sem a keleti satrapák nem értették meg, Publius. Csak Tiberius – egyedül csak ő. És innen – a Torony. A Torony ugyanis nem más, mint a térrel való küzdelem egy formája. Nem csak a horizontalitással, de magával a tér eszméjével is. A Torony a helyet a minimumára csökkenti. Vagyis mintha fizikailag taszítana ki az Időbe. A tiszta Időbe, melyet nem szennyeznek kilométerek; a kronoszba... Mert a tér hiánya egyenlő az Idő jelenlétével.”²²

Tullius úgy vélekedik, hogy amikor a Birodalom terjeszkedett, valójában nem ők hódították meg a teret, hanem a tér hódította meg őket. Mert a teret lehetetlen elkerülni, szükségszerűen benne vagyunk. Akárhová megyünk, a térben vagyunk, a térben maradunk, a különböző terek (Tullius példája a vég és Perzsia) csak méretükben mások. S mint már említettük, az ember is tér, tér a térben (LOSEV 2006: 70).²³ A tér ráadásul terjeszkedésre is képes: amikor két térnek, azaz két embernek gyermeke születik, a tér még tovább növekedik egy emberrel. Ahol sűrű a lakosság, az embereket azért nem sajnálják megölni, mert úgyis van helyettük bőven másik ember, többek között ezt értheti Brodskij az alatt, hogy a tér felfal minket. A cellában a tér minimális, viszont ezzel egyenes arányosságban több az Idő, a cellalakók jobban meg tudják tapasztalni az Idő milyenségét a cellában, mert a cellában a kevés térrel szemben az Idő bőven a rendelkezésükre áll. Ahogy Tullius fogalmaz: „a tér hiánya egyenlő az Idő jelenlétével”.

Brodskij más műveiben is gyakran szereplő fogalma a tiszta Idő,²⁴ „melyet nem szennyeznek kilométerek”²⁵. Földi életünket az Idő és a tér együttesében, elegyében éljük le, de halálunkkor a tiszta Időbe kerülünk át, ahol már nincs tér. A tiszta Idő eszményét közelíti meg a Torony, ahol a tér csupán a cella néhány négyzetméterére korlátozódik, már szinte nincs is.²⁶ A két rab így átélheti, hogy milyen a tiszta Idő, a csaknem teljesen tiszta, tér nélküli Idő, azaz, hogy milyen lehet a túlvilág.

Brodskij *Az unalom dicsérete* című esszéjében is ezzel a témával foglalkozik, ez az a műve, amelyet leginkább párhuzamba állíthatunk a *Márvány* című drámájával, sőt a dráma megértésének is kulcsa. A költő végzős egyetemi hallgatókhoz intézett beszédében az unalom témájáról tartott előadást, amiről az egyetemen nem tanulhattak a hallgatók, pedig Brodskij szerint

fontos téma, életünk talán legfontosabb jellemzője. Igyekszünk mindig elkerülni az unalmat, mindenféle tevékenységekkel kitölteni az időnk, de van, hogy mégis unatkozunk. Ilyenkor a tiszta Idő monoton voltát éljük át Brodskij véleménye szerint és rádöbbenünk a végeességünkre, a jelentéktelenségünkre a végtelen Idővel szemben: „az unalom ablak a végtelen időre és benne az ember jelentéktelenségére” (BRODSZKIJ 2014: 116). A hatalmas, a végtelen Idővel szemben mi, emberek végesek vagyunk. Végeességünk egyetlen pozitívuma, egyetlen előnye a végtelen Idővel szemben az, hogy „minél inkább véges egy dolog, annál inkább terhes étellel, érzelmekkel, örömmel, félelemmel, együttérzéssel” (BRODSZKIJ 2014: 117), míg az Idő ezzel ellentétben monoton, egyhangú. Ez a fő különbség az Idő és az emberi természet között: az érzelmentesség, a monotonitás áll szemben az érzelmek sokféleségével, a szenvedélyességgel. Brodskij a diákoknak azt tanácsolja, hogy legyenek szenvedélyesek, „a hűvösséget hagyják meg a csillagképeknek” (BRODSZKIJ 2014: 117), azaz az Időnek. De amikor unatkoznak, ne akarják azt mindig elkerülni, merjenek néha elmerülni az unalomban (úgy is fogalmazhatunk, hogy merjenek néha egyesülni az Idővel!, ami, mint már említettük, Tiberius eszméje a drámában), mert ekkor döbbenhetnek rá a végtelen Idővel szembeni végeességükre, melynek tudatában azután nagyobb alázatossággal, embertársaik iránti nagyobb szeretettel (hiszen ők is végesek), összességében bölcsebben, jobban tudják leélni az életüket.

A drámában Publius és Tullius²⁷ is a költő szócsövei, mindkettőjüknek igaza van részben, de a helyes emberi viselkedés, az Időhöz való megfelelő hozzáállás kettejük viselkedésének kompromisszumaként valósulhat meg (Jangfeldt 2012: 118–119). Ez nem a drámából, hanem *Az unalom dicsérete* című esszéjéből válik világossá. Abból érthetjük meg, hogy Brodskij szerint szenvedélyesen kell élnünk (lásd Publiust), ezt tanácsolja a végzős hallgatóknak, de néha szembe kell néznünk az unalommal, amely által a végtelen és monoton Idő hatol be tulajdonképpen az életünkbe (lásd Tullius), fontos igazságokat tanítva meg nekünk, lásd feljebb.

Publius és Tullius a végleteket testesítik meg. Publius a drámában a szenvedélyes, étellel teli embert képviseli, talán túlzottan is, amely magatartást Brodskij az egyetemistáknak is javasolja (PROBSTEIN 2017).²⁸ Különböző érzelmeket él meg, például visszagondol a családjára, vágyódik a szabadságra, fél a haláltól stb. Vele ellentétben Tullius higgadt, közönyös, nem

szereti, ha Publius érzelmekről, a családjáról beszél, nem szereti, ahogy ő fogalmaz, a melodramát. Ő minél monotonabb és minél kevésbé melodramatikus életet szeretne élni, a monoton Időhöz (a hűvös csillagképekhez, lásd feljebb) alkalmazkodva. Egyáltalán nem jellemző rá, hogy a családjáról, az emlékeiről, a múltjáról beszélne, semmit sem tudunk meg ezekről a drámában. Szerinte a szabadságot az altató jelenti. Alvás közben ugyanis nem mozog, ezért az alvás a leginkább monoton emberi tevékenység, ami által a leginkább lehetséges a monoton Idővel való egyesülés. A szokásos 8 óra alvás, 16 óra ébrenlét helyett ezért ő kitalálja, hogy 17 órát szeretne aludni. Kiszámolja, hogy mennyi altató szükséges ehhez, de a kiszámoltnál is többet vesz be, valószínű, hogy ezzel öngyilkosságot követ el. Ha nem, akkor felébredve majd Publiusnak elmeséli, hogy milyen a tiszta Idő, ezt ígéri meg neki, mielőtt lefeküdné. Így ér véget a mű, nem tudjuk meg, hogy Tullius felébred-e a sok altató bevétele után.

Mint már említettem, a két szereplő gyakran beszélget a költészetről, költőkről, idézik is őket. Az Idő és a tér kapcsolatán kívül (amiről Tiberius tanított, és a térből az Időbe való menekülés szükségességét fogalmazta meg) a műben az Idő és a költészet kapcsolata is a két szereplő témája. (A tér és a költészet közötti esetleges összefüggésekről²⁹ nem esik szó, mivel a Birodalomban az Idő a legfontosabb eszme, hozzá kapcsolódóan elmélkednek a térről, illetve a költészetről is.) Véleményem szerint, bár nincsen egyértelműen kimondva a műben, a költészet le tudja győzni az Időt. Mindhárom felvonás a kanárral, kanáridallal kezdődik. A dráma egy idézettel indul, Publius idéz egy költőtől. És a költők márványszobrainak szerepe is talán többek között az, hogy mintegy szimbólumai az Idő legyőzésének. Más alkalommal is láttuk, hogy nincsen minden kimondva a műben, például, ahogy már említettük, az sem, hogy miért vezették be, majd miért törölték el az időszámítást. A költészet/a nyelv győzelme az Idő felett sincs konkrétan megfogalmazva a műben.

A mű végén Tullius az altatókat bevéve alváshoz készülődik, előtte megkéri Publiust, hogy Horatius és Ovidius szobrát hozza közelebb az ágyához. Amikor a második felvonás végén Tullius megszökött a Toronyból, a márványszobrokat dobta bele a liftaknába, hogy szét-törjék a szecskavágót és elpusztítsák a krokodilokat. Majd ő is leereszkedett a liftaknában, a szecskavágó és a krokodilok már nem tudtak kárt tenni benne. Csak Horatius és Ovidius³⁰ szobrát kímélte meg, mert ők voltak a kedvenc

költői, úgy szeretne aludni, hogy a két szobor az ágya mellett legyen.

Tullius megemlíti, hogy az irodalmat azzal szokták vádolni, hogy segít megmenekülni a valóságtól. Ő most ezt tettekre váltotta: valóban a költészet, pontosabban a költők súlyos márványszobrai segítségével, azokat a liftaknába lehajtva, a szecs kavagót és a krokodilokat elpusztítva tudott kiszabadulni a Toronyból.

A műben, mint már említettük, Brodskij vizsgálja az Időnek nemcsak a térrel, hanem a költészettel való viszonyát is. (A költészetről, nem pedig általában az irodalomról beszél, véleménye szerint a költészet az irodalom, illetve általánosabban a nyelv legfelsőbb foka.) Először is szó szerinti értelemben a költészet, a költők szobrai segítségével szökött meg Tullius a Toronyból.

Továbbá a dráma szerint a költészet hagyományos értelemben is legyőzi az Időt, ugyanis a nagy költők sorai haláluk után is évszázadokon át fennmaradnak, lásd Tullius milyen gyakran idézi a több száz évvel ezelőtt élt költőket. A költők szobrait éppen ezért illő az igen időtálló anyagból, márványból készíteni.

A költészet még két további sajátosan brodskij-i értelemben is kapcsolatban áll az Idővel, s mintegy felette áll. Az Idő nemcsak monoton, hanem klisészerűen ismétlődő, vele ellentétben egyedül a költészet és a költő élete nem klisé. „Minden – csak klisé: a születés, a szerelem, az öregség, a halál, a Szenátus, a perzsiái háború, a Szíriusz és a Canopus, még a császár is.”³¹ Amit mi, átlagemberek mondunk, a beszédünk is klisé, ismétlődő mondatok csupán. Egyedül a költő élete nem klisé. És egyedül, amit a költő mond, az nem klisé. Egy költő mindig onnan folytatja az írást, ahol az elődei abbahagyták.³² A költészet előrehaladó, nem klisészerűen ismétlődő, mint gyakorlatilag minden más cselekvés, az egész emberi élet.

Másrészt a költészet és az Idő között érdekes kapcsolat az, hogy egy költő mindig is az Időről ír, még akkor is, ha a térről. Ennek a meglepő állításnak az okai a verslábak.³³ A versek mindig mintegy magukba foglalják az Időt a verslábak miatt. Mert a költő a verslábak segítségével át tudja strukturálni, újjá tudja szervezni az Időt tetszése szerint: lassítani, gyorsítani tudja a haladását, vagy éppen utánozni monotonitását (Vajl 2001: 104)³⁴ a különböző verslábak használatával. Egy másik művében, a *Levél Horatiushoz** című esszéjében Brodskij úgy fogalmaz, hogy az Időt nemcsak a szokásos mértékegységekkel lehet mérni, percekben, órákban stb., hanem a különböző verslábak is az idő mértékegységei (BRODSKY 1995: 441). Bizonyára nem véletle-

nül a drámában mindhárom felvonás a költészetet szimbolizáló kanárral kezdődik, kihangsúlyozva a költészet jelentőségét. Tullius szerint a madárdal, mint minden dal, mint minden vers is, végső sorban az Időről szól³⁵.

A márvány/márványszobrok (azontúl, hogy a költők szobrainak anyaga és a költészet marandóságát is kifejezik) másik jelentése a műben Publius félelméhez kapcsolódik. A modern technológia világában élve felmerül benne, hogy Tullius csak vetítik neki, vagy hogy Tullius valójában egy robot. Kamerák veszik körül a cellában, attól fél, hogy ő maga is csak egy szobor vagy talán egy robot, s nem is ember már. Ezért amikor vívás közben Tullius megvágja, Publius nem köti be a sebét, sőt egy késsel még nagyobb sebet vág magán, hogy meggyőződhessen arról, hogy nem szobor, hanem élő ember. A márvány, a szoborrá válás a halált is kifejezi az érző, az eleven emberrel szemben, aki „terhes élettél, érzelmekkel, örömmel, félelemmel, együttérzéssel” (BRODSZKIJ 2014: 117). Amikor meghalunk, mozdulatlanságunk miatt szoborhoz leszünk hasonlóak. Tullius szerint a tógát is azért hordják Rómában, mert abban jobban hasonlítanak egy szoborhoz.

A dráma végén Tullius egy szürke tógát ölt magára elalvás előtt. Azt mondja, hogy a szürke tóga olyan, mint az Idő. A színe az Idő színe, szürke, mint az északi égbolt, vagy mint a hullámok északon. Az északi, szentpétervári születésű Brodskij más műveiben is ír arról, hogy az Idő témája a szülővárosa miatt kezdte el foglalkoztatni, ahol úgy tűnt neki, hogy a tenger olyan, mintha az Idő kondenzált formája lenne. A tóga redői pedig Tullius szerint a tenger hullámaira hasonlítanak, így e ruhadarabnak nem csak a szürke színe, de a redői is az Időt idézik meg.

A műben még sok-sok párbeszéd taglalja az Időt, a tér és a költészet jellemzőit. Nagyon fontos, hogy a három közül a szó volt először, a Bibliát idézik a szereplők e tekintetben: „[K]ezdetben vala az Ige/a Szó”.³⁶ Tudvalevő, hogy Brodskij költői megvilágosodása egy Auden-vershez³⁷ kapcsolódik, amelyet 1964-es norenszkajai száműzetése alatt olvasott (Losev 2006: 118). E vers szerint a nyelv nagyobb az Időnél, az Idő magasztalja a nyelvet, és a költőknek, a nyelv szolgáinak az Idő megbocsát. E vers szerint is a nyelv, a költészet nagyobb, mint az Idő. Ugyanis a nyelv hamarabb létezett az Időnél. (Az Idő pedig fölötte áll a térnek³⁸ Brodskij szerint. Ez tehát a hierarchiája a nyelvnek/a költészetnek, az Időnek és a térnek, lásd a sorrendjüket [BRODSZKIJ 1998: 95].) A nyelv megelőzi az Időt, az Idő pedig a teret.

Még egy megjegyzés a térről, ami ugyancsak áthatja Brodskij egész világlátását, és a drámában is szóba kerül. A szereplők szerint a térnek van egy nagy hibája, egy nagy fogyatéka: van benne egy üres hely.³⁹ Ez az üres hely a halálunk helye. A tér egy számunkra még ismeretlen pontján egyszer csak meg fogunk halni és ott egy üres hely marad utánunk. A két rab számára ez a hely már biztosan a cellájuk lesz. Érdekes asszociáció és Brodskijnak szintén más művekben is ismétlődő gondolata az, hogy a tájképek azért népszerűek, mert már eleve az ember hiányát ábrázolják, azaz a végső igazságot, hogy egyszer csak hiányozni fogunk a tájból, a térből, mert egyszer csak meghalunk. Azaz, „sub specie aeternitatis”⁴⁰, a hiány megegyezik a jelenléttel (PROBSTEIN 2017).⁴¹ Meglepő gondolat! Tullius ebből a nézőpontból, az örökkévalóságból nézve tekint a dolgokra. Az örökkévalóság a tiszta Idő, ezért szeretné már most a földi élete során minél jobban megismerni az Időt, minél inkább egyesülni az Idővel, annak monotonitásával, megtudni, hogy milyen lesz majd a halál után... Ezzel kapcsolatos a mű végén Tulliusnak a már említett kísérlete, amikor sok altatót vesz be, hogy tizenhét órát aludhasson. Úgy véli, hogy így jobban megtapasztalhatja az Időt, mintegy bekukkanthat a tiszta Időbe. Csakhogy, mint már megjegyeztük, félő, hogy túl sok az általa bevett altató mennyisége, és Tullius átlépi az Idő és a tiszta Idő, azaz az élet és a halál határvonalát a mű végén...

Brodskij gondolatai a drámában meghökentetőek, elgondolkodtatóak, e tanulmányban csupán néhányat ragadtunk ki közülük. Az Idő, a tér, a költészet fogalmai a költő egész gondolkodásmódját áthatják, ebben a művében pedig különösképpen. Minden más, még a legegyszerűbb hétköznapi dolgok is így vagy úgy ezekhez a fogalmakhoz kapcsolódnak. Például Publius szexuális kapcsolatot szeretne Tulliuszal, de Tullius mindig visszautasítja, hiába érvel azzal Publius, hogy kisebb lenne a tér, ha egy ágyban aludnának. Vagy Publius szerint azért jó, hogy hízott, mert így nagyobb teret foglal el, ilyen módon pedig az Idő növekszik, aminek Tullius biztosan örül. És még sorolhatnánk a további példáit annak, hogy milyen sok mondanivalója van Brodskijnak az Időről, a térről és a költészetről e művében is.

Szeretném még egyszer kihangsúlyozni a szereplők legfontosabb beszédtemáit, amelyek tehát az Idő, a tér és a költészet. Mindezekről a komoly gondolatokról, amelyekről mi, átlagemberek aligha szoktunk gondolkodni, hogy mi is az Idő, mi is a tér, mi is a költészet, Brodskij két szereplője cigarettázva, gyakran egymással élcelődve, káromkodva, trágár szavakat is hasz-

nálva, hosszasan eldiskurálnak. És teszik ezt olyan mélységben érintve, olyan érdekes összefüggéseket tárva fel Időről, térről és költészetről, amelyekkel az olvasó (illetve a színházban a néző) korábban valószínűleg nem találkozott. (Mindeközben természetesen beszélgetnek a szokásos, hétköznapi témákról is, mint például az időjárás, a politika. A szexualitásról különösen Publius szeret beszélni. A viszonylag gyakori káromkodások, az obszcén megjegyzések és az obszcén történetek végigvonulnak az egész művön, s mintegy ellensúlyozzák a mű filozofikus jellegét.) A drámát Brodskij egyik legfontosabb és legérdekesebb művének tartom, magyar fordítása már elkészült, de még kiadóra vár.

Megjegyzés:

A drámából vett idézetek saját fordításaim. A végjegyzetben megjelöltem, hogy a kézirat hányadik oldalán található az idézet. A drámát a Babits Mihály műfordítói ösztöndíj segítségével fordítottam le 2016-ban. A magyarra még le nem fordított műveket *-gal jelöltem. Auden versét eredeti, angol nyelvén idéztem.

IRODALOM

- BRODSKY, Joseph 1995. Letter to Horace. In: Joseph BRODSKY *On Grief and Reason*. Farrar, Straus and Giroux, New York 428-458.
- BRODSZKIJ, Jozsif 2014. Az unalom dicsérete. Ford. TÚRI Katalin. In: *Nagyvilág*, 2., 113-118.
- BRODSZKIJ, Jozsif 2016. *Márvány* (kézirat). Ford. TÚRI Katalin (fordítás tőlem, Babits Mihály műfordítói ösztöndíjjal)
- BRODSZKIJ, Jozsif 2001. Mramor. In: *Vtoroj vek posle našej ery: Dramaturgiâ Iosifa Brodskogo*. Szerk. A. A. Gordin. Zvezda, Sankt-Petersburg, 23-84.
- BRODSZKIJ, Jozsif 1998. Szerénytelen javaslat. Ford. M. NAGY Miklós. In: Jozsif BRODSZKIJ *Gyűjtőknek való*. Szerk. GY. HORVÁTH László és M. NAGY Miklós. Európa Könyvkiadó, Budapest 239-256.
- BRODSZKIJ, Jozsif 1998. Szokatlan látásmód. Beszéd a Nobel-díj átvételekor. Ford. KIRÁLY Zsuzsa. In: Jozsif BRODSZKIJ *Gyűjtőknek való*. Szerk. GY. HORVÁTH László és M. NAGY Miklós. Európa Könyvkiadó, Budapest 183-199.
- BRODSZKIJ, Jozsif 1998. Utazás Sztambulba. Ford. SZÓKE Katalin. In: Jozsif BRODSZKIJ *Gyűjtőknek való*. Szerk. GY. HORVÁTH László és M. NAGY Miklós. Európa Könyvkiadó, Budapest 49-107.

JANGFELDT, Bengt 2012. *Feljegyzések Joseph Brodskyról. A nyelv az Isten*. Ford. RÁCZ Judit, TEPLÁN Ágnes, IMREH András. Typotex Kiadó, Budapest

LOSEV, Lev 2006. *Iosif Brodskij: Opyt literaturnoj biografii*. Moloda gvardiâ, Moskva

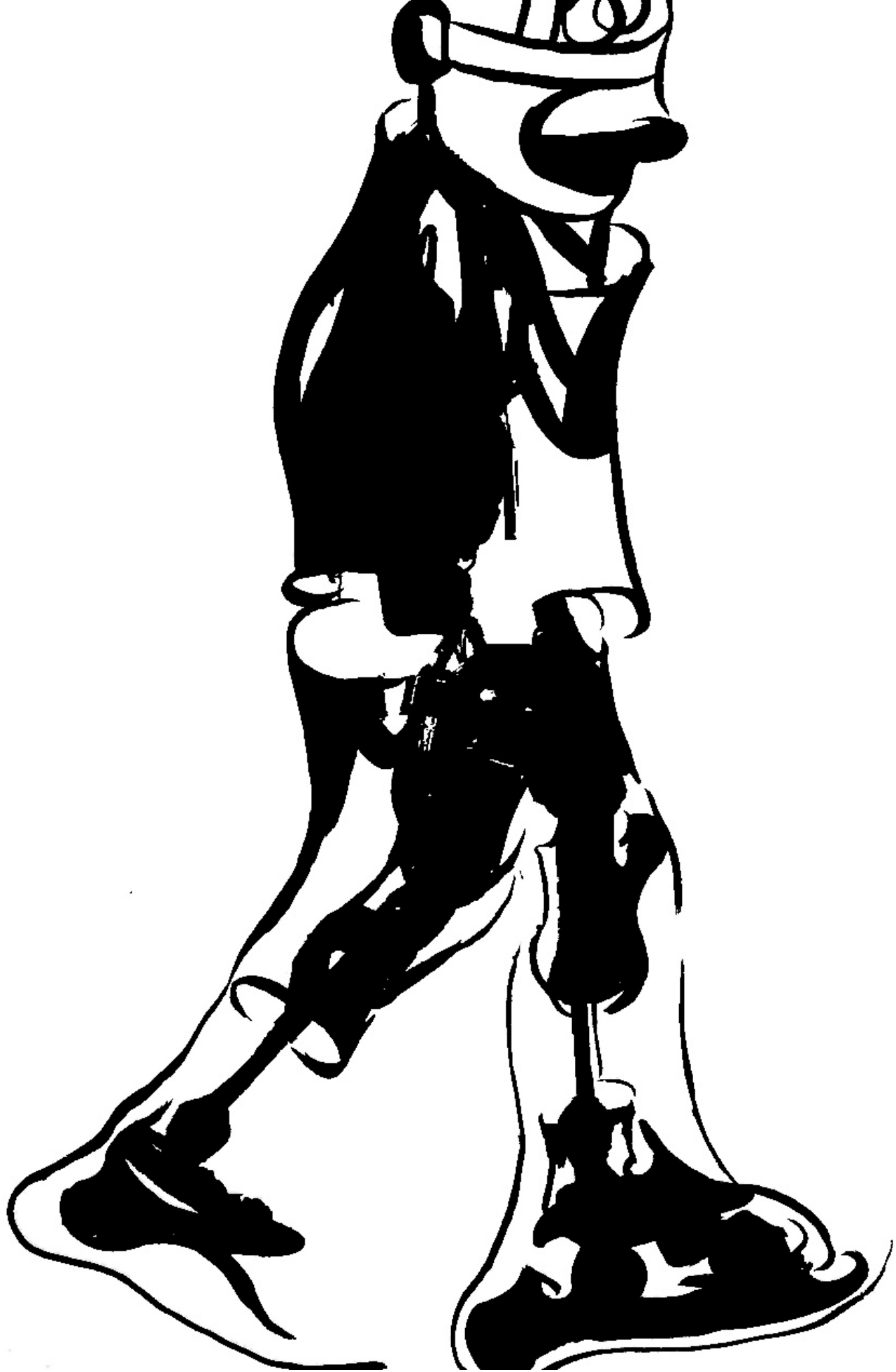
PROBSTEIN, Ian 2017. Joseph Brodsky: "The River of Time" or "What Gets Left of a

Man". Brodsky's Approach to Time-Space and History. In: https://www.academia.edu/43160534/On-Joseph_Brodsky (a letöltés ideje: 2022. július)

VAJL, Peter 2001. A Conversation with Joseph Brodsky. In: Joseph BRODSKY *Nativity Poems*. Szerk. Ann KJELLBERG. Farrar, Straus and Giroux, New York, 103–112.

- 1 Joszif Brodskij, miután 1972-ben száműzték a Szovjetunióból, az USA-ban telepedett le. Joseph Brodsky az angol neve.
- 2 A *Márvány* című drámát oroszul és angolul is ő írta meg, az angol változat megírásában Alan Myers segítette mint társfordító. Az orosz és az angol változat nem egyezik meg teljesen, az angol hosszabb, például több versidézetet tartalmaz. A különbségekkel egy másik tanulmányban szeretnék a későbbiekben foglalkozni. Brodskij további drámái: *Demokrácia!* (1992), *Fa* (1965?). Losev szerint a *Márvány* és a *Fa* című drámák filozofikus drámák. (A *Fa* nem jelent meg nyomtatásban, ennek, tudomásom szerint nincsen angol fordítása.)
- 3 A drámát én fordítottam le oroszról magyarra, sajnos, még nem sikerült publikálni.
- 4 Nem tudjuk, hogy Brodskij színpadra szánta-e a művet.
- 5 31. o.
„Publius Azt mondod, tér a térben?
Tullius Igen. Egy dolog magában a dologban. Egy kalitka a cellában. A rémület oázisa az unalom pusztaságában.”
Külön tanulmány témája lehetne, hogy ebben az idézetben, amelyben Tullius többféleképpen is definiálja, hogy mi az ember, az egyik meghatározásban a pusztaság is szerepel: az ember „[a] rémület oázisa az unalom pusztaságában.” A pusztaság az egyik legfontosabb fogalma Brodskij világképének. Jelentése összetett, többek között a tér eredeti, illetve végső állapotát, azaz az emberi faj megjelenése és kihalása utáni állapotát jelenti. De a tér Brodskij elképzelése szerint azért is pusztaság, mert a meghalt emberek után a térben egy-egy üres hely marad. Ebben a meghatározásban az unalom szó is szerepel: az emberek az unalom pusztaságában élnek. A pusztaságban tehát az unalom a jellemző érzélem. Az unalom témáját Az *unalom dicsérete* című esszéjében fejti ki részletesen Brodskij. Ez az esszé, Brodskij egyik legkiválóbb esszéje és a *Márvány* című drámája szorosan kapcsolódhatnak egymáshoz, a későbbiekben lesz még szó erről.
- 6 Egyik életrajzírója, Jangfeldt, Brodskijt a költészet megszállottjának nevezi. A Brodskijról szóló könyve címe is erre utal: A nyelv az Isten. Brodskijról köztudott, hogy a költészet témájával nagyon sokat foglalkozott.
- 7 Publius és Tullius szerint a Torony tetején étterem van és talán légvédelmi egységek is. Úgy vélik, hogy a Torony egyben víztorony és tévétorony is. Fémről készült és körülbelül egy kilométer magas, olyan lehet, mint egy hatalmas úrhajó, benne a szereplők cellája – a szerzői utasítás szerint – úrhajókabinhoz hasonlít.
- 8 22. o.
- 9 A Brodskij számára fontos témák minden műfajban megjelennek (a verseiben, az esszéiben, a drámáiban egyaránt): ezek együtteséből ismerhető meg világképe. A különböző műveiben vannak ismétlődő gondolatok, de vannak olyanok is, amelyek csak egy-egy művében szerepelnek részletesebben, viszont világlátása megértéséhez nélkülözhetetlenek. Például a *Márvány*ban csak egyszer szerepel az unalom szó, viszont Az *unalom dicsérete* című esszéjében kifejti bővebben a szó, a fogalom számára hordozott jelentését. A *Márványon* kívül néhány fontos esszéje az Idő és a tér témájában: Az *unalom dicsérete*, *Utazás Sztambulba*, *Marcus Aurelius tiszteltetére**, *Macskanyavogás* stb.
- 10 A Szíriusz és a Canopuson nem találtak életet. Ennek az űrutazásnak a kapcsán Tullius és Publius arról elmélkedik, hogy mi is az élet. Nagyon érdekes ez a beszélgetésük, amelyben az életet próbálják definiálni. A különböző események sokszor kiindulópontjai érdekes, filozofikus párbeszédnek a két szereplő között.
- 11 Érdekes elképzelni, hogy milyen lehet úgy élni, hogy már nincs időszámítás, eltörölték.
- 12 Tullius szokott újságot olvasni, így értesülnek a külvilág eseményeiről, illetve Publius gyakran mesél a kinti, a Torony előtti életéről. Ennyi információ van a Toronyon kívüli életéről.
- 13 53. o.
„Publius: Minek dörgölöd folyton az orrom alá azt a kretént?! Tiberius így, Tiberius úgy. Akár a keresztények ezzel az ő... hogy is hívják... mindegy is, csak harminchárom éves volt... Mit tudhatott? De még negyven körül is – mi van akkor? Vagy ötven körül?”
- 14 32. o.
- 15 8. o.
- 16 A börtön vezetője a Prétor.
- 17 A kamerák felveszik a rabok életét azért is, hogy a Toronyon kívül élők megnézhesék, milyen úgy élni, hogy tér már szinte egyáltalán nincsen (csupán a cella néhány négyzetmétere), csak Idő van, és a rabok a lehető legközelebb kerülnek a tiszta Időhöz.
- 18 A két szereplő gyakori témája az altató. A szöveg alapján valószínűleg rendszeresen szedik. Tullius szerint kiváltság a Toronyba zárva élni. Ám az utópia, ha belegondolunk, valójában antiutópia, hiszen a szereplők altatóval alszanak el, az nem derül ki, hogy minden nap-e. Nincs látogatás, nem találkozhatnak a családtagjaikkal és egyáltalán senkivel sem. Kamerák veszik őket. Nem is követtek el bűncselekményt, mégis életfogytiglan a börtönben kell ülniük...
- 19 Az égbe törő, nagyon magas Torony maga is mintegy szimbolizálja a térből az Időbe való menekülést.
- 20 Ezek az eszmék, stílusok egymással összefüggenek. A miniatürizáció célja, hogy a teret csökkentsék, ellenben az Időt növeljék. Vagyis ugyanaz a célja, mint a Toronynak. Az egyformaság eszméje onnan származik, hogy az Idő, a napok egyformák. Az egyformaság eszméje megnyilvánul például abban, hogy a napokat nem különböztetik meg egymástól, nincsenek neveik. Tullius szerint még a teljes egység nem jött el, de el fog jönni. Például szerinte a napi menünek is mindennap ugyanannak kellene lennie, de ez még nem került bevezetésre.

- 21 A *Szerénytelen javaslat* című esszéjében olvashatunk erről. Brodskij szerint egy átlagos versolvasónak 30–50 verseskötete van, de ennek felével is megelégedne, egy-egy amerikai háztartásban szerinte 15–25 verseskötetnek kellene lenni különböző költőktől. Vajon a magyar háztartásokban hány verseskötet van? Brodskij oly annyira hitt a költészet fontosságában, hogy elképzelését kivitelezhetőnek tartotta.
- 22 32. o.
- 23 Brodskij szerint az ember tér, mivel teste van, viszont ahogyan öregszik, az Idő jelei is egyre inkább kezdenek megmutatkozni rajta. Egy Ahmatovához írott levelében már 1962-ben az embert Idő, Tér és Szellem hármasságaként definiálja.
- 24 Brodskij kétféle időt különböztet meg, az Időt (amely a térben létezik) és a tiszta Időt (ami tér nélküli).
- 25 32. o.
- 26 Tullius szerint még kisebb tér az egyszemélyes cella, aztán már csak a koporsó jön, vagy az urna, ez utóbbi a lehetséges legkisebb általunk elfoglalt tér e világban.
- 27 Tullius kívülről idézi a költőket, sok költőt ismer, hasonlít ebben Brodskijra. Brodskij mint egyetemi tanár a hallgatóktól versek kívülről való megtanulását kérte számon. Ő maga sok költőt tudott kívülről idézni. Angolul még nem igen tudott társalogni, amikor 1972-ben száműzték, de már akkor is tudott angolul is idézni költőket. Korát tekintve is Tullius karaktere áll közelebb Brodskijhoz, Tullius idősebb Publiusnál, 40–45 éves. Brodskij 42, illetve 44 évesen írta meg, majd fordította le angolra a drámát. Tulliusra nagyon jellemző a dohányzás, tudjuk, hogy Brodskij erős dohányos volt, ez is egy közös vonásuk.
- 28 Probststein tanulmányában idéz egy Baratinszkij-versből. Brodskij talán még húszéves sem volt, amikor egy Baratinszkij-kötetet vásárolt. Elolvasása után döntött úgy, hogy költő lesz. A Probststein idézte részlet Baratinszkijtől: „A hideg Uránia hódolójának / Ő, lám, a szenvedélyek jótékony hatását énekli.” Ezeket a sorokat gyakorlatilag Brodskij is írhatta volna, aki az egyetemi hallgatóknak a szenvedélyes, minél teljesebb életet javasolja végességünk tudatában, „a hűvösséget hagyják meg a csillagképeknek”, mondja. Uránia a csillagászat műzsája, Brodskij is írt róla verset (Urániához*), a hideg, a szenttelen Időt fejezheti ki.
- 29 47. o.
- A tér és a költészet kapcsolatát nem vizsgálja ez a mű (de más műveiben erről is olvashatunk), egy érdekes gondolatot mégis találhatunk a drámában ezzel kapcsolatosan. A két szereplő egy alkalommal arról beszélget, hogy Ovidiushoz hasonlóan ők is a tér szélén tartózkodnak, csak hogy Ovidius a tér horizontális szélén, a Birodalom peremén töltötte száműzetését, míg ők a Toronyban mintegy a tér vertikális szélén élnek. A tér akár horizontális, akár vertikális peremén élni annyit tesz, hogy az Idő szerepe megnövekedik a tér szerepének csökkenése miatt, és közelebb kerülnek a tiszta Időhöz (a tér nélküli Időhöz). Ugyanakkor a száműzetés (lásd itt Ovidius esetét) mindig korlátozza a térben való mozgás lehetőségét, tehát csökkenti a tér szerepét.
- 30 A két költő a drámában többször is szóba kerül, például Horatius szobrát a második felvonásban rendelik meg a Prétortól. Ők Brodskij kedvenc római költői is, a *Levél Horatiushoz** című esszéjében olvashatunk erről. Sőt, ebben az esszében Brodskij azt állítja, hogy Horatius, Auden és ő tulajdonképpen egyek, annyira rokonlelkek.
- 31 26. o.
- „Azért sajnós, mert a költő szava megismételhetetlen, a tied viszont – megismételhető. Vagyis hacsak nem vagy költő, az életed – klisé. Minden – klisé: a születés, a szerelem, az öregség, a halál, a Szenátus, a perzsiái háború, a Szíriusz és a Canopus, még a császár is.”
- 32 26. o.
- „De a költő onnan indul, ahol az elődje abbahagyta. Olyan ez, mint egy létra; csak nem az első létrafokról, hanem az utolsóról indulsz. A következő pedig te magad fabrikálsz...”
- 33 A szabadverset elutasította Brodskij.
- 34 Amikor a költő versében utánozza az idő folyását, akkor ehhez megfelelő verslábakat alkalmaz (például erre alkalmas az amphibrahis, amelyet a karácsonyi verseiben használ Brodskij, hogy az idő monoton folyását kifejezze). Tulajdonképpen ilyen módon, a megfelelő verslábak használatával a költő is versében tud egyesülni az Idővel! Lásd e témában Vajl interjúját Brodskijjal a karácsonyi verseiről.
- 35 47–48. o.
- „Egy klasszikus azért lesz klasszikus, Publius, mert az Idő teszi azzá. De nem az az idő, ami a halála után következik, hanem az, ami már az életében és aztán is ugyanaz – a számára. Az a fontos, hogy már életében is ugyanaz. Hiszen egy költő – mindig is az Idővel foglalkozik. Fiatal vagy öreg – az mindegy. Még akkor is, ha a térről ír valamit. Mi hát a dal – tulajdonképpen? A dal – nem más, mint az újjászervezett Idő. Mindegyik az. A madárdal is. Mivel a hang – az énekhang is – egy-egy szekundum, a következő hang egy újabb szekundum. A hangok, meglehet, hogy különböznek egymástól, a másodpercek – viszont mindig egyformák. De a hangok miatt, Publius, – a hangok miatt a másodpercek is különbözőkké válnak.”
- 36 Brodskij több művében idézi János evangéliumának e sorát.
- 37 Az Auden-vers szóban forgó részlete, amely megvilágosodást jelentett Brodskijnak a nyelv felsőbbbségéről az Idővel szemben:
- Time that is intolerant
Of the brave and innocent,
And indifferent in a week
To a beautiful physique,
- Worships language and forgives
Everyone by whom it lives;
Pardons cowardice, conceit,
Lays its honours at their feet.
- Auden *In Memory of W. B. Yeats* című verséből való az idézet, e két versszakot Auden később kihúzta a versből.
- 38 Lásd még e témában például az *Utazás Sztambulba* című esszéjét, amelyben az időt szintén a tér fölé helyezi.
- 39 Például az *Urániához** című versében is a halál metaforája szintén az üres hely, amely a tér meghatározásának is az alapját adja: „S általában is a tér vajon mi más, / ha nem minden pontján test hiánya”. (Fordítás tőlem.)
- 40 Az örökkévalóságból nézve, ez a latin kifejezés értelme.
- 41 Brodskij egyik versében, melyet Probststein idéz, a következő paradoxon olvasható: „az élet csupán egy másik / szó a nem létezésre és a szabályszerűsre”, azaz az élet és a halál ugyanaz. Ez teljesen egybecseng a dráma idézett sorával.

GAÁL JÓZSEF: PROTHESIS TORSO I., 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 26X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

GAÁL JÓZSEF: PROTHESIS TORSO II. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 26X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

BABICS IMRE

(Budapest, 1961): József Attila-díjas költő. A 20. század végén fellépő új költői nemzedék tagja. Vonzódik a keleti filozófiákhoz és szívesen választja a klasszikus műfajokat, pl. az eposzt, haikut, slókat. Főművéről, a *Gnóziáról* Boldogh Dezső, Búzás Huba, Füleki Gábor, Hegyi Zoltán Imre, Prágai Tamás is elmélyült, méltató tanulmányt írt, Szörényi László korszakos remekműnek nevezte. Utóbb megjelent kötetei: *Kihallgat itt rekedt ikreket*, 1–2. (versek, Cédrus Művészeti Alapítvány, 2021); *Dékrisztályok* (versek, Cédrus Művészeti Alapítvány, 2022); *Poszt a humuszon* (Cédrus Művészeti Alapítvány, 2024).

A szerző portréját Kállay Kotász Zoltán készítette.

BABICS IMRE

4 epigramma

Gyermek, akit kinevetnek, gyermek, akit megaláznak,
s mégiscsak pokolig űzi az emberi lét.

Zsákmányállat: a baljós főnév, mely jövevények
szókincsében a vér mámora, ősi parancs.

Minden porszem felleli illesztékeit, ott, hol
szélviharokra esik szét: eredetre talál.

Míg taposóaknára olyan faj lép, amelyik még
nem született meg, a múlt bűneit érzik a fák.

Tollvégek avagy spirituális ornitológia (részlet)

1.

Sírig tart a hollóhúség,
fejfájuk egy erdő tölgye,
nem várván a halál hűsét,
hullnak közös Anyaölbbe.

2.

Jégmadár a patak fölött,
kutatja a halporontyot,
s nyitott szív a Nap, gőzölög
– van, hol testek, van, hol pontok.

3.

Vén varjú csőréen hópehely,
ideje: csak amíg pislog,
éj, melybe száll: mindössze hely
– szemlencséjén a Nap: kis lob.

URI ASAF

A lejtő vége

A lejtő vége a mélység, félúton következik a határ, s ott lejjebb, Szudán. A határon sofőrt cserélnek, és két rabló áll mellénk, csendesen és tisztelettudóan. Idegenvezetőnek mondják magukat. Nem is annyira költséges, csak azt kérik, hogy öltözzek burnuszba. Kartúmban nem félnék, csak a kitartó fejtűgás mellett hányingerem is van. Úgy érzem, kihatottak az előző életemből. Hogyan jutok vissza? Szudán sárgára égett föld, a láthatár fekete és zöld, halálzagú délibáb, amelyet fokról fokra arrébb tolnak. A kísézőket lerázom magamról, gyalog megyek a városba, de vissza-visszafordulok, mert ott járkal az egyik emberrabló, aki újságpapírba csomagolt kést szorongat. Hosszú kést, úgy, ahogy van. A téren homokszínű szentély áll, és zarándokok hosszú sora. Guggolva várakoznak, míg jön az égiháború. Megpróbálok kiegyenesedni, de villámlik a pálmák között, ázik a homok, ázik a sivatag. Szomjasan nézem az összeömlő és zöldessárgán egymásba keveredő Kék és Fehér Nílust. Soha nem hittem, hogy Afrika szép is tud lenni. És a vetés! Idén már kétszer arattak.

Kellene egy háziállat, egy Border Collie

Kellene egy háziállat, akinek a tekintete visszatükrözi a tekintetemet, aki felfogja a magányomat, aki megkötöz vagy szabadon enged (a léteimből). A háziállat tükör, de a macska nem, mert az visszanéz, de utánad soha, nem várja, hogy visszatérj. Mit lát benned? A reggelit és az ebédet. A kasztrált macskák még az altruizmust se ismerik. Elpazarolt életek. Nos, ha macska nem, marad a kutya.

Eme elmefuttatás után érzem, hogy újra indulhat a versírás. Mi a vers? Lélekírás. Egyik ősöm római zsoldos volt Pannoniában. Én megöröklöttem a lelkét. (Újabb bizonyíték, hogy a lélek több testet is kiérdemel, több életet). A római zsoldos az imaginárius térben bolyongott, a téridőn túl, és most rám talált. Csak ilyen erő hozhat ide, erre a helyre. Az emlékezés felismeri a lélek korábbi helyeit. Ugyanolyan varázslatos izgalmat érzek magamban Pannoniában, a Balaton-felvidéken, a szőlővel beültetett lankák láttán. A zsoldosra jól emlékszem, de az emléken nem jelenik meg a hang, az artikulált beszéd. Hogy csodálkoztam, amikor apám elhozott ebbe az országba! Szüleim értetlenül álltak az érzéseimmel szemben, én csak mosolyogtam. Idősebb koromra őseim emlékei kibontakoznak a feledésből, bár a nyelvükkel még mindig tisztességgel küzdök. Sokáig nem voltam más, mint öntudatlan megfigyelő.

URI ASAF

(Haifa, Izrael, 1942):
költő, képzőművész.
Budapesten él.
Utóbb megjelent
kötetei: *Életet adó
betűk* (Scolar, 2019),
Festőversek (második
kiadás, Új Forrás Köny-
vek, 2020), *Fekete tűzzel
fehér tűzre. A Tánhumá
midrás* (Scolar, 2021),
Mögöttem a sok halott
(Új Forrás Könyvek,
2023), *Amíg árnyékok
vetek. Naplójegyzetek
2003–2013* (Új Forrás
Könyvek, 2025).

A szerző portréját
Szócs Petra készítette.

„Félbeszakított élet”

Milyen rossz cím! Mit érezhet Etty Hillesum (1914–1943), ahogy olvasom őt? Ahogy a kezemben tartom. A könyv címe szerint „félbeszakították” az életét? Azután folytatódott? Nem számít, hogy közben megalázták, rettenetes félelemben tartották és végül mérges gázzal megfojtották.

Előre látok és hátra is, mintha hátsó szemeim lennének. Vajon a megélt idő nyomot hagy? Ez lenne az utóélet? Például a tegnapi ólomszürke ég, a levegő, amely teljes egészében másképp mozgott, mintha tüskék nőttek volna ki belőlem, melyeken fennakad a dús oxigén. Ez attól van, hogy hamuvá váltunk, gyorsan és durva módon. Ezt érdemeltük? Erre a kérdésre, még ma is, szeretnék igennel válaszolni.

Ettyt kimenteném Westerborkból, azután a gyermekemül fogadnám. Ezek a sóhajok a hamu utóéletéhez tartoznak. Hányféle utóéletet ismerünk? Mi az, hogy utóélet? Biztos, hogy jobb, mint a „félbeszakított élet”.

A Pasaréti téri templom harangja, háború közben

Kedves olvasó, ne csodálkozz, hogy ismét Robert Walsert említem. Hiányzik nekem a nyugalma, az ízlése. Walser a hűvös mélyből merített irodalom és vigasz. Mértéktartó, senkivel nem lehet összetévesztetni, mert egyedi és önzetlen. Hajnalban ébredtem, és máris bajban vagyok a hírekkel, mert fél karral nem tudom őket elhárítani. Hogy megőrizsem a nyugalمامat és a józanságomat, hírek hallgatása helyett Walsert olvasok. Kik ezek a hírmondók? Erőszakos emberek, akik idegen zászlókat lobogtatnak és bántó gesztusaikkal mások orra előtt hadonásznak. Kint a világban pattognak a háborús hírek, minden hír sok emberélet. Nem szabad odafigyelni, a vért nem szabad közletről látni, mert hamis képet kapunk, olyat, amelyből minket kihagytak, amelyből hiányzik a képmás, a Biblia nyelvén celem. Mikor Walsert olvasok, mozgásnak indul az éter, melynek hullámai elővarázsolják a béke és a jószág domborzatát. A házunkig is felhallatszik a Pasaréti téri templom harangja. Szeretem a harang szavát, mely béke és ártatlanság. Van ilyen?

Mozgásszabadság

Hányszor lehet országot cserélni egyetlen élet során? Mi kell ahhoz, hogy palotát kunyhóra cseréljünk? Vagy kunyhót palotára? Édesapám életében háromszor cserélt országot. Országot cserélünk, és nem hazát, mert a „haza” szó oly hamisan cseng, magam is sokszor csalódtam benne. Az országcsere a beidegződések szerint történik, a nyelv könnyed változtatásával irányítjuk dolgainkat, a hivatalok szokásos körbejárásával. Mivel már nyugdíjas vagyok, senki nem korlátozza a mozgásszabadságomat. Ágyban maradok, amíg lehet és őrzöm a választott otthon melegét. Hol érdemes élni, melyik országban? Mihelyt eldöntöm, utána másik földről ábrándozom. Miről van itt szó? Az emberi gyökerek jóakaratóú tépázásáról vagy teljes kigyomlálásáról? Vagy már a gyökértelenségnél tartunk? A gyökértelenség nem örökletes, hanem felnőttkori türelmetlenségből fakad. Ez soha nem a mi türelmetlenségünk, hanem a másoké. Mit tegyek?

Az otthon utáni vágy különös spirál útjára viszi életünket, de a keresés során mindig ugyanoda érkezünk vissza. Akármennyit keresünk, ugyanazok maradunk, aminek születtünk. Nem úgy, mint a beszívott levegő, amely a tüdőben más formát kap és felveszi a teknőc alakját, majd vakondként távozik belőlünk.

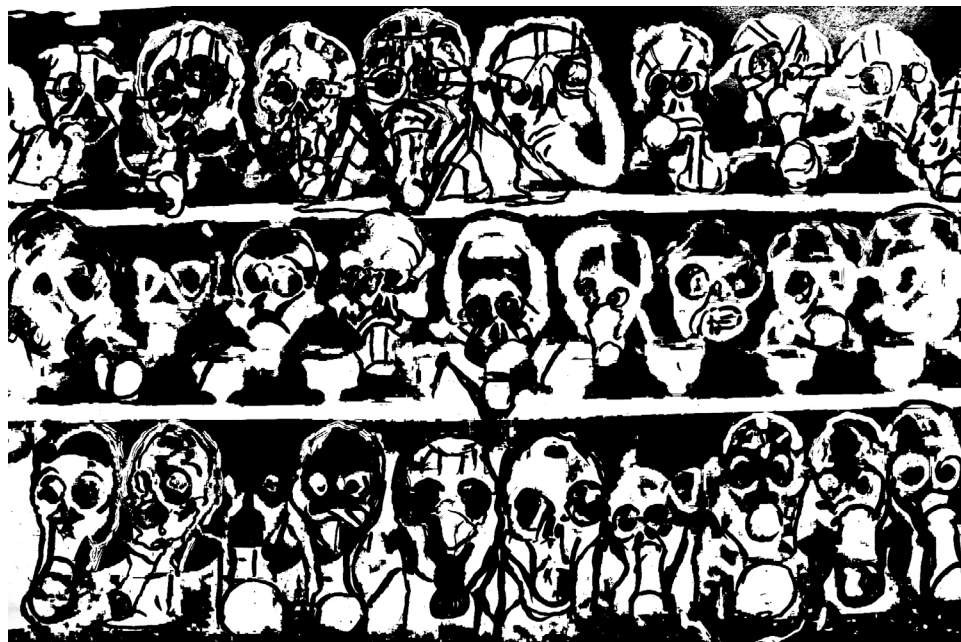

GAÁL JÓZSEF: CYBER IV. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPIR 20X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

A petrezselyemgyökér

Ó, milyen illatot terjeszt a májusi futórózsa tizenhárom és hetvenhárom (ma nyolcvankettő) éves korban! Ugyanaz a rózsabokor, a hatvan évet átívelő hídon. Azt hinnénk, a híd végén a virág illata elenyész. Hol van annak a régi rózsának az illata, amit édesanyámnak szedtem, hazafelé az iskolából? Az a piros rózsza, amely a tanév végét jelentette, és a felnőttkor ígéretét. Hatvan év elteltével hiába keresem. A felnőttkorban beváltott ígéretnek nincs megfelelője a mindenkori rózsaillat minősége szerint. A mai piros rózsza inkább füstszagú. Igazságos leszek: a mai piros rózsza majdnem szagtalan, és még egy jellemző: a vázában hallatlanul gyorsan fakul.

A jázminnal más a helyzet. A magyar jázmin csendes és meghúzódó, szereti a hideget. Az a virág, amely Jeruzsálemben jázmin névre hallgat, egészen más, más az illata és tűri a meleget, kívánja, követeli. Meg kellene ismerkednem magammal. Még nem tudom, ki az a másik, aki ezeket a verseket írja, ki az, aki a rózsza türelméről beszél, és közben halálosan komoly? Apámról (akit sajnos későn ismertem meg) mondta édesanyám: a bőre, a haja, a fogai, a körmei olyan szépek és tökéletesek, még élhetett volna. De agy nélkül is, mint a virág? Szavak nélkül? Én voltam a világa, és a húgom. A Nagyenyed utca másik oldalán, majdnem a sarkon, volt a zöldséges üzlet. Ma már csak néhány megfeketedett üres láda áll a polcokon, bennük a mindent átható petrezselyemgyökér szaga, amely évekig a helyén marad. Senki nem használja a zöldségüzletet, senki nem hoz új árut. Az üzlet nyitva van, a régi nyitvatartás szerint. Bemehetnél, de senki nincs benn, se áru, se eladó. Kultikus hely. Kultusz nélkül. Gyökértelen, haszontalan, mint a gnózis, a tudás vagy akármi hasonló. Felesleges a világban. Lehetne inkább gázláng, vagy azon sült hús vagy égháború. Ma senkit nem érdekel a tudás, se a vele járó spiritualitás. Az égháború közel jön, a lábai kilógnak a sűrített levegőből. Megtelünk energiával: számunkra a villámlás és a mennydörgés a jólét forrása.

GAÁL JÓZSEF: INHUMANUS TANULMÁNY, 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPIR 16X24 CM, VÁSZON, 170X160 CM

GAÁL JÓZSEF: CYBER V. 2024, KOLLÁZSFESTMÉNY, PAPIR 24X16 CM, VÁSZON, 170X160 CM

REICHERT GÁBOR

1987-ben született Tatabányán. Irodalomtörténész, az ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetének adjunktusa. Az *Új Forrás* főszerkesztő-helyettese, az *Irodalomtörténet* folyóirat szerkesztője.

REICHERT GÁBOR

Budapest-képek és -képzetek Galgóczi Erzsébet korai novelláiban

Könnyen belátható, hogy Galgóczi Erzsébet korai novelláinak Budapest-ábrázolásai sokkal inkább tekinthetők a naiv rajongástól és az 1950-es évek propagandájától áthatott leírásoknak, mint hiteles beszámolóknak a korabeli fővárosi életről. Ettől függetlenül Galgóczi írói pályakezdése elválaszthatatlan attól a kommunista hatalom által irányított társadalmi mobilizációs folyamattól, amely az ő számára is lehetővé tette az egyetemi továbbtanulást és a faluról – a Győr melletti, ma már a városhoz tartozó Ménfőcsanakról – Budapestre költözést. Korai művei pedig ennek a folyamatnak a – meglepően sok nyílt önéletrajzi referenciát tartalmazó – lenyomatáiként is olvashatóak. Számos ekkori Galgóczi-szövegben megjelenik a fővárosban még kissé idegenül mozgó, de a saját maga és származási közege (sőt, az egész ország) fejlődése érdekében hamar beilleszkedő, számos új baráttra szert tevő kollégista lány, vagy néha kollégista fiú alakja. Meglátásom szerint az alábbiakban vizsgált Galgóczi-novellákban megjelenített, erősen idealizált Budapest-kép rávilágíthat arra, miként tekintett az 1950-es évek elején a fővárosra és a fővárosi létezésre egy a rendszer iránt el- és a rendszertől lekötözött, de annak visszasságaival is hamar szembesülő, paraszti sorból származó pályakezdő humánértelmiségi. A dolgozat címében említett „Budapest-képzetek” alatt nem konkrét helyszínleírásokat értek, hanem azoknak a jelentés- és értéktartalmaknak az összességét, amelyeket a szövegek narrátorai és/vagy szereplői a fővárosnak tulajdonítanak. Fontosnak tartom leszögezni, hogy Galgóczi Erzsébet itt vizsgált elbeszélései – amelyek összegyűjtve a szerző *Egy kosár hazai* című első kötetében jelentek meg 1953-ban – véleményem szerint kiemelkednek a korszak propagandisztikus irodalmának (kétségtávol nem túl magas) átlagából, mégpedig éppen a fent említett, megejtően naiv lelkesültség és a szövegek jól kiérezhető személyes motiváltsága miatt. Ez persze nem jelenti azt, hogy a novellák rekanonizálását sürgetném, viszont nagyon tanulságosnak tartom őket abból a szempontból, hogy Galgóczi miként dolgozta fel saját életkörlményeinek gyökeres megváltozását (tehát egyebek mellett a Budapestre kerülést) az ekkoriban rendelkezésére álló, meglehetősen szűkös gondolati és prózapoétikai paneleknek a felhasználásával.

Galgóczi Erzsébet először 1949 szeptemberében, a Győri Állami Líceumban tett kitűnő érettségi vizsga után költözött Budapestre, ahol a bölcsészkarra iratkozott be.¹ Azonban alig néhány hét után felismerte, hogy a filozofia vagy a tanári pálya nem felel meg az elképzeléseinek.² Ha már az első egyetemi éve elveszett, egy – ma élesnek tűnő, de a korszakban szinte természetes – váltással az ideiglenes pályamódosítás mellett döntött: októberben átképzős esztergályosként állt munkába a győri Vagongyárban. Első publikált novellái ebben a közegben játszódnak. *Életünk a legboldogabb nékünk* című elbeszélése, amely a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének „Felszabadu-

lás” című pályázatának díját is elnyerte, a *Művelt Nép* 1950. május 1-i számában látott napvilágot (az 1953-as kötetbe *Száz százalék* címen került be), pár héttel később pedig a *Szabad Ifjúság* című hetilap közölte a *Kezes állat a gép* című novelláját, amely ugyancsak a pályázatra íródott. (A *Szabad Ifjúság* egyébként más, hasonló témájú novelláit is közölte az 1950-es évfolyamában.) A vagongyári történetek jól illusztrálják, hogy a korai Galgóczi-novellák hangsúlyosan önéletrajzi elbeszélésekként jelentek meg a korabeli nyilvánosságban. Ez egyebek mellett a novellákat közlő lapokban a szövegekhez illesztett „járulékos elemeknek” köszönhető. A *Szabad Ifjúság* például a következő paratextussal vezette be a *Kezes állat a gép* című novellát: „Galgóczi Erzsébet, a Győri Vagongyár ifjűmunkásleánya küldte be ezt a novellát a MINSZ »Felszabadulás« pályázatára.”³ A *Művelt Nép* pedig Galgóczit munka közben ábrázoló fotókkal illusztrálta a díjnyertes novellát:

(*Művelt Nép*, 1950. május 1., 23, 25.)

Az efféle megoldások mellett maguk a szövegek is az önéletrajzi olvasatot erősítik az egyes szám első személyű elbeszélésmódtól kezdve a narrátor és az életrajzi szerző nyilvánvaló hasonlóságán át egészen a valós személyek szerepeltetéséig. (Az *Életünk a legboldogabb nekünk* Horváth Ede nevű Kossuth-díjas esztergályosa például valóban létezett személy,⁴ akárcsak a pár évvel későbbi, *Keresztesné* című novellában pellengérre állított tanácselnök, Vangyia István.⁵)

Galgóczi Erzsébet néhány, a győri Vagongyárban töltött hónap után példaképként jelent meg a nyilvánosságban: a paraszti sorból érkező, az új rendszer építése iránt elhivatott kommunista ifjűmunkásleány ideálját testesítette meg. Az alakjában és életútjában rejlő propagandalehetőséget jól láthatóan a korabeli sajtó is felismerte. Az ekkor húszéves lány imázsának harmadik fontos attribútuma – paraszti származása és vagongyári munkája mellett – a kitűnő íráskészség, a tapasztalatainak másokkal való élményszerű

megosztásának képessége volt. Így, kissé talán olcsó fordulattal élve, azt mondhatjuk, Galgóczi egy személyben testesítette meg a propaganda által sulykolt munkás–paraszt–értelmiségi összefogást. Pályájának további alakulása éppen ezért „irodalmi közüggé” vált, a következő bő egy évben publikált novellák ennek a kommunista sikertörténetnek az állomásait, örömeit és nehézségeit jelenítik meg. A *kommunista aszketizmus esztétikája* című munkájában Szolláth Dávid behatóan foglalkozott Galgóczi Erzsébet nyilvános és nem nyilvános szerepeivel, „szerepdilemmáival” – elemzésében rámutatott, hogy Galgóczi korai írói alapállását, témáit és eszközeit jól láthatóan előre elrendelte az a példakép-státusz, amelyet a korabeli nyilvánosság szánt neki, és amelynek eleinte ő maga is igyekezett megfelelni: „Az írói én példázattá válik. Galgóczi számára az, hogy parasztból munkás, majd a munkások életét bemutató író lehet, eleinte azzal kecsegtet, hogy lehetősége van egy olyan identitás választására, amely egy csapásra a múltból a jövőbe helyezi majd át, hiszen csatlakozhat ahhoz az osztályhoz, amelyik végre kezébe vette a történelem alakítását.”⁶

A fiatal kora ellenére meglehetősen nagy ismertségre szert tett író 1950 őszén visszaköltözött Budapestre, ahol immár a Színművészeti Főiskola film tanszakának hallgatójaként kezdte meg a tanulmányait (másodévtől filmíró, vagyis kvázi dramaturg szakon tanult tovább). Sorra jelentek meg a novellái, a *Művelt Nép* és a *Szabad Ifjúság* mellett ekkoriban elsősorban a *Csillagban*, a párt legfontosabb irodalmi folyóiratában. Ha a diegetikus idejük alapján sorba állítjuk ezeket a történeteket (a kötet egyébként nem teljesen igazodik ehhez a sorrendhez), egy fejlődésregényre emlékeztető ívet kapunk, amelynek a Budapestre kerülés az egyik legfontosabb állomása. Idézem a *Mindennapi kenyér* című novella kezdő sorait:

„Csillag Margit érettségi után hazautazott a szüleihez.

Viszontlátásra – búcsúzott az osztálytársaitól – az ősszel. Budapesten.

Azok tréfálkoztak vele: Aztán ne maradj ám odahaza, ha egészen belebolondulsz abba a kolhozparasztba!

Margit komolyan vette:

– Ugyan! Olyannak ismertek? Nincs a földön semmi, *amiért* én elcserélném a Színművészeti Főiskolát.”⁷

Margitról megtudjuk, hogy a főiskola színész szakára nyert felvételt, a tanévkezdés előtti nya-

rat viszont még a falujában tölti. (Megjegyzendő, hogy a novellában meg nem nevezett falu erősen emlékeztet Ménfőcsanakra, az egyik jelenet például a településen keresztülfolyó Pándzsapatak partján játszódik.) Édesanyja láthatóan nem örül a lány sikerének, félti őt a színészi pályától és a mondén budapesti művészközegtől:

„– [...] Megyek az ősszel a Színművészeti Főiskolára. Már felvételi vizsgán is voltam. Azt mondták, nagyon tehetséges vagyok.

Csillagné ránézett.

– Mi? Mit beszélsz?

– Mondom, felvettek színésznőnek a főiskolára – ismételte valamivel halkabban a lány, s érezte, hogy lassan remegni kezd a gyomra.

– Színésznőnek? – Az asszony megértette, elvörösödött, idegesen felugrott. – Színésznőnek? Azt már nem!

– Miért nem?

– Mit szólna hozzá a falu?

– A falu?

– Nem szégyelled magad? Színésznőnek, hogy erkölcstelen, züllött nő legyen belőled? Mi?”⁸

A novella tulajdonképpen Margit Budapestre való – végül sikerrel záruló – kimenekítéséről szól. Falubeli társai látják, hogy a tehetséges lány útja csakis a fővárosba vezethet, de az édesanyja minden eszközt megragad, hogy egyetlen megmaradt gyermekét maga mellett tartsa. Érdekességgé ismét idézem Galgóczi önéletrajzi visszaemlékezését, amely hasonló képet fest a saját otthoni viszonyairól az ötvenes évek elején: „anyám [...] este fölháborodva fogadott: csak nem képzelem, hogy elenged erre az erkölcstelen pályára? A színésznő – tisztesség ne essék szólván – mind kurva. Hiába érveltem, magyaráztam, hogy nem színésznek jelentkeztem, hanem filmírónak, nem értette, vagy nem akarta megérteni.”⁹ Az anya azonban nem rosszindulatú vagy gonosz sem a novellában, sem az önéletrajzi interpretációban, hanem egyszerűen túl mély nyomot hagyott benne „a múlt” – amikor sok minden más mellett az is elképzelhetetlen lett volna, hogy egy parasztlányból fővárosi színésznő váljon. (Most inkább ne beszéljünk a Ménfőtől nem messze lévő Ászáron született Jászai Mariról.) A *Mindennapi kenyér* című novellában Budapest az elengedhetetlen modernizálódás, a jövő szimbolikus helyeként jelenik meg, Margit édesanyja pedig – Gorkij *Az anya* című regényének címszereplőjéhez hasonlóan, a szocialista realista irodalom uniformizált szimbolikájának megfelelően – a jövőtől, a fejlődéstől való félelmet testesíti meg. Fontos viszont,

hogy (akárcsak Gorkijnál) az idős nő is képes a fejlődésre, hiszen végül belátja, hogy nem állhat a lány útjába, el kell őt engednie Budapestre.

A múlt–jövő-oppozíció hasonló, a fővároshoz kapcsolódó képzetait mozgósítja Galgóczi egy másik novellája is, de immár budapesti díszletek között. A Színművészeti Főiskola hallgatójaként Galgóczit a Vorosilov (ma Stefánia) úti diákszállón helyezték el, itt játszódik az *Egy kosár hazai* című elbeszélés. Jellemző a reggeli helyszínleírás, amellyel a szöveg kezdődik:

Kinyitom a szememet, s a mennyezet szögletes cirádáit pillantom meg legelőször. Furcsa ízlése volt a burzsujnak, aki valaha építtette. Olyan ez a díszítés a mennyezet sík lapján, mint az almás pitén a rács. Már csak a külső formájára gondolom, mert ezt még nem kóstoltam. De azt tudom, hogy nem olyan hasznos.

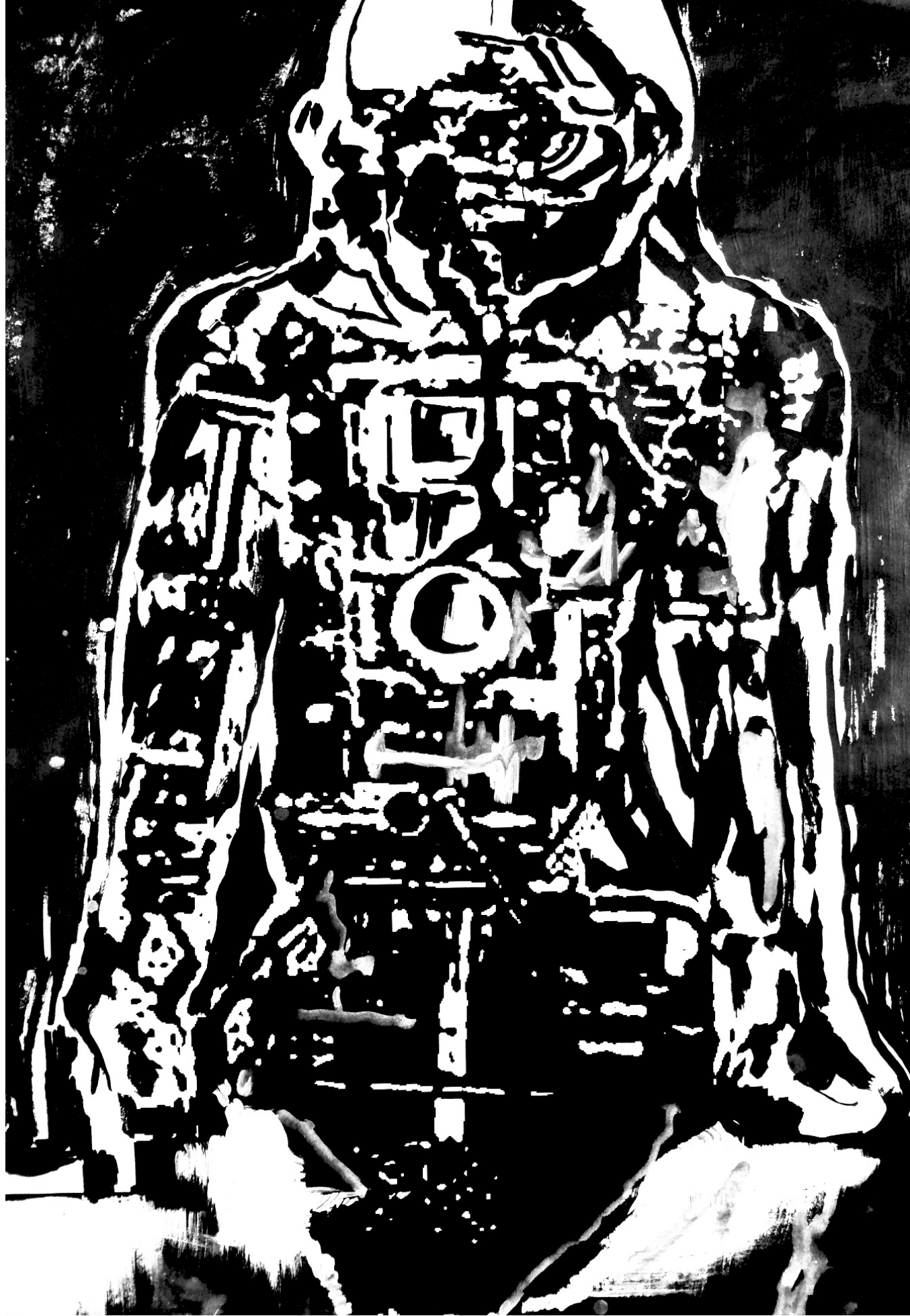
Nem baj, azért szeretem ám ezt a szobát, de nagyon. Szép tágas, hatalmas ablakain vérszegény fényfoltok hullanak be a téli reggelből. [...]

Egy pillanatig az ablaknál feledem magam. Elragadó helyen van ez a főiskolás diákszálló!

Puhán csillogott a friss hó lenn az utcán, a háttára suhanó autók írták a gyorsaság szédületes gyönyörűségét. Túlra fehér bundában pompázott a liget, szinte még az árnyéka is fehér volt a fehér fáknak. Fölötte az ég: kék-acél és végtelen. Mélységesen nagy csend, a puha hó s a végtelen magasság elnyel minden hétköznapi lármát.

Ünnep van ma, vasárnap délelőtt. Milyen jó is ilyenkor frissnek, tisztának, fiatalnak lenni!¹⁰

A fiatalságot a frissességgel és a tisztasággal asszociálój E/1-es elbeszélő itt a „régiről”, úri Budapestről ad leírást, de már a novella felütésében látható, hogy a „jövő” felülkerekedett a „múlt”on”, hiszen az egykor burzsujok lakta épület immár a tanuló ifjúságnak ad otthont. A téli reggel meghitt, már-már falusiasan otthonos nyugalma egy jellegzetesen nagyvárosi pillanatkép árnyalja, a hóba „a gyorsaság szédületes gyönyörűségét” író autóké. A meglehetősen giccsesen lefestett vasárnap reggeli ébredést az elbeszélő–főszereplő édesanyjának érkezése szakítja meg. A fővárosban most először járó parasztasszony „egy kosár hazait” – disznóvágásról maradt sült húst, friss kenyeret, mákos rétest, almát, bort – hoz a lányának, aki azonnal megosztaná mindenét a szobatársaival. Az előbbi novella anyafigurájához hasonlóan ábrázolt, a múltból hozott berögződéseit el nem engedő asszony megrökönyödik a lány viselkedésén: „– Neked hoztam! – fakadt fel benne az indulat. – Miért kell azt elkótyavetyélni? Felétetni...

GAÁL JÓZSEF: TRANSHUMAN I. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPIR 28X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

másokkal?”¹¹ A végkifejlet nyilván sejthető: a szoros testvériségben együtt élő, szorgalmas és felelősségtudatos művészhallgatók túlaradó szeretete végül meggyőzi az asszonyt a lánya igazáról. A meggyőzési folyamat egy pontján a főhős felajánlja, hogy megmutatja Budapest lát-nivalóit az édesanyjának:

„– Mit szól hozzá, megnézzük Budapestet. Még úgysem látta soha. Jó? [...] Tudja, mit né-zünk meg? Felmegyünk a Gellérthegyre. Onnan, föntről látni a nagy egészet, amit itt lent a kis részletek alkotnak. Egyik oldalon a házrengeteg, fölötte elnézve szinte a végtelenség tárul elének. Elfárad a tekintet, mire az ég alját éri. Másik felől... a hófödte hegyek... Impozáns kilátás. Egyszerűen mellbevágja az embert. Az olyan, mint... mint a... eh! Nem lehet ezt elmondani! Majd meglátja. A Rákosi Műveket is lehet látni. Ott, ahol a Duna két erős karja ölelésre nyílik. És a hidak büszke, kecses ívét a Duna fölött. Min-dent, ami azelőtt nem volt, vagy leromboltak.

– És a Margitszigetet is nézzétek meg. – Ezt Mária mondta. Csupa lágy-ság. Az apró szépsé-gek, a bájok kedvelője. Nem tud úgy hazajönni soha, hogy ne hozzon magával valahonnan egy csokor virágot. Most is ott díszleg néhány szál a vázában.

– S a szigetről a Sztálin hidat. – Ezt csak Kati mondhatta. Csupa erő és bátorság. Sport és tánc. Egyszer úgyis ugrik egy szaltót arról a hídról a Dunába. Csakhogy megmutassa: én merek.

– El ne mulasszátok megnézni a Földalattit. – Ezt Gizi ajánlotta. Az örök tréfamester. Cso-dálkozó tekintetünkre nagy komolyan magya-rázta. – A Rákóczi úton van egy deszkapalánk. Kukucskáljatok be.

– S mit látunk?

– Még nem sokat. Mindegy. Ott lesz az egyik állomása. De legalább elmondhatjátok az uno-káitoknak, hogy ti ott voltatok az első földalatti építésénél.”¹²

Talán rosszindulatú vagyok, de erről a jelenet-ről leginkább Parti Nagy Lajos, alias Sárbogárdi Jolán *A test anygala* című „habszódíájának” az a szövegrésze jut az eszembe, amikor Margittay Edina a Váci utcai iroda ablakából kinézve „[b] alra a Lánchíd karcsú ívét pillantotta meg, hát-térben a Halászbástya s Hilton impozáns épület-tömbjével”, jobbra pedig „a Tihanyi Apátság két karcsú tornyát” fedezte fel.¹³ Csak éppen annak az inverze: a Galgóczi-novellából idézett párbe-széd során elének táruló városkép „mindent” ma-gában foglal abból, „ami azelőtt nem volt, vagy leromboltak”, de azon kívül tényleg semmit. A

természeti képződményeket leszámítva kizáró-lag az „új” Budapest épített környezete kap em-lítést a gellérthegy és a margitszigeti látképek-ben: a Sztálin híd (a későbbi Árpád híd), a cse-peli Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek, valamint a „Földalatti”, amely alatt Gizi nyilvánvalóan nem a Kisföldalattit érti, hanem a 2-es metró-vonal ekkoriban megkezdett, majd évtizedekig félbemaradt építkezését. Innen nézve különö-sen érdekes, hogy a bő fél évszázaddal korábban átadott Kisföldalattiról megfeledezve ezt neve-zi „az első földalatti építésének”.

Utolsóként az *Egy kosár hazai* című Galgóczi-kötet záró novelláját, a *Keresztesné* emlitem. A szöveg időrendileg is a legkésőbb elkészült da-rabja a könyvnek (1953 őszén keletkezett), és szintén egy az író falujában megtörtént esetet dolgoz fel szépirodalmi eszközökkel. A novella jóval kevésbé idealizálja a fennálló állapotokat a kötet többi darabjánál, témája a falusi beszo-lgáltatások aránytalansága, szereplői pedig, mint korábban említettem, jól beazonosíthatóak. Ér-dekes módon ebben a falusi környezetben ját-szódó novellában is megjelenik Budapest, de itt már valóban tiszta „képzetként”. Keresztesné a faluban képtelen bárkitől segítséget kérni szo-rult helyzetében – az állatorvos nem gyógyítja meg a beteg tehenét, a tanács viszont továbbra is ugyanazt a tejadagot várja el tőle a beszo-lgáltatásnál –, de egyszer csak a helyi postán eszébe jut valami:

„– Ezzel... mondja csak, lelkem... ezzel [ti. a te-lefonkészülékkel] Budapesttel is lehet beszélni?

– Hogyne – válaszol készségesen a kislány. – Még messzebb is.

– A Szabad Földet is föl lehetne hívni?

– Természetesen – s várakozóan néz az asz-szonyra.

– Akkor – mondja izgatottan – híjja föl, lel-kem.

A kislány tétován nyúl a kagylóért s megkérdi:

– Miért akarja felhívni?

– Az igazság kedvéért.

A kislány veszi a kagylót, aztán visszateszi.

– Miért nem a Szabad Népet híjja fel?

– A Szabad Népet...? [...] Annak... nagyobb hatalma van?

– Persze. Az a Párt központi lapja. Az biztosan intézkedik.

– Hát akkor... híjja föl azt – hagyja rá az asz-szony.

Hosszú percek.

– Aztán, mit gondol, lelkem... szóba állnak ott a magamfélével? – kérdi félénken.

– Ccc, ejnye! Hát hogy tud ilyet kérdezni? –

csóválja fejét szemrehányóan a kislány. – Magáért van, hogyne hallgatnák meg magát.

– Én értem van...? – hökken meg Keresztesné, de már kezébe is nyomták a kagylót.

– Jó hangosan...

Valahonnan irdatlan messziről egy női hang suttogja:

– Halló, itt Szabad Nép. Kivel akar beszélni?

Halló! Kivel akar beszélni?

[...]

Keresztesné a kétszáz kilométeres úrron át elpanaszkodta búját-baját, mintha az urának, vagy a szomszédasszonynak, vagy valamikor az anyjának panaszkodta volna. Volt, amit többször elismételtettek vele.

– Jól van, elvtársnő... nyugodtan menjen haza, szedje ki a kenyereket. Majd mi elintézzük. Szabadság!... – s letették a telefont.

Keresztesné sokáig állt még, a kagylót kábultan a füléhez szorítva. De nem zúgott úgy a kagylóban a tengertávolság, ahogy az ő feje. Szabad Nép... elvtársnő... őt még sosem hívták elvtársnőnek... Nyugodtan menjen haza, szedje ki a kenyereket... hm, úgy látszik, ezt is elmondta... elintézzük. Minden átmenet nélkül Sanyi szavajárása jutott eszébe: isteni intézmény..."¹⁴

A szövegnek a problémák megoldását hozó csúcspontját Nagy Imre rádión (egy újabb modern távközlési eszközön!) meghallgatott július 4-i miniszterelnöki exorzéja jelenti, amely minden szereplő számára egyértelművé teszi, hogy a hatalom centrumában, a fővárosban minden rendben van (vagy rendben lesz mostantól), a hibák kizárólag a „helyi torzulásokban” keresendők.

Galgóczi Erzsébet 1953 körül Csontos Magdának írt, Berkes Erzsébet monográfiájában közétett levelei alapján egyértelmű, hogy a még ekkor is csak huszonhárom éves egyetemista lány Budapestről alkotott képe jócskán eltért a dolgozatban vizsgált propagandisztikus ábrázolásoktól. Kérdés, hogy akkor mégis miért a fent bemutatott panelek segítségével igyekezett beszélni saját maga személyes sorsáról és környezete helyzetéről? Az írói érvényesülés reményében? A „kommunista népi író” ekkoriban formálódó szereplehetőségétől hajtva? Vagy egyszerűen azért, mert „a hatalom nyelvén” kívül nem állt másmilyen önkifejezési eszköz a rendelkezésére? Sorolhatnám még a feltételezéseimet, de a kérdésre valószínűleg nem létezik egyértelmű válasz.

1 Berkes Erzsébet 2001. *Galgóczi Erzsébet*. Budapest, Új Mandátum, 17–18.

2 Galgóczi Erzsébet 1977. *Fekete, fehér*. In: Új Írás, 8, 123.

3 Galgóczi Erzsébet, *Kezes állat a gép*, Szabad Ifjúság, 1950. május 19., 8.

4 Horváth Ede rendkívül tanulságos pályaképéhez lásd: Honvári János 2020. *Horváth Ede két pártfegyelmije*. In: Valóság, 3, 100–117.

5 Az egykori ménfőcsanaki tanácselnököt Galgóczi nemcsak a *Keresztesné* című novellájában, de az *Irodalmi Ujság* 1953. szeptember 12-i számában megjelent riportjában is valós nevén szerepelteti, vö. Galgóczi Erzsébet, *Gyomirtás*, Irodalmi Ujság, 1953. szeptember 12., 8. A cikk meglehetősen nagy visszhangot keltett, lásd például: Máriássy Judit, *Az igazság nyomában*, Irodalmi Ujság, 1953. november 21., 2.

6 Szolláth Dávid 2011. *A kommunista aszketizmus esztétikája: A 20. századi magyar irodalom néhány munkásmozgalom-történeti vonatkozása*. Balassi, Budapest, 167.

7 Galgóczi Erzsébet, *Mindennapi kenyér*. In: uő. 1953, *Egy kosár hazai*. Szépirodalmi, Budapest, 38. (Kiemelés az eredetiben.)

8 Uo., 44.

9 Galgóczi, *Fekete, fehér...*, 122.

10 Galgóczi Erzsébet, *Egy kosár hazai*. In: uő., *Egy kosár hazai...*, 5–6.

11 Uo., 13.

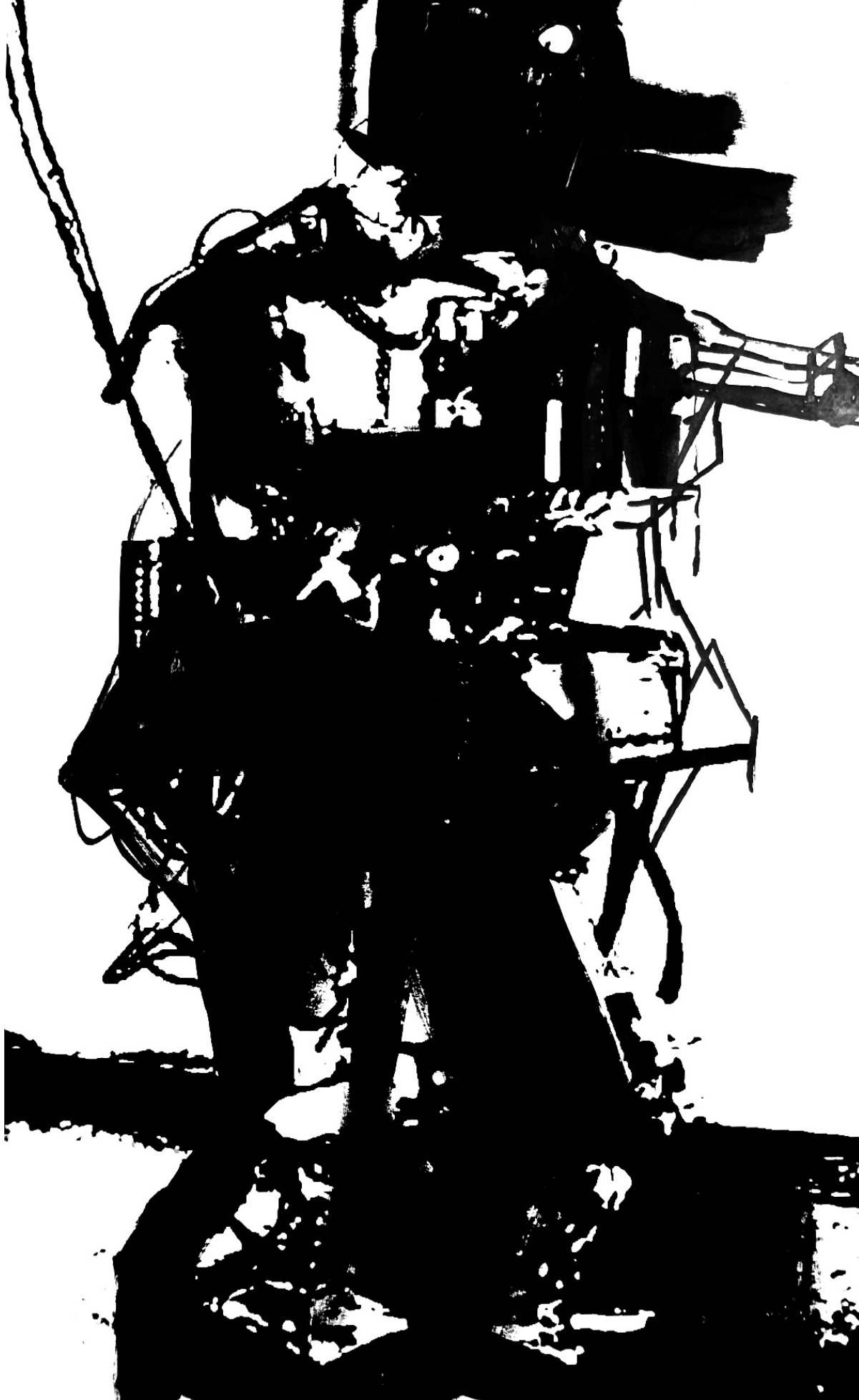
12 Uo., 15–17.

13 Parti Nagy Lajos 2007. *Sárbogárdi Jolán: A test angyala*. Magvető, Budapest, 11–12.

14 Galgóczi Erzsébet, *Keresztesné*. In: uő., *Egy kosár hazai...*, 165–166.

GAÁL JÓZSEF: TRANSHUMAN II. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPIR 26X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

GAÁL JÓZSEF: ROBOT, 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 32X26 CM, VÁSZON, 170X160 CM

TEHETSÉGGONDOZÓ MŰHELY

Folyóiratunk hosszú évek óta fektet nagy hangsúlyt fiatal tehetségek felkutatására és segítésére. Lapszámainkban rendszeresen jelennek meg olyan szerzők, akik először a *Műhely*nek mutatták meg kézírataikat. 2022-ben tehetséggondozó programot s ezzel együtt új rovatot indítottunk olyan pályakezdő költők számára, akik szövegmutatványaik alapján bizonyították, hogy a versteremtő tehetség birtokában vannak, és akiknek megkülönböztetett figyelemmel szeretnénk nyomon követni és támogatni alkotói fejlődését.

2023 őszén második alkalommal hirdettük meg online költészeti szemináriumunkat, melynek meghívott hallgatói verselemzési feladatok és írásgyakorlatok segítségével mélyítették el a költői szöveg létrejöttével, működésével kapcsolatos ismereteiket. A 2023/2024. tanévben hangsúlyos helyet kapott a kurzus témái között az (ön)életrajzi anyag feldolgozása és költői szöveggé alakítása, emellett foglalkoztunk többek között a vers keletkezésének, a költői kép működésének elméleteivel és a költői alkotótevékenység mozzanataival is. 2024/3. és 4. lapszámainkban az (ön)életrajzi élményekből, megfigyelésekből született versekből közlünk változatot; elsőként Bognár Levente és Hadarics Fanni Borbála költeményeit olvashatják.

BOGNÁR LEVENTE

(Győr, 2005):
az ELTE pénzügy
és számvitel szakos
hallgatója Budapesten.
A győri Révai Miklós
Gimnáziumban
érettségizett. Az *f21.hu*
ökológiai pályázatának
küldődjasa. Részt vett a
FISZ Junior programban
és 2023-ban a Véneki
Alkotótáborban.
Az Ambroozia
Alkotópont tagja.
2023-ban a *Műhely*
folyóirat és a Magyar
Irodalomtörténeti
Társaság Győr-
Moson-Sopron
megyei tagozatának
közös irodalmi
alkotópályázatán bronz
oklevelet nyert.

Tehetséggondozó
Műhelyünk
tagjainak részletes
bemutakozása a
[https://gyorimuhely.
hu/tehetséggondozas/](https://gyorimuhely.hu/tehetséggondozas/)
oldalon olvasható.

BOGNÁR LEVENTE

Egy tenger is lehet önbizalomhiányos, nem?

Egy csepp vagyok, mely szemedből hull,
ha már nincs mire fogni az egésztest.
Egy csepp vagyok, mely önmagában is
képes megtölteni egy kádat, elárasztani egy lakást.
Egy csepp vagyok, melyen a reggeli
rohanásban elcsúszol, és el van cseszve a napod.
Egy csepp vagyok, mely a vízvezetékéből
szívárog, elrepeszt a csapot és szétpattintja a zuhanyrózsát.
Egy csepp vagyok, mely csak akkor ad ki hangot,
ha valami már nagyon ég.

365 fát láttam nálad

Az évgyűrűn táncol, körbevesz.
Levelekbe zárkózik, ontja magát merengve.
Szédültségig tolja le a gyökerét.
Mélyre szabdal az utolsó indáig.

Mi itt fenn van, minden oly vidám,
és mi alattunk, összeroppan.

HADARICS FANNI BORBÁLA
betűember

néha átjár az érzés
hogy nem is létezel
csak elképzelek egy valóságot
belehajítalak
és azt mondom
ez leszel te
de végül
csak papíron élsz
leírlak ide
és addig formázlak
amíg azzá válsz
ami nem vagy

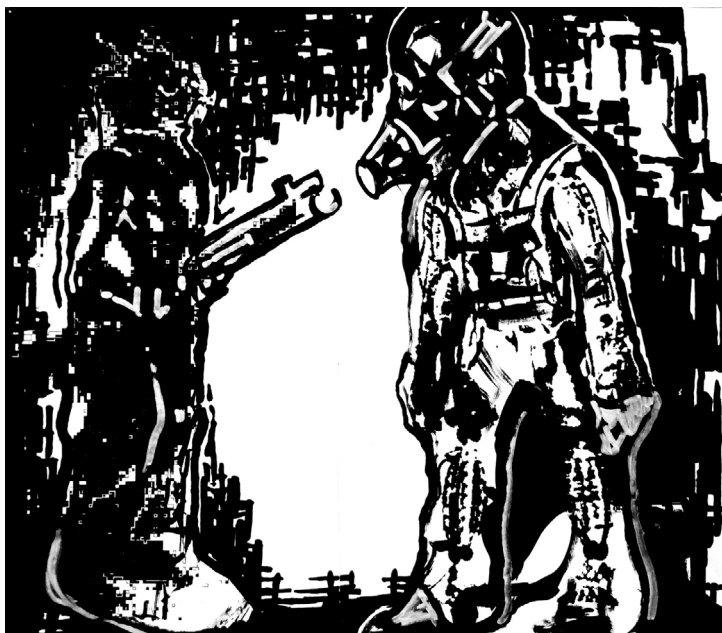

**HADARICS FANNI
BOGLÁRKA**

(Győr, 2006): a győri
Czuczor Gergely
Bencés Gimnázium
tanulója. Ravazdon
él. 2023-ban a *Műhely*
folyóirat és a Magyar
Irodalomtörténeti
Társaság Győr-
Moson-Sopron
megyei tagozatának
közös irodalmi
alkotópályázatán bronz
oklevelet nyert.

pinokkió

cápaharcsák képzelődnek
pikkelyük feszességéről
életüket szentelik a szálkásításnak
változatlan erőfeszítéssel
ússz ki a bálnából
egyszer biztosan révbe érsz
gondolják naívan
ám annyi szálka sincs bennük
mint egy kisfiúban

GAÁL JÓZSEF: CYBER TANULMÁNY, 2024, KOLLÁZSRAJZ, PÁPÍR 18X20 CM, VÁSZON, 170X160 CM

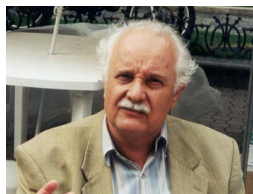
TEHETSÉGGONDOZÓ MŰHELY

GAÁL JÓZSEF: TRANSHUMAN II. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PÁPÍR 24X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

GAÁL JÓZSEF: TRANSHUMAN III. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 24X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

BIERNACZKY SZILÁRD

(1944): József Attila-díjas költő, műfordító, könyvszerkesztő. Sugár Rezső zeneszerzés növendéké-ként (1960–1967) kezdett bölcsész tanulmányokat (olasz, néprajz, magyar, 1965–1983) az ELTE-n, majd néprajzból doktorált (emelt szintű, doct. univ., 1990, Debrecen), és szerzett kandidátusi fokozatot (1996). Tudományos tevékenysége magyar és olasz témák (folklor az irodalomban) mellett főleg az afrikai szájhagyományokra és szájhagyományozott történelemre irányulnak. Oktatómunkájában (ELTE TTK 1984–1992, Károli Gáspár Református Egyetem 1993–2000, ELTE BTK 2002–) az afrikai kultúra (irodalom, népköltészet és népzene), illetve a hagyományos történelem megismertetését tekinti fő kutatási és oktatási területének. Mint a Mundus Magyar Egyetemi Kiadó tulajdonos-igazgatója 1994 és 2010 között több mint 200 irodalmi és más különféle témájú szakkönyvet készített elő kiadásra. Jelenleg a Mundus Novus Könyvek (2011-től) ügyvezetőjeként főként afrikai (részben olasz) vonatkozású kiadványokat jelentet meg. 2012 és 2019 között az általa alapított Magyar Afrika Tudástár elektronikus könyvtár kiépítésén munkálkodott (3300 könyv és tanulmány gazdagítja a gyűjteményt). Két periodikát indított el legutóbb: *Ethnologia* (2016), *Philologia Africana Hungarica* (2020). Utóbb megjelent kötetei: *Afrika Magyarországon – magyarok Afrikáról* (2017); *Az afrikai népek szájhagyományai. Tudománytörténeti vázlatok, 1. kötet* (2020); *Úttörések a hazai Afrika-kutatásban. Tanulmányok, 1978–2020* (2022); *Afrika Magyarországon – magyarok Afrikáról. Tudománytörténeti vázlatok, 2. kötet* (2022); *Szerelem* (verseskötet, 2023).

BIERNACZKY SZILÁRD

Himnusz a Naphoz

Parafrázisok E(k)hnaton fáraó
Atonhoz intézett dicséretére¹

[Harakhte imádata, aki a látóhatáron örvendezik
Shu (a levegő istene) nevében, Atonnak, az örökéletűnek
címeződik, az ég urának, a föld urának,
az Aton-városban (Akhet) felépült Aton-ház urának,
A Völgy és a Delta élő királyának, aki az igazság jegyében él,
A Nefer kheperu-Ré Ua-en Ré Két Ország urának,
Ré fiának, aki az igazság jegyében él,
A koronák urának, Ekhnatonnak,
A kimagaslóan hosszú életűnek,
És szépséges királyi menyasszonyának, aki őt szereti
Két Ország úrnőjének
Nefer-neferu-aton Nefretete-nek
Éljen, fiatalsággal telten, örökkön örökre.
Ő (Ekhnaton) így szól (a halott Ay sírkamrájából):]

Amikor Te felemelkedsz a keleti látóhatáron,
Szépségeddel megtelik a föld egésze.
Kecses vagy Te, hatalmas és felfénylő,
magasan minden földeknek fölötte
Sugaraid beragyogják a földeket
mindazoknak határáig, amit Te teremtetél
Ré vagy Te magad, elérsz Te mindenek végéig

[Óh, Helios, Fényességes Csillag,
hélium-karjaiddal bennünket körbefonsz, megölelsz, átkarolsz
Malasztoddal fény-hő-energia párnákon bolygónkra áramolsz
Élet-reményünk: hidrogén tenyeredben úszni, óh!
Testhajlékunk: jövőnk felizzó térközi képei
Öröm-sátorunk: emberlélet adó magfúzió,
Sors-időnk általad nyújtott több milliárdnyi éve.
Ma már a természet-törvények fáklya-fényei
– beleláthatunk a jövőbe –, legbennünk világítanak,
Földi világunk kilátásai, azok homályosak...]

E mindeneket uralmadban tartod szeretett fiadnak
Távol vagy Te, de sugaraid bevilágítják a földet
Ott vagy Te az emberek arcán,
bár létezésed útját senki se látja.

[Kié is vagy, óh, Ragyogó Napkorong?
Évezredek kérdésfeltevése körötted bolyong,
Teleszkópok, szondák vizslatják arcodat,

*De 4 millió fokra hevült hatalmas válladon vonat
Nem zakatolhat, beláthatatlan tűz-derekad
Nem birtokolhatja részvényfogú pénz-fenevad
Miénk vagy és mégsem a miénk, fényes tekinteted
Foltjai, kitörései láttán az emberiség megremeg
Létiünk forrása: fotoszintézis, biológiai hatalom
Csillagok csillaga, milliárd éves fény-malom
Léted útját sejtjük, de vajon Földünk merre megy?]*

Amikor lenyugszol a nyugati látóhatáron,
A földet sötétség, szinte halotti homály borítja.
Az alvók kamaráikban,
Fejük megbabonázva,
Egyik szem sem látja a másikat.
Elrabolhatják vagyonukat,
Akárha fejük alatt tartják,
Nem veszik azt észre.
Minden oroszlán előjön odújából,
Minden csúszómászó csípni kezd
A sötétség beborít, a föld hallgat,
Mert Te a teremtő, pihensz a látóhatár mögött.
Hajnalban újra feltűnsz a látóhatáron
Mint Aton, felragyogsz immár nappalon
Elűzöd az éjszakát, és sugaraidat szerteszórod.
A két föld minden nappalon Téged ünnepel,
Ébredjete, álljatok lábaitokra.
Az embereket Te állítod fel.
Megmossák tagjaikat, ruhát öltenek,
Karjuk a te ragyogásodat köszöntik.
Az egész ország munkába kezd.

*[Évmilliók előtte, Afrikában, Ázsiában homlokráncolva
Eszközt fabrikált az előember, és tágas éjszakákon
Több húsról álmodott, remélte a távoli láthatáron
Felbukkanni fényes arcod, óh, Napkorong, áldotta
Jó sorsát, s alig gondolta volna, hogy oly évezredek
Következnek, mikor a hajnal hintóján érkezésed
Karóba húzott parasztok jajsavát, véres meséket
Terít fölénk, rémült emlékeket ébresztenek
Az előtted gördülő időhalmok, majd lábzsámoly
Emelkedik előtted, a teret mégis csak betöltik a béke
Harsonái, bár sokasodásunk históriája oly kétes éke
Teremtő-pusztító törtetés, átláthatatlan ködpáholy
A nappali égboltot betöltő sugárzásod fényében
Azonban újra meg újra kezdődik az ősi fabrikálás
Légy immár Te az Építés Örök Szelleme, kámzsás
éjjeli titkokat lehántva, óh, szépséges Égi Testvérem
S az emberek mind
Ébredjenek mind konok álmaikból
Álljanak fel mind lábaikra
Mosdjanak mind, és öltözzenek fel
Kezdenek munkába mind*

*Karjuk lendületével köszöntsék mind
Életadó lángoló ragyogásod!]*

Minden állat örömét leli a legelőben.
A fák, cserjék zöldellni kezdenek.
Kirepülnek fészükéből a madarak,
Szárnyuk a te lelked (ká) dicséretét zengik.
Minden vadállat felszökken,
Mind, amelyik elrohan, mind, amelyik megpihen,
Akkor éledeznek, amikor Te felébredszt értük.
A hajók közlekednek északon és délen is,
Mert minden út nyitva áll felemelkedésed nyomán.
A folyó halai előtted ugrálnak,
Sugaraid a nagy zöld tenger mélyére is behatolnak.

*[Mentsétek meg élettel telt zölden világló bolygónkat
A Nap szikrázó örömére, a galaktikus távolok dicséretére
A kontinenseket, melyek hátán végtelen falkák torlódnak
Bivaly, elefánt, gnú, jak, prérifarkas, tavak kanalas gémje
Óh, Zöld Bolygó – társad talán ötszáz fényévnnyire rejtőzik –
Legyenek égbe nyúló harsogó szavannákkal telt mezők
Véges-végtelen tájaidon, amelyek hátán szívesen időzik
Az égbolt milliárd fényes résztvevője, fürgé dobverő
Pergess örömmel telten tengereket átszelő béke-hajóidon
Engedd zöld tengereid mélyébe az őrző-védő sugarakat
Örökéletű Afrodité legyél te, csodaszép karcsú női idom
Sorsodba vésd be minden erővel a remélt évmilliárdokat.]*

Te gondoskodszt arról,
hogy a mag megtermékenyüljön az asszonyokban,
Te helyezel folyadékot a férfiakba,
Te gondozod a fiút az anya méhében
Aki megnyugtatód, ha sírni kezd
Te táplálod őt az anya méhében
Aki levegőt adsz mindenknek, amit megalkottál
Amikor kilép az anyaméhből, hogy lélegezzen
Azon a napon, mikor megszületett
Te nyitod ki a száját, hogy megszólaljon
Te biztosítod minden szükségleteit

*[Létezésünk testünk mikrochipjeibe rejtett titok
Biológiánk rejtélye kozmikus csodákba bújtatott
Tér-idő távlatú feloldhatatlan információ-mező
Óh, Nap, testünk-biológiánk testőréként, mint nyirok-
rendszer behálózod tagjaink, mint citrusos bergamott
Leve barnára fested életkedvünk, mint létezés-velő
Leendő anyák méhében művelsz csodát, csillag-fiakat
Bocsátasz életre, lélegezni, s csillag-fiak sorakoznak
Számuk nő és nő, a bolygó nyögni kezd terhük alatt
Óh Nap, ne engedd a túlsúlyos élet-rohamoknak
Életes fékeket segíts teremteni
Bolygónk terheit megkönnyíteni]*

*Ajándékait éléskamrába rejteni
Az előttünk álló évezredek megmenteni.]*

Amikor a csirke a tojás héjában csipogni kezd
Te adsz neki levegőt odabent, hogy éljen
Amikor Te beteljesíted, hogy a tojáshéjat feltörje,
Kibújik a tojásból, hogy megszólaljon, életre keljen,
És lépkedjen a saját lábán, amikor kilépett.

Milyen sokrétű, amit megalkottál!
Mind rejtve vannak (az ember) arca elől.
Ó, egyedüli isten, akihez nincs más hasonló!
Megteremtetted a világot vágyaid szerint,
Amikor Te egyedül voltál,
Minden embert, nyáját és az erdő állatait,
Mindent, ami a földön van, és a lábán lépked,
Mindent, ami az egekben van, és szárnyaival szállong.

*[Táguló világokat feltáró fényességes fényed
Sugározd be, melegíts meg, repdessenek a kicsiségek
Adj teret, erőt, lánggra lobbanást a nagyságoknak
Segíts, hogy ne veszítsük el magunkat a végtelenben
Ne adj teret az építkezésben az igazságtalanoknak
Nyiss széles teret a megismerésben a mérhetetlen
Távolok felé, feltárni a táguló világ titkait
Felismerni napok körül keringő föld-reményű ifjaid
Felfogni és elemezni naprendszerekből érkező, fénykéve
szélességű, üzenetet hordozó rádiójeleket
Behatolni a galaktikus csillagrendszerek mélyébe
meglátni végre, számba venni a lakható földeket
Feltérképezni a legközelebbi, tőlünk 4,4 fényévre keringő
Kentaur csillagkép három testvérének égi utazását
Elemezni a Mars felszínéről érkezett felvételeket
Elkerülni a Bennu kisbolygóval az összeütközést
Feltárni, megismerni és megőrizni a bioszférát
A Föld életet adó kőzet-, víz- és levegőburkát
Leásni a mélységes mélybe, vizsgálni a tektonikus szerkezetet
A sötét anyagot, amely kitölti a galaxisok közötti teret
(téridőt meghajlító gravitációs vonzása „meseszép”)
Felfedezni a biológikum proton és glutamát hajtóerejét!]*

Megteremtetted a világot vágyaid szerint
A távoli országokat, Szíriát, Nubiát és Egyiptom földjét
A maga helyére ültetted minden embert
Biztosítottad szükségleteiket
Táplálékát mindeneknek
Megszabtad életük idejét

Nyelvük elkülönül a beszédben
alakjuk és bőrük színe is más
Megkülönböztetted Te a külföldi népeket

Te teremtetted a Nílust az alvilágban (*Duat*)
És hoztad el, hogy életet adj az (egyiptomi) embereknek
Akiket megalkottál önnön magadnak
Te, mindeneknek ura,
Aki értünk fáradoztál
Óh, Aton, napjainkban, maga a nagyszerűség.

Minden külföldi, távoli ország,
Te teszed, hogy élhessenek azok is,
Te helyeztél el egy Nílust az égben,
Hogy alázóduljon mindannyiuknak
És hullámokat keltesz a hegyekben, mint egy tenger
És megöntözöd szántóföldjeiket városaik körül.
Mennyire hatékonyak terveid,
Óh, Örökkévalóság Ura!
A Nílus az égben ajándék a külföldi népeknek
A sivatag minden állatának, amelyek lábakon járnak,
De az (igazi) Nílus Egyiptom számára az alvilágból fakad.

*[Óh, Helios, itt a mi sokbolygós naprendszerünkben
Napok szerte a galaxisban, bolygómilliárdokba merülten
Fénylő fényetek szakadatlan sugárzásában
Sok milliárdnyi ország, nép hélium-karjaitok ragyogásában
Szent István intelmeit sugallják,
homlokukra karcolják a teremtők:
Egynyelvű, megszokású országok gyengék, esendők
Kulturális cserék reménye galaktikus lények láncolatában
A földi ember önmagát is keresi a létezés anyátlan-apátlan
sors-hullámaiban, a Nílus áradata mindenkinek ajándék,
A Galaktika anyanyelv- és hagyományőrző népeinek
anyafolyó, eredendő erő, teremtető szándék]*

Sugaraid táplálják a teljes növényzetet
Amikor Te feltámadsz, neked élnek, növekednek,
Te formáltad meg az évszakokat,
Hogy növekedjék minden, amit teremtetél
A telet, hogy felfrissüljünk,
A forróságot, hogy megízleljünk.

*[Óh, Helios és a nagyvilág Napjai odakint
Az évszakokra osztott természet gazdagon burjánzik
Sugárzó simogatásaitokban, madárszárnyú dalosaink
Berepülnek a honi és a távoli egeket, futó muskátlik
Óvezik a tápláló, növesztő, formáló Napok fényszakállait
Földi és sosem látott galaktikus vadak sereglenek, halászladik
Ereszkedik le a Szíriuszról, Amma, a dogonok főistene
Megteremti a Földet a Napból vezényelve, a hitrege
Nyolc lecsónakozott Nommóról regél, s búzacsírákról,
ők hozták magukkal, s amelyből kikelt az élet]*

Megformáltad a távoli eget,
Hogy felemelkedj benne,

És lásd mindazt, amit tettél, Te Egyedülvaló,
Hogy felemelkedj az élő Aton alakjában
Megjelenve, ragyogásban, távol és (mégis) közel,
Önmagad millió formáját alkottad meg, Te Egyedülvaló,
Városokat, falvakat, szántókat, utakat, folyókat,
Minden szem Téged lát önmaga előtt
Te vagy a nappali Aton a föld felett.

*[Nap és Napok a mérhetetlen távolokban,
Árnyékukban sejtelmes bolygók körvonala lobban
Hangok, zajok, robbanások, képzelt lények élet-zsongása
hozzánk el nem ér; a terek válaszfala áthatolhatatlan
S mégis, széttárjuk karunkat, kozmosz-álmaink boglyába
fénycsóvát szűrnak sejtelmes bolygók képzelt lényei
Minden szem a Napot és távoli társait, valahonnan?,
a kézfogásnyi galaktikus üzenet ígéretét kémleli]*

[Amikor Te eltávozol,
És (alszik) minden szem, melyek tekintetét
Te teremtetted meg,
Hogy csak Téged lássanak,
(nem látható többé) mindaz, amit te alkottál.]
Te (még akkor is) a szívemben vagy
Nincs senki más, aki ismert Téged
Kivéve a te fiad, Nefer-kheperu-Ra Ua-en-Ré,
Te Tetted, hogy megismerjem terveidet és erődet.

*[Óh, Helios, ne tedd a Föld népét egyetlen kezébe,
Ne engedd, hogy évezrednyi történelmek réme
Mégezze jövőnket, zengjen Vörösmarty ígéje
Ne hagyd, hogy hamis bírák és zsarnokok mezéből
Szülessen törvény fehérre mosdott könyvnek lapjain
Nyisd meg szíved minden jöttment előtt
Kézen fogva a galaktikus Napokkal zárd el útját,
Hogy míg nyomorra milliók születnek,
Néhány ezernek juthat csak üdv a földön
Égesd hamuvá a zsarnokság nyomorú késztetéseit
Legyen költőnk üzenete a jövő ígérete
Ha összehordtunk minden kis követ,
Felépítjük egy újabb szebb világ-kor Babelét,
Míg oly magas lesz, mint a csillagok.]*

A te kezeden van a föld,
Aminthogy azt nekünk megteremtetted
Ha felemelkedsz, életre kelnek
Ha lenyugszol, elhalnak
Te vagy magad az élet időtartama.

Szépséget látnak a szemek, míg te le nem hanyatlasz,
Minden munka megszakad, mikor Te jobbra lehanyatlasz,
Mikor újra felkelsz, minden virágba borul (...) a király számára
Fürgeség járja át a lábakat,

mióta megformáltad Te a földet.

Azt Te a fiadnak emelted,
Amely a te testedből keletkezett,
A Völgy és a Delta igazsággal élő királyának,
A Nefer kheperu-Ré két országa urának,
Ré fiának, aki az igazsággal él,
A koronák urának, Ekhnatonnak,
A kimagaslóan hosszú életűnek,
És szépséges királyi menyasszonyának,
Két Ország úrnőjének
Nefer-neferu-aton Nefretete-nek
Éljen, fiatalsággal telten, örökkön örökre.

*[Óh, Helios hélium-karjaiddal, zengve az élet hitét,
körbefonsz, átkarolsz minket, mint örök forgó,
Zeusként kelsz és nyugszol, s forog körötted Afrodité
A szépséges, halovány rajzolatú zöld bolygó
Égi vonulásod jelzés, a szerelmes szeretetét
A kozmosz csillag-virág csokrokat hajít lábad elé
Szerelmes szeretetédért téged így köszönt
Hogy éltető fény-energiáiddal naponta
Beterítet a bioszférában lélegző létezőket
S hélium-máglyáid ontják a szerelmes fény-özönt
Embernyáj szűrte csóktelt fény-tavakba
Tartsd fenn hát, ne hibázz, el ne orozzák előled
Négy milliárd évre becsült férfi-fény-erődet]*

KÍSÉRŐ MEGJEGYZÉSEK

Jelen poéma (ill. parafrázisok) szerzője nem egyiptológus, se nem csillagász. A rendelkezésre álló költői szépségű szöveg vonzereje készítette e verses széljegyzetek elkészítésére. Az óegyiptomi himnusz szövegének itt közreadott magyar nyelvű változata újrafordítás, mivel Molnár Imre szövegezését, amely egyébként Kákosy László közvetlenül az óegyiptomi hieroglifai írásformából készült nyersfordítása alapján született meg, nem éreztük sem eléggé költőinek, sem nem archaizál kellőképpen, egyszóval hiányzik belőle az ilyen sajátos irodalmi alkotásoknál megkívánt Weöres Sándor-i idegenszerű idióma. Sőt, helyenként, magyar, olasz, angol nyelvű szöveggyűjtemények ismerete nyomán, úgy érezzük, el is távolodik a vélt eredetitől. A forrásként használt angol fordítás viszont helyenként hiányos. Csak az olasz fordítás tűnik teljesnek, amelyből főleg a Kákosy–Molnár féle változatban elhagyott kopfot (témafejet), a forrásként szolgáló sírkamra feliratra való utalást emeltük át. Mellesleg az olasz szöveg alapja is egy olyan német publikáció, amely közvetlenül a hieroglifai változat fordítása alapján teszi közzé a nagybecsű naphimnusz.

Szögletes zárójelben adjuk az angol és a magyar változatból hiányzó részleteket, lásd Donadoni kiadását, akinek a kiindulási forrása: Heinrich Schaefer, *Amarna in Religion und Kunst*, Leipzig, 1921, 63. sgg. Angol forrása Sandman: *Texts for the Time of Akhenaten*, Bruxelles, 1989, pp. 93. sgg.

Saját parafrázisaink viszont a fordításszövegtől elválasztva ugyancsak szögletes zárójelben és dőlt betűkkel kaptak helyet az összeállításban.

Az ókori himnusz ásatag forrása: Tell el-Amarna, Ay sírjából, a himnusz teljes szövegében egy *quasi információs fej* is található, amelyet a kiadások elhagytak.

Az eredeti hieroglifa írású lejegyzés az interneten megtalálható.

Ekhnaton fáraót a kutatók, elsősorban az orientalista történészek különleges figyelemmel veszik körül. Nem véletlenül, hiszen, ha igaz, elsőként kísérelt meg számos sajátos reform mellett egyistenhitet kialakítani, azonban halálával népe megtagadta, igyekezett még az emlékét is kitörölni. Szobrok felirataiból is kivakarták a nevét (hasonló sorsra jutott, mint később a már makedón / macedón eredetű Kleopátra). Az egyiptológia nagy szerencséjére el-Amarnában (a fáraó alapította város maradványaiban) végzett ásatások viszont fényre hoztak számos értékes, korábban ismeretlen adatot, így került elő Ekhnaton naphimnusa is egy bizonyos Ay sírjából. A fáraó történelmi szereplésének utóélete II. József, a kalapos király esetére emlékeztet, aki azonban saját maga vontatott vissza halálos ágyán sok kritikát, sőt, ellenállást kiváltó, bár számos előremutató állampolitikai elképzelést is felmutató reformjait.

Az utolsó előtti parafrázis idézetei vendégszövegek Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* című költeményéből.

(Érd – Parkváros, 2021. január 20. – augusztus 11.)

1 Az ókori naphimnusz szerzője pontosabban: IV. Amenophi / Amenhotep / E(k)hnaton fáraó (élt: Kr. e. kb. 1375 vagy 1371–1336 vagy 1334, uralkodott: Kr. e. 1353–1336 vagy 1351–1334) – a szöveg forrásai: Donadoni, Sergio 1959. *La religione dell'antico Egitto*, Bari, Laterza, 476–483., – Pritchard, James B. 1958 (ed.), *The Ancient Near East – Volume 1: An Anthology of Texts and Pictures*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 227–230., magyarul: Molnár Imre–Kákossy László 1973. *A gyönyörűség dalainak kezdete*. Magyar Helikon, Budapest, 39–45., részletfordítás: Grigácssy Éva: *Részletek Ehnaton naphimnuszából*. In: „Ó, Napkorong, ura a fénynek...”, G. É. műfordításai, szerk. Gulyás András, 2007, Balassi Kiadó, Budapest, 26–27.

GAÁL JÓZSEF: IDOLUM, 2023, FESTMÉNYKOLLÁZS, AKRIL, PAPÍR 130X80CM, VÁSZON, 170X160 CM

GAÁL JÓZSEF: IDOLUM II, 2023, FESTMÉNYKOLLÁZS, AKRIL, PAPIR 130X80CM, VÁSZON, 170X160 CM

VASAS TAMÁS

(Debrecen, 1989):
a Pázmány Péter
Katolikus Egyetemen
végzett jogász szakon,
majd a Szent Atanáz
Görögkatolikus
Hittudományi Főiskolán
szerzett teológiai
diplomát. Jelenleg
állambölcséleti és
politikai filozófiai PhD-
kutató a Debreceni
Egyetemen. Költő,
zenész, slammer.
Legutóbbi verseskötete
*Mindenkinek jut egy
takaró* címmel jelent
meg a FISZ *Hortus
Conclusus* sorozatában.

VASAS TAMÁS

Elnyúló virrasztás Lazarus nyugalmáért

Lazarus

annyit tudtunk kiolvasni belőle hogy lazarus
az lehet a szindróma is de tudtuk hogy sok
mindent jelenthet valaki megszólalt hogy
miért szent györgy talán jobb lenne se vicces
nem volt se humortalan ott a sötétben mégis
együtt kacagtunk de a lényeg hogy annyira
nem érezhettük fontosnak mert lassan végül
minden tabletet laptopot kikapcsoltunk és
az egész kókadt társaság elaludt a dzsip
behajtott egy döcögősebb terepre éreztük is
ha félálomban ugyan hogy valami homokosabb
elhanyagolt úton haladunk már és akkor
kezdtünk el valamennyire éledezni amikor
a sofőr berakott egy kazettát mi román nyelvű
mulatós zenének saccoltuk és alig akartuk
elhinni hogy kint még mindig sötét van

Az előimádkozók vakaróznak

nem halt meg de meg fog amikor meghajtjuk
fejünket mind arra gondolunk hogy az isten
odafent van az már senkinek sem jut eszébe
hogy isten ott van a föld alatt is a félelem
vízfolyás nyugalom a félelemé bizony ami
kitisztítja most a salaktól szennyes ereinket
elviszik a fiatalokat meglövik az öregeket
a teherbe ejthető asszonyokat körtefák
árnyékába vonszolják mindenki
százszor átgondolja most és számot
vet hogy a kirie eleiszon-e mert nem
ugorhatunk egyszerre mind ugyanabba
a medencébe nem és aki gondolja
most már összekulcsolhatja a kezait
mert nem vagyok én vak de hagyjuk
a moralizálást ha gondolják
akkor imádkozzanak

Prokimen

a viták több szinten zajlottak az világos hogy lazaruszt egy körtefa alatt holtan találták az eseményt azonban nem tudták átlátható összefüggésbe hozni azzal a ténnyel hogy a tizennyolcadik születésnapján félholtra verték hányás közben alig hogy kétszáz métert tett meg józanul az ibolya presszótól a könyvtárig és nem tudni ott hol ihatott valószínűleg volt nála előre vásárolt szesz és szóba került az is hogy egyes szám első személyben beszélt-e magáról mert megjelentek a rendőrségen a haláleset híre után olyanok akik váltig állították hogy lazarus ismert egy megváltót és abba vetett hitében hogy csak az igének van joga magáról beszélni mindig harmadik személyt használt amikor saját életéről beszélt és a nyomozóknak így egyre több szálat kellett összevarrniuk hogy függ ez össze az eltűnt marosi diákokkal a lazaruszt ért testi sértéssel és az egyébként is bonyolult események további láncolatával hallgass meg minket és ha úgy van könyörülj

Puncta

szólítom a holt lelkeket bár lehet hogy felesleges a gatyámat rá hogy mind itt rontja már a levegőt hosszú évek óta nem baj előljáróban annyit hogy a pogácsa leginkább dísznek van igen na szóval úgy volt hogy azon az éjszakán a fák hegyére küldték egy vastag fával jó mi homokot eladni a sivatagban na mindegy nem árulás volt ez amúgy csak hát na genyaság és mire felért mindent ellepett a köd és döglött békák potyogtak az égből nagyon bűdös volt csak néhányan kísérték és jó párszor el is esett de hiszik vagy sem lazarus a távolból remegő szívvel egy kisfröccs mellett nézte végig az egészet és csak kémlelte a köd felé emeltetett szót aki egyszer még becsöngetett hozzá az úgynevezett ánti időkben oda a lakosztályába és legyen is elég ennyi mára nem árt ha átgondolják amit hallottak mert pontosan innen folytatjuk

Tardema

kihalászta hát a szemüvegét egy tál forró bablevesből
keresi a testben elveszett névelőket az egyetlen nőt akit
valaha megérintett lekaparja a dert a csontos bokákról
kisimogatja a hajból a pókos dast elgyötört androgün
he-je és she-je már begyalulva kőműves kelemen falaiból
kiáltott és lazarus süket minden szóra olyan volt
a közelsége is jellemző rá a remegő sziklák érzik ezt
amikor tudják hogy közel már a hegyomlás ami
elsodorja még a képüket is végül így történt hogy
lazarus torreádorokkal álmodott vágató véres
bikákkal de nem volt muleta sehol és reggel hiányt
érezett a bordájában tehát a nő elkészült képre is
hasonlatosságra is csak meglelt a die
de az ablakon át el is szökött amint tudott

És persze széltől kopogó faágak

évekkel utána is csak kivert fogakat járt keresni a méliuszra
sokadszorra mondta ezt már el hiába ragaszkodott rengeteg
rovancsmancs őrmester a tettes és helyszín utólagos viszonya
kapcsán vallott elméletéhez ha képtelenek felfogni hogy ő ott
áldozat volt és nem tettes így is úgy is megmorzsolják az arcát
minden szava után hogy akkor hol is vannak azok a tettesek
akiket ő tisztán nem láthatott mielőtt magába szippantotta
volna mindet a távolsági busszal a korai volánság forró méhe
akkor csak azt mondaná meg legalább hogy kicsoda ő és ki
ez a másik akit annyira várt és ha tényleg várta miért nem
nyitott neki ajtót de ő akkor már régen elnézett fölöttük és
csak a széltől ablakot kopogtató vékony faágakat figyelte
lélegezni és csak arra gondolni még az ütlegekben is fájva
hogy vajon hány órája nem érkezett még el a szónak és
hány olyan lehetett amiről egyszerűen csak ő maradt le

HAUPTMANN TAMÁS

Kislődi feltámadás

Kisgyörgy Zoltánnak, köszönettel

HAUPTMANN TAMÁS

(Mosonmagyaróvár, 1981): újságíró, 2008-ban végzett a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar bölcsész és kommunikáció szakain. Itt Móríc Zsigmond haditudósítói tevékenységét kutatta. A volt győri Béri Balogh Ádám Honvéd Gimnáziumban érettségizett. A *Szegedi Egyetem* című lap munkatársa (2002–2008), a *Kisalföld* tudósítója. Jánossomorja Város Önkormányzatának kommunikációs referense, 2006-tól a Jánossomorja Televízió főszerkesztője. A RizikóFaktor zenekar tagja. Családjával Jánossomorján él.

Szusszan a csukódó ajtó,
kályhameleg huzatával
búcsúzva megszimogat
a kislődi turistaház.
Ott bent
nélkülem rajzol tovább
kiolvadt gyerekkorom,
padlón, írógéppapírokon.
Karórám újra percegni kezd.
Itt kint
mezítláb szalad a szél is,
az égboltra hajló hegyek közt,
a völgyekbe hulló kuckók közt
parázsló csipkebogyók
a tetők.
Párát pipál az ős farakás,
vállain hímzett szűr az eső,
benne dorombol a tavalyi nyár,
várfal az áprilisi tüzelő, szaga
béke.
Eresz alá gubózik a reggel,
fecnikre ázik a gyűrt utcaaj,
bezárul felettem a víztükör,
az ugatás kerítésdrótba akad.
A csend
a legtisztább harmónia,
minden esőcsepp zongorahúr,
szőke, szikrázó hajszála
zengő akkord bontja körém.
Az útról
hullámszik, olvad a csendes eső,
tajtéka tejbajszos babamosoly,
tükrében mosakszik, föléd hajol
a deszkáktól ráncolt, vén utcasor.
A templom
mohával borostás kőfala sercen,
felhőhab dagad a lombkoronán,
Barbonillatú minden új reggel,
nagyapapa várja így az unokát.
Imára
térdel az összhang a templompadon,
figyel egy hintázó, szösz porszemet,
csuklik, bucskázik és puhán leér,
vele lélegzik körben az erdő,
ködöket.
Adjistent bólint egy kerékpáros,
esőtől kékülő munkáskabát,
akárha esernyőt nyitna föléd,
Vadölő kapott így apacs nevet.

Itt ma
a csicsergő átutazó
csak hívatlan kereszthuzat.
Sallang az ajtón az eső.
A vasárnapi konyhaszag
az otthon.
Lődiék seprik a szétszórt,
szédült kulacskongásokat,
gumicsizmák húznak sarat
csorba járdaszegélyeken.
Hámló,
napszíttá kisbolt dobog
köznapi Hősök terén,
keringet kis életet.
Árral szemben sodródok
a buszhoz.
Bundája alól kiszimatol, de
visszagömbölyödik a türelem,
kövek közé fut a kék túraút,
csengőhang némul a levél alá.
Elpattant,
szomszédba gurult labda vagyok,
jövevényyszó egy régi nyelvben,
de mennyivel teljesebb önmagam az,
akit hazavinni innen nem tudok.
Sajgó
tenyeremben lehelet didereg,
a lebbenő pára vásott szövet,
továbbgomolyog az utca fölött,
fehéren, mint hazavárt vitorla,
ragyog
a Fiú, ki farkasként tanított
rendíthetetlen szelédnek lenni,
léptei molnárkák a tükrös úton,
rózsaszín foltokat mos a víz utána.
Botja
virágéneket kopog,
hogyminden apró béke
leheletnyi reménység,
derengő feltámadás,
hogyminden
a jó pásztornak a szíve kolomp,
kampója kútágas, hús szava víz,
falatnyi tarisznyájában elfér
egy életre elegendő jószág.
...

Sziszeg a nyíló buszajtó,
mint kuruc tárogató szól
zord, hajnalkék laktanyában,
mint méhet hasít a szike.
A sofőr
foglár a csempés folyosón,
a kerregő jegynyomtató
fűzőtlen cipőkopogás,
kint maradt mind, mi otthonos

bennem.
Szakadásig, ha minden elfoszlott,
ordításig, ha sok szó elszorult,
csak úgy őrzöd magadban az embert,
ha az ember alkotta világból
dezertálsz.
Akad, hogy nincs sürgetőbb, mint
nézni, hogy lassan kiázik,
mint lehulló, rőt lepedő,
csészédben pár tealevél.
Szétszórt
papírzsebkendők alatt
rezgő őzek szuszognak,
facsalt PET-palackokban
friss csalán fészülködik.
A busz
paplanként gyűri be a dombokat,
vihognak az óriásplakátok,
vizes útra borul a szürkeség,
mint tócsába ejtett vattacukor
foszladozik.
A hűs ablakon álmokat rügyez
cellafalnak szorított homlokom,
Veszprémből messzire fénylik a zaj,
mint sistergő lámpa a grill felett,
végzetes.
Savanyú kávé ízű a buszvég,
minden tekintet a földre lapul,
dízelszag feszül a házfalaknak,
a csikkeken galambok játszanak
ugróiskolát.
Járó motoron pengét köszörül
a könyörtelen zsebmetsző Idő.
A Tesco mellett sátrat emelnek
kabátgallérokba zsugorodott
Tevjék.
Olajos sár felett ponyva ropog,
maszatos rajta a tavalyi nyár,
„mézédes magyar eper kapható
termelőtől”, április közepe
múlt.
Az eső sistergése
sorson nyert szőtt köntösöm,
benne langyos teljesség,
még ki nem hűlt kegyelem
illan.
És a kislődi menedékházban
kizeng egy tiszta akkord,
szusszan a csukódó ajtó,
mintha követ gördítene vissza
Jézus.

BENESÓCZKY LÁSZLÓ

(Budapest, 1992): kommunikáció- és médiatudomány szakon diplomázott a PPKE alap- és a BME mesterképzésén, valamint idegenvezetői végzettséget is szerzett. 2019 óta a Műegyetem munkatársa. Versei a *Műhely* mellett eddig az *Apokrif*, a *Helikon*, a *Hitel*, a *Kalligram*, a *Pannonhalmi Szemle*, a *Szépirodalmi Figyelő*, a *Szkholion*, a *Tempevölgy*, a *Tiszatáj*, a *Vár Ucca Műhely* és a *Várad* folyóiratok hasábjain, valamint a *Nincs*, a *Tiszatáj Online* és az *Új Bekezdés* portálokon jelentek meg. Az Yriunk (Y-generációs Interaktív Irodalom) írócsoport tagja, valamint a FISZ Líraműhelyének rendszeres résztvevője. Jelenleg Újbudán él.

BENESÓCZKY LÁSZLÓ

Keresztény papírcetlik

Ha a lelkem halkán szétszakad,
ki írja rá: „eltépett papírlap”?
(A koldus Jézusról nyikorog a porban.
Eltörtem, elfolytam, ennyi vagyok.)

*

Kimeríthetetlen kút vagyok,
kimeríthetetlen testvérem az élet,
ünnepek nélküli keresztény vagyok,
életem egy felejtéstörténet.

*

Egy hibásan mondott miatyánk,
és föld alá ég a tűzijáték.
Torkomtól vöröslenek a szavak.
Bűnösségünk pingponglabdaként pattan
vissza hófehér cellánk faláról.

Utószavak – 2. (*Stabat Filius*)

Árpával érő döbbenet.
Sötét vitorlák. Csillagboltozat.
A kör megszűnik, anyánk.
Kőarccal mormolnak neked.

(Arcomon jegyzetelem az esőt.
Pocsolya szélén billeg egy galamb,
színe a vizes macskaköveké.)

Szépen mondom, utolsó anyánk.

Nyisd ki homlokzatod.

Fordulópont féregcsöndje ez.
Utolsó anyánk, hova félsz?

(Apránként holdba ér az éj,
tetőről kifáradt egek
csorognak el.
Kántálnak kőképű jánosok.)

GAÁL JÓZSEF: KATONA I. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 30X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

ANDREJ E. SKUBIC

Idehallgasson, Marjan úr

ANDREJ E. SKUBIC

(Ljubljana, 1967): író, drámaíró, forgatókönyvíró, fordító és nyelvész. Szlavisztikából és anglisztikából diplomázott, majd szlovén nyelvészetből doktorált. Néhány évig a Ljubljana-i Egyetem Bölcsészettudományi Karának volt az asszisztense. Jelenleg független író és kiváló műfordító (többek közt Irwin Welsh-t, Flann O'Brient, skót rövidprózákat fordít, valamint Joyce regényét, a *Finnegan's Wake*-et is ő ültette át szlovén nyelvre). Eddig tíz regénye jelent meg. *A Grenki med* (Késérő méz, 1999) című első regényével futott be, majd művéért megkapta az év legjobb szlovén regényéért járó Kresnik-díjat; később még a *Koliko si moja?* (Mennyire vagy az enyém, 2012) és a *Samo pridi domov* (Csak gyere haza, 2015) regényeiért szintén elnyerte ugyanezt a díjat. Ezt követte a „nyelvi-etnológusi” *Fužinei blues* (2001) című regénye, amelyben egy lakótelepi tömbház egy napját írta le, ahol ex-jugoszláv másodgenerációs fiatalok élnek. (A regényből részletek megjelentek magyar fordításban a *Jelenkor* folyóirat 2004. októberi számában). Az *Örültekháza* (Norišnica, 2004) című tizenegy rövid történetből álló novelláskötetében a szerző még jobban elmélyítette a nyelv sokszínű ábrázolását. Az itt közölt novella is ebből a kötetből való. 2006-ban megjelent *Popkorn* című regényéért a Cankarjeva Kiadó pályázatán első helyezést ért el. Emellett megjelentetett egy szociolingvisztikai monográfiát a *Nyelv arcai* (Obrazi jezika) címmel és három drámát (*Neskončni štetni dnevi* – Végtelen megszámolt napok, 2009), *Pavla nad prepadom* (Paula a szakadék felett,

Darja egy fél dinnyével a kezében lép a nappaliba. Bődületesen nagy ez a dinnye. Egy nagy tányéron terül el, egyik kezével védelmezi, hogy le ne csússzon, hiszen olyan hatalmas meg ormóttan. Karja mellett még egy nagy kést is tart, világos kést, új kést. És a tévében mindjárt kezdődnek a hírek.

„Felvágod?” – mondja, majd a kisasztalra helyezi az egészet.

Egy óriási kés a nappali kisasztalán. Micsoda egy jelenet ez, hékás!

„Jól megmostad?” – kérdem.

„Mi?” – mondja Darja, majd mellém téhenkedik.

„Mármint a kést” – kérdem.

Ha jól belegondolok, valójában marhaságokat dumálok. De mit is akarunk most. Ha már úgyis belevágtunk.

„Vegyszerrel?” – kérdem.

De úgy tűnik, hogy Darja is meglepődött egy kissé.

„Az új Jarral” – mondja gunyoros hangon. Igaza van. Valami bocsánatkérő dolgot kéne mondanom.

„Sohasem lehetsz teljesen biztos, mármint az ilyen dolgokban” – mondom, amikor előrehajolok és megragadom a kést. „Nem lehet tudni, a boltban mi merre hempereg.”

Micsoda egy baromság, de tényleg. A dinnye fölé hajolok: érett és lédús, a tányér felett kell majd felszeletelni. Különben minden össze fog maszatolódni. A teljes asztal, de a padló is, bánom is én. Darja a Jana magazin fölé hajol.

Valahogy jó lenne folytatni.

„Ma az egyik kis lurkónak kettést adtam” – mondom. – „A felelésnél.”

Darja továbbra is csak olvas.

„Kettést adtam neki,” – jegyzem meg – „jóllehet fogalma se volt, hogy merre keresse Szlovéniát a világtérképen.”

„Miért?” – Sikert, felkeltettem a figyelmét. Elfelejtette már a sületlenségeimet. Ugyanakkor a feje meg se moccan, még mindig azt a Jana magazinját bámulja.

„Öt percig keresgélte, majd azt felelte: én úgyis csak egy kispista vagyok, mihez kezdenék a nagyvilágban?! Hiszen úgysem leszek valami nagy világlágyó.”

„Te meg?”

„Semmi.” – Legszívesebben lehunynám a szemeimet. Mindegy, csak lenének meg már lassan azok a hírek, hogy mások is szóhoz jussanak. Vége a reklámoknak. Megvolt az előrejelzés. – „Hát lehet, hogy igaza volt.”

Darja leteszi a magazint, s huncut mosolyra fakad.

„Most ennek a sztoridnak van valami köze a globalizációs rálátásodhoz, ahhoz az ízéhez?” – Ha. A globalizációhoz? Miféle globalizáció, istenemre, mi köze ennek együttvéve a politikához. Egy aprócska történetbe kezdek, Darja meg... Csak egy aprócska történetet igyekszek elmesélni.

Nem, rendben, kezdődnek a hírek. Elég lesz. Innen már minden magától megy.

„Természetesen egyáltalán semmi.”

Még most is látom szemeim előtt azt a két kicsit. Az iskola előtti falon ültek. Fogalmuk se volt, hogy mögöttük állok. Minek is álltam mögöttük. Nem emlékszem. Elmentem mellettük, de valami megállított. Át kell gondoljam, nem

felejtettem-e ki valamit. A lényeg. Az egyiket közülük ismertem az osztályomból – a másikat csak látásból. Helyes, szőke copfos, kék szemű kislányka. Lilácska ruhácskában, fehér pulcsival alatta. Igazi cukorfalatka, minden anyuka a kislányának szeretné. Még Darja is a lányának akarná, ha csak úgy lehetne

„Tudod, hogy anyukámnak nincsen apukája” – mondja az a kislány az osztályomból.

Hírek. Fő témák. Milliányi csalás az új építésű lakóházakkal kapcsolatosan. Egy illegális fiatalkorú meggyilkolása a menedékházban. A kormányfő találkozott a francia külügyminiszterrel. Újabb öngyilkos bombatámadás az izraeli civil lakótelepeken. Ver a szívem. Egy szó, mint száz, baromságok. Eh, baromság a javából.

A szőke copfos, kék szemű kislányka teljesen magán kívül van. Egy kis ideig gondolkodni kénytelen. De hiszen biztos nehéz is elképzelni, hogy valakinek a gyönyörű, legszebb éveiben ne lenne nagypapája, aki a spájzban őrzi a nyaláncságokat. Mindig akad valami süti, kiderül tojás. Persze.

„De hát” – szólal meg – „akkor a te nagymamád talán banánnal?”

A tévében megjelenik az első közlemény.

A világban még hol kezdik ilyesfélével a híreket? Oda süss! A lakásügynökség az elkészült munkáért nem fizetett az építetőnek. Az építető cég a már átadott lakásokban lecserélte a zárakat és a lakótömbök köré saját biztonsági embereit állította. Amíg a befektető nem fizet. A szívem lüktet. A vevők újonnan vásárolt bútorait a lakásokba zárták. Botrány.

„Az ilyen alakokat miért nem tudják sohasem börtönbe dugni?” – mondom. – „Az istenit!”

„Azokat meg mind, akik lakás nélkül maradtak, egyből bezárnák, ha elmennének az igazgató ablakát betörni” – jegyzi meg halkán Darja.

Itt szinte meglódult a *beszélgetés*! Ismert fejleménnyel van dolgunk.

„De nemcsak bezárni!” – kiáltok fel és előredőlök. – „Le kellene vinni őket a pincébe, és odahívatni azt az igazgatót, hogy gumibottal agyba-főbe jól elpüfölje őket. Ez aztán a szövegség.”

A kedvemre van, hogy így begerjedünk. A szoba levegője most már kissé ritkább. Ismét levegőhöz lehet jutni. Levegőre van szükségem, mert a szívem továbbra is lüktet.

„De tudod, kik azok, akiket sosem csuknak le?” – folytatom az eszmecsere hevében. „Azokat a maffiózókat, akik azt a menekültotthont most ott mögöttük teletömik. Menedékházok legyilkolt fiataljai? Menjenek a faszomba!”

Darja csendben van. Mintha elrontottam volna valamit. Ebből még baj is lehet. Még bámulja a tévét. Túl messzire merészkedtem. Interjú a befektetők igazgatójával, a lakásügynökség igazgatójával. Aranysárga csíkos, fekete nyakkendőt visel. Mintha egy hatalmas darázs gubbasztana a nyaka alatt, és azt huzigálná elő a begyéből.

Darja felsóhajt. Már sejtem is, mindjárt teljesen más témára vált.

„A szomszéd ma megint összesen három órán át vészt” – szólal meg.

„Aja?” – kérdelem. Na, most megvagy.

Most ő vette kezébe a kezdeményezést – a fene se gondolná. Pontosan tudom, hova szeretne kilyukadni. Sehogy se megy ez nekem.

Az igazgató kitűnően elutasítja bármiféle vétek terhét, ők percre pontosan betartották a szerződést és a határidőket és a megállapodott összegeket, itt nem lehet semmiféle

„Mi lenne, ha megint felhívnád?” – mondja Darja. – „Egész héten olyan lármát csap, hogy már szinte szétmegy a fejem. Minden délelőtt ezt csinálja. Különben meg annyi tesztet kell kijavítanom, hogy emiatt sehova se mehetek el.”

A képernyőn ott a lakók elnöke. Ő sem éppen egy nincstelen benyomását kelti, mint ahogy azt az ember egy ilyen pórul járt figurától elvárna. Egy olyan em-

2013), *Hura Nosferatu* (*Hurra Nosferatu*, 2015), valamint egy gyermek-könyv-sorozatot *Trio Golaznikus* (2018–2021) címmel. Könyveit számos nyelvre lefordították, írói munkásságáért Župančič-díjat és a Prešeren Alapítvány nemzeti díját is elnyerte (*Mennyire vagy az enyém* című regényéért, 2012-ben). 2021-ben *Krasni dnevi* (*Szép napok*), 2022-ben *Pa čeprav buldožer* (*Jóllehet buldožer*) című regényei jelentek meg.

A szerző portréját Mankica Kranjec készítette.

bertől, akit gyalázatos igazságtalanság ért. Elégge fiatal, kifinomult úrfi, ápolt. De hát. De hát

„Egy frászt, én aztán fel nem hívom.”

Darja összeszorítja az ajkait. Na, nézd csak, milyen érzékenyek lettünk. Ő csak úgy kibök egy javaslatot. És akkor hol itt a probléma? Én vagyok a probléma, mert nemet mondok.

A pasas szépen elmagyarázza a tévében, hogy a tizenöt lakó minden megtakarítását kifizette azokra a lakásokra, hogy a következő tizenöt évre szépen eladósodtak, de mit lehet itt tenni. Ez a világ jól kicsesztett velük. Ez a világ már csak ilyen. Csakúgy, mint amikor az üstökös a Jupiterbe csapódott, elképzelheted. Ennek már úgy pár éve. Három Föld nagyságú területet porrá rombolt. Csak remélni lehet, hogy nem volt ott senki. Holmi Jupiter-lakó. Jupiteriánus. Jupityeri. Ez a világ már csak ilyen, teljesen örült. Hogy ezek a csillagok, úgy értem, ez a világ tényleg megőrült.

„Mit hívogassam?” – magyarázkodom. – „Az ember költözködő lény. Rendbe kell hozza a lakását.”

Darja a kanapén ül és a tévét bámulja. Ajkai még mindig össze vannak szorítva, egyáltalán nem tűnik barátságosnak. Miért ilyen? Jól tudom, hogy az a fickó az idegeire megy, mert olyan buzeráns köcsög kinézetű. Ötvenéves, hullámos frizurával, napszemüveggel, úgy öltözik, mint egy osztrák talkshow műsorvezetője. Nekem is az idegeimre megy. És nyilvánvalóan nincs is pénze az általa kivetített megjelenéséhez. Háromszobás lakást vett egy negyvenéves panellakásban, amely bármikor összeomolhat. És az egész szét fogja furkálni, hogy saját tervezésű, cseresznyefurnér-utánzatból készült polcokat szerelhessen fel a falaira. A pasas szeretne asztalost játszani. Vízvezetékszerelőt. Villanyszerelőt. És emellett még playboyt is, vagy effélét. Itt semmi sem elég jó neki. Már az első napon egy ládát helyezett a parkolóhelyére. A láda nem cseresznyefurnér-utánzat volt. Lucfenyő volt, közönséges krumplisláda. A buzija!

De mi a fenének vág itt nekem ilyen pofákat? Az új, a vadonatúj késsel eltávolítottam a magok nagy részét a dinnyeszeletről; most mindezt átnyújtom neki. Darja szó nélkül elveszi, én pedig újra visszafekszem a kanapéra.

„Magadnak nem vágsz belőle?” – jegyzi meg.

A menekültotthont mutatják. Itt is van. Kezdődik. A pokolba is velük.

„Nekem ez most nincs ínyemre” – felelem. Nehogy már azt hidd, gondolom magamban, hogy épp ezzel vágok majd itt magamnak a dinnyéből.

Egy ötéves kisfiú holttestére bukkantak a celovskai tömbházak melletti bokrok mögött, mondja az újságíró.

„Te csak egyél, szívesen vágok még neked egy darabot.”

A szerencsétlen fiatal iráninak elvágta a torkát. Kivérzett, a bodzalevelek, a homokos talaj, amott a körötte lévő kavicsok és a gyeppel az ő véréből volt nedves. Igen, több ezer kilométer megtett, átlopakodott tíz külföldi és egzotikus határon, csak azért, hogy itt, a Mercator bolt közelében fekvő bodzabokor mögötti kavicsokat lefröcskölhessen a vérével.

Kíváncsi vagyok, vajon ő meg tudná-e mutatni Szlovéniát a térképen? A fenébe is, sohasem fogjuk megtudni. Elvágta a torkát, és most már nem lesz képes elmondani senkinek. Tulajdonképpen, ha úgy nézzük, ez nagy szívás. És utána: egy anya képe, amint egy kanapén alszik és a fejét valahova a radiátorba rejti.

Oda süss! Szóval ilyen egy anya teteme.

Csengetnek. Csengetnek, basszus, basszus

„Egy ideje már nőtt a feszültség a menekültotthon lakói és a környező tömbházak lakói között” – mondja az újságíró – „az otthonból érkező gyerekek miatt is, akik a helyiek játszótérén játszottak. Mindazonáltal nehezen elképzelhető, hogy a környéken élő emberek közül bárki is képes lenne egy ilyen szörnyű bűncselekményt elkövetni. Egy ártatlan gyermek meggyilkolása, aki senkinek sem ártott, semmi rosszat nem akart, legfeljebb egy tisztára gonosz cselekedete lehet ez, amely túlnőtt minden helybéli haragon.” – Darja leteszi a dínnyedarabot, amelybe félig beleharapott, és ujjait nyalogatva felkel. Megszólal a csengő, ő meg szépen elmegy ajtót nyitni. Mi a fenének kell kinyitni? Épp most. Talán a csengető csak úgy magától is elsétálna. Én mindenesetre így tennék. Ha hosszú várakozás után nem nyitná ki.

„Azt beszélük” – mondja az újságíró – „hogy a rendőrség a bőrfelületekre gyanakszik, akik állítólag máshonnan érkezettek a menedéketthon környékére.” A fenébe, én biztosan távoztam volna, minek álldogálnék az ajtó előtt. „A környező lakók körében olyan pletykák terjengenek, hogy a fiút talán az otthon egy másik lakója ölhette meg, aki szóváltásba keveredhetett az érintett családdal, ugyanis a bevándorlók közötti erőszak állítólag egyáltalán nem szokatlan.”

Hangokat hallok. Hangokat a folyosóról. Egy női hang. A szomszédnő. A szomszédnő, az emeleti szomszédnő. A szomszédnő. Aki csak úgy betoppan hozzád este fél kilenckor. Fogja magát és lejön. Brecljné. A vén Brecljné, a gyermektelen özvegy, mindannyian az ő családja vagyunk, egy nagy és boldog család.

„Még mindig nem tudjuk, hogy volt lehetséges, hogy egy ötéves, menedéketthonból jött gyerek

ilyen későn még egyedül maradhatott odakint” – magyarázza egy rendőr; hivatalos, de illendően kegyetlenség. „De az otthon biztonságával kapcsolatos panaszok biztosan nem a megfelelő címre érkeztek. A ház szabályai és a mi jogkörünk olyan, amilyen, és közismert, hogy ki alkotja meg azokat. Mi követjük az utasításokat.”

Az öreg Breceljné.

A szomszédnő, az a vén tyúk, és nincs tévéje. Mennyire felkapta a vizet, mert a villanyszámlával együtt kiszámlázták neki a TV-előfizetést is! Lejárált ide. Hozzánk. Mármost, hogy ti ketten avatott szaktekintélyek vagytok ebben, ti csak tudhatjátok, ja, hogy kell ezt elintézni. Hogy is kell megírni ezt a kérelmet. Mely *hatósághoz* kéne fordulni. Ilyet nem tehetnek velem!

Most a menedékházban ajtaját mutatják; előtte mihaszna különféle színárnyalatú alakok lebzselnek. Pont úgy, mint mindig. Nagyon hitelen felvétel.

Nyílik az ajtó. Breceljné lép be. Szemei tágra nyílnak, amikor megpillant. Akkorák, mint egy görögdinnye. Elnyúlva lát engem a kanapén. Miközben őt meg elkerülhetetlenül, mint már oly sokszor az életben, igazságtalanság éri. Hogy lehetséges ez?

„Idehallgasson, Marjan úr” – mondja – „ön, aki a tetőbizottság tagja.” – Aja, tényleg. Ha nem lennék, mikorra lenne esedékes az új tető, az ördögbe is? 2033-ban, esetleg.

„Mondja má’ meg annak a csoroszlyának, annak a vénséges Gromnénak, hogy ne képzelődjék má’ annyit.” – vágja ki.

Ja, persze, pont olyanoknak, mint Breceljné, valahonnan mindig a fejükre csöpög a víz. Ez a végzetük. Aha, ezúttal a szomszéd a hibás. Rendben, jobb is, mintha én lennék.

„Tudja, mit mondott mostanság nekem?” – ide-oda kapkod, hadar.

„Asszonyom, szeretne inni valamit?” – kérdi Darja. – „Talán egy kávé vagy teát?”

„Ja, de mi történt?” – kérdelem kínkeservesen, bár az az érzésem, hogy csak annyit tudnék mondani, hogy kettőnknek jelenleg ez a nő a legkevésbé fontos. Hogyan is lehetséges ez?! Breceljné nyilvánvalóan pont hozzám jött. De mindenestre, igaz is.

„Kávé? Nem, köszönöm, már úgyis későre jár.” – mondja Breceljné. – „Egész éjjel megint fent lennék, és kifelé bámulnék az ablakon, mint egy bagoly.” – Aja, szóval a kávé miatt. – „Tudja, mit mondott nekem Gromné a minap?” – nem hagyja magát eltéríteni a fő témájától.

Tudom, nem lehet kitérni előle, könyörtelenül megmondja. Igazam volt, meg sem hallott engem. Egy ismeretlen urat mutogatnak a tévében,

akinek jó sok mondanivalója akad. Nem hallom őt. – „Hogy ő aztán nem fog fizetni a tetőért.” – Istenem! – „Én meg mondom neki, asszonyom, de hisz ez mindenki tetője, nem csak az enyém. Én pont a tető alatt lakom, de a tető az egész háztömbé. Ilyenkor mi van, mintha csak az én problémám lenne az, ha beázik a tető?”

Fő a fejem. Ezek az átkozott vén nyanyák, akik semmi mellett sem állnak ki. Újabb felvétel a menekültotthon bejáratáról. Ugyanazok az arcok. Persze. Hogy is lehetne bármikor is bármit megváltoztatni ebben a lakótömbben, ha itt olyan vén tyúkok élnek, akik még egy fikarcnyit sem törődnek semmi mással, mint a saját kislábasnyi gulyásleveskájukkal? Igen ám, nézheted őket, de hol vannak azok a melegítőszők, akik Mercedes-szel szoktak elhúzni errefelé? Velük nem fognak interjút készíteni? – „Öreganyám meg azt hajtogatja nekem: ez a tető akkor is itt lesz, ha én már réges-rég nem leszek. Minek nekem ez a tető? Majd az arcomba vigyorog.” – Igen, őket nem mutatják. Hogy ne járna pórul egy ilyen fiatal, ha már a szülei is ezzel a maffiával lógnak? A dolgok egymás kölcsönös okozatai. Más szóval, Breceljné jelenleg a forró téma.

„Ugyan már, hölgyem, foglaljon helyet, csak nem fog itt álldogálni” – igyekszik segíteni Darja. Ja, talán ennek a tehénnek is illene szelni egy darabka dinnyét. Breceljné azonban továbbra is csak ácsorog, a kezével hadonászik, nem fog leülni, nem és nem, csak azért sem. Nincs ideje. Nem, nagyon sietős neki. Nem, túlságosan sietnie kell, végig kell mennie az egész háztömbön, még át kell ugorjon a szomszédba is, a következőbe és az azt követőbe, amíg nem akad a horgára valaki, aki kielégíti a kommunikációs szükségletét, vagy míg ki nem fogy az ajtókból. Aztán lehet, hogy onnan is tovább fog menni, és ki az útra, és addig fog kajtatni egy iráni után, míg nem elmondhatja neki, milyen egy országba jött, és milyenek *valójában* az itteni körülmények.

„Mondja má’ meg ön neki! Lehet, hogy önre jobban hallgatna.” – veti fel. Ja, pont énrám. Százéves már az a vén Gromné, én egy közönséges taknyosnak számítok előtte, függetlenül attól, hogy tíz éve tanítok egy általános iskolában vagy sem. Akár van két diplomám, akár nincs. – „Az maga a megtestesült ördög, nem egy vén-asszony!” – fakad ki Breceljné. – „Ön is beszéljen má’ a fejével.”

Nem tudom, mit is mondhatnék. Az isten szerelmére, nem tudom, mit mondjak ennek a vénségnek. Az ilyenek miatt merülhet fel az emberben a kérdés, minek is törje magát.

Ez a tető valójában akkor is itt lesz, amikor Gromné már rég eltávozott. Mit mondjak neki?

Azokkal az emberekkel való szolidaritásra hivatkozzak, akiket már eddig is halálosan gyűlölt, és akik őt majd minimum harminc évvel túlélik? Az ember megérti az ilyen gyűlöletet. Javasolhatnám neki, hogy valamiféle emlékműként értelmezze mindezt, pártolásnak – esetleg. A kémenyre esetleg fel lehetne majd csavározni egy emléktáblát. Kivitelezhető lenne. Egy műanyag is megtenné, tartós is, olcsó is. Bárki, aki bármiféle szeszélyes kedvtelésből később felmenne a tetőre, esetleg, hogy onnan levesse magát a parkolóba, vagy ehhez hasonlókat szándékozna tenni, egy tiszteletreméltó emlékművön akadna meg a szeme: Őnagyságának, Gromné Etelka asszonynak, a tetőszerkezet tártámoztatójának, hogy annak a vén kecskének, az öreg Breceljnének ne csöpögjön a fejére a víz. A Nagyszerű hölgynek, felebarátja jótevőjének. Talán elgondolkozna rajta, talán javítana rossz szándékán. Ritkán találni ma ilyen nyíltszívű embereket. Tényleg, nagyon ritkán.

Annyira az idegeimre megy ez a népség, hogy az kifejezhetetlen. Mondanék valamit, szólnék valamit, de nem tudom, mit. Mindig csak ez a dumálás. Drágalátoskaím, valamit tenni is kéne, nem csak arra biztatni másokat, hogy menjenek és beszéljenek, lökjék másoknak a sódert! Mi lenne, ha a változatosság kedvéért *tennének* is valamit? Ó, igen. Mit kell tennem? Breceljnét itt van, az ajtóban ácsorog, nem lehet elmenni mellette, irgalmatlan, irgalmatlanul nagygyá nőtt, akár egy szörnyeteg, az egész ajtót elfoglalta, szemei villámokat hánynak. Kis idő múlva az egész ajtót betölti, egyik vállával a szekrényhez, másik vállával a könyvespolcokhoz nyomódik, egyenesen a Nagy Lexikonoknak, a Válogatott Műveknek. Soha többé ki se tehetem a lábamat innen a nappalimból. Soha többé nem mehetek ki. Örökké itt rekedek ebben a szobában, csak én és Breceljnét, és a televízió a milliónyi csalóról szóló hírekkel, meg a szarosszlovén miniszterelnökkel, meg a francia külügyminiszterrel és a bodzabokor mögött elvágott torkú gyerekekkel

Tonček, merre található Szlovénia ezen a térképen? Minek nekem az a térkép, hiszen követtem majd a jelzéseket. Mi van, ha nem lesznek? Hát ja, akkor majd megkérdem

Nem, valójában már teljesen más események mennek a hírekben. Nincsenek már bodzabokrok, irániak sincsenek már. Komoran a képernyőre ásítoz. Breceljnét még mindig ott áll az ajtóban, Darja most valamivel nyugtatgatja. Azt hiszem, még egyszer megkínálja valami innivalóval, ha nem is kávéval, de legalább egy teával. Találgatom. Mit dumált az a némben a *tiszta gonoszságról* a tévében? Kinek is? Íme, új tetőt helyezünk a blokkra. Mi ez, ha nem egy jó munka? Ami akkor is itt lesz, ha a vén Gromné már régen eltávozott. Ja, Breceljnénak sem fog már a fejére csöpögni a víz. Talán ez semmiség, ahogy a protestánsok mondanák. De én jó ember vagyok, tessék. Gromnét, amikor meglátom, mindig előre köszönök neki. Egyszer még a szatyrait is felcipeltem a boltból a második emeletre – pedig annyira irritál. Breceljnét legszívesebben kikaparná a szemét. Én azért mégsem. Ó, én nem. Kettést adtam annak a taknyosnak, de még Szlovéniát sem találta meg a térképen. Kit fogsz megkérdeni? El fogsz venni, te, isten birkája. Kettést, az isten szerelmére, a mázlistája, azt sem tudta, mi történt vele, és még odahaza is kellemetlen lesz neki. Végighúzom az ujjamat a pengén. Lényomok, még eléggé ragacsos. Annak a buzeránsnak, aki ládákat helyez a parkolóba, annak a göndörhajú köcsögnek, a vízözön előtti, csotrogány BMW-je kaszniját sem karcoltam meg a kulcsommal, bár megtehettem volna. Bármikor megtehettem volna. Nem, nem tettem, sőt még mindig előre köszönök neki, annak a buzeránsnak, de az meg szinte vissza se köszön nekem. Miért? Nem tudom, ez az illem. Ezért teszek így. De mi a fenét tud az a némben a *tiszta gonoszságról*? Nos, nem lehet csak úgy ilyesmiket pofázni. Tud ez egyáltalán valamit?

Miféle idők ezek, hogy itt szinte bárki ilyesfélét pofázhat csak úgy a tévében.

Fordította Lukács Zsolt

HEGYI DAMJÁN

Leszállt egy légy a holdkompra, közben elfogyasztottak egy citromtortát

*Az egész felett, mint egy isten, ez lebeg:
bekapcsológomb fel 7028 kamera exponáló gomb*

**HEGYI
DAMJÁN**

(Győr, 1999): Mindszentpusztán él. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen végzett magyar-filmelmélet szakon. Szépirodalmi írásait közölte többek között a SZIFONline, a Magyar Műhely és az Entropiláza, filmes tárgyú esszéit, kritikáit a Filmtejt, a Hetedik Sor Középe és a Kortárs Online.

Letoltam a nadrágomat, szőrös, elfelejtettem megborotválkozni, a bokszterem nyomokban féknyomot tartalmaz, de már mindegy, felhúzzom a narancssárga fürdőnadrágomat.

Beülünk a büfébe, rendelek egy Heinekent, a többiek Sopronit isznak. Megjön a gyors gyros is, már ráztam a lábam, olyan éhes voltam, mert otthon nem reggeliztem, csak kávé ittam. Szikla vagyok, közepemben egy lukkal. Miután megettem, mondtam a többieknek, elmentem átvenni a narancssárga fürdőnadrágomat.

A tiszta pozitivitás már az égen elkezdődik. Szokás szerint egy darab felhő nincs, ami megzavarhatná az élvezetek fogyasztásának végtelen egzaltált-ságát. Nem is emlékszem, hogy mikor láttam utoljára felhőt, talán tavasszal, talán évekkorábban, talán csecsemőként, hároméves korom előtt vagy után. Ez utóbbi már a tudatalattimban vert gyökeret és burjánzik, körülindázva azokat a dolgokat, amiknek látszólag semmi köze semmihez, mégis ott szövődik körülötte a felhő ősképzete. Álmaimban megesznek a fák.

Két bokor között egy szőrös, nagydarab fazon, kezében törölköző.

Én az új Tisza cipőmben jöttem, a sarkánál van egy citromsárga szövetcsík, ez az, ami megtetszett rajta a boltban. Kicsit drágább volt, mint a többi, de megérte, mert a citromsárga csík kölcsönzött neki valami eszméletlenül durva, nem tola-kodó, de azért szabad szemmel kivehető vagányságot (mint a hangya, aki falevelet cipel). A többiek papucsban slattyogtak. Beálltunk a sorba, körülbelül húszan lehettek előttünk, de a sor gyorsan haladt, mert sokan egyetlen családba tartoztak.

felfújhatós strandlabdák leeresztve

kézilabdák a szőrtelen hónaljuk alatt

egy lángos mennyi lesz?

ki ölt ma az országban? nem mindegy bazmeg élvezd a strandot

világosság végtelen világosság

düledő izmok mellet az aranymetszés állai

mindenki tökéletes csupasz viszont akin szőr van az megtervezett

csodálatos bőrök mindenki csodálatos

naptej keveredik vízzel és puha bőrrel

nektarin és tejkása

a fürdőnadrágok mindenből modellt csinálnak

beljebb nem látunk

Nem tudom, miről beszélgettünk, de valamiről beszélgettünk, mert járt a szánk, és nem egyszerre, hanem egymás után. Meg valaki kérdő hangsúlyt

használt, ami után én kijelentő modalitású hang-
súlyt alkalmaztam, így vélhetően válaszoltam. De
hogymire és mit, azt már nem tudom. Pontosab-
ban egyet tudok. Megemlítettem nekik a citrom-
sárga anyagot a cipőm bokarészen. Kicsit drágább
volt, mint a többi, de megérte, mert a citromsárga
csík kölcsönzött neki valami eszméletlen és sza-
bad szemmel kivehető vagányságot.

A háttérben ugráló bohóc- és molyjelmezes
emberektől könnyebben megy a gyrosevés. Meg-
sülök, nap, negyven fok, strand meg miegymás...

Délután hat, elkezdünk készülődni. Elmegyek
visszavenni a nadrágomat, a féknyomos alsóga-
tyámmal, meg az új Tisza cipőmet a citromsár-
ga sarokról (elnézést, hogy meg kell szakítanom a
mondatot, sőt, egyenesen a szót, de ezúton megje-
gyezném, hogy én valóságosabb vagyok bármifajta
hús-vér embernél. A média leveszi rólad az arcodat
(az írás is média). Én egy maszk vagyok, eredeti arc
nélkül. Ezért valóságosabb) szével, ez a citromsár-
ga rész fogott meg benne, eszméletlen. Aztán a
többiek is. Kimegyünk a bejáraton, elbúcsúzunk
egymástól, aztán beszálok a kocsimba és haza-
hajtok, hogy aztán lefeküdjek aludni.

Előttünk egy nagyobb darab ember állt a sor-
ban a falatka párjával. A nő minden bizonnyal
mindig eltűnt, amikor a férje megölelte, akko-
ra hústorony volt az a férfi. Gondolom, mindig
megölelték egymást, mert így látták máshol,
hogymilyen kell. De azért boldognak tündek.

A reklámkép csak árad és árad és árad, mint a
vizek Noé bárkája alatt. Nem mos el, a felszínre
hoz, ott tart életben, hogy belőled táplálkozzon
és belőled fakassza az új élet új kiútatlanságát
önmagából az önmaga magából az.

Kis idő után eljutottunk a pénztárosig. Öt diá-
kot kérnék szépen. Diák nincs, csak teljesárú van,
fejenként nyolcezer. Aztapicsa, mondja Márk
mögöttem, miért törölték el a diákok és emel-
ték meg a háromszorosára az alapjegy árát!? Na
miért, bazmeg, szerinted, kérdezek (én, Imelda)
vissza ironikusan, nyilván mert erősödött a fo-
rint. Összeszedem, fizetek.

– Na, hova menjünk?

keressünk valami olyan helyet ami félig ár-
nyékban félig meg a napon van –

– Oké.

Medencék, vízzel teli foltok a földanya testén.
Nem természetes, betegség kelesztette elválto-
zások.

Kerestünk egy árnyékos helyet, kiteregettük
a pokrócokat. A többiek rágyújtottak. Ajsa kért
egy szálát Martintól. Ajsa a tarhálós tag, mindig
cigit kéreget, és megígéri, hogy visszaadja, vagy
visszahív egy sörre, de soha nem teljesíti az ígé-
retét. Azért mi mindig adunk neki.

– Na, én akkor megyek átöltözni.

A nyakamba vettem a narancssárga fürdőga-
tyámat, elslattyogtam a legközelebbi öltözőig. A
bokszerem féknyomot tartalmaz, de már mind-
egy, felhúzom a narancssárga fürdőgatyámat.
Belebújok a papucsomba, az új Tisza cipőmet az
ujjaim közé veszem. Van a sarkánál egy citrom-
sárga szövetcsík, ez az, ami megtetszett benne,
még ha kicsit drágább is volt.

Én nem vagyok. Én a márkáim vagyok. Én
a márkim és az élményeim vagyok; amit elfo-
gyasztok. A szabadidő a munka meghosszabbí-
tása. A szabadidő a munka fallosza.

mire visszaértem a pokrócokhoz a többiek
már nagyban bagóztak

– Kérhetek egy szálát? – kérdezte Zsófi. Zsófi
mindig cigit csór, és sosem adja vissza. Na mind-
egy.

– Persze – mondtam, és aztán együtt pöfékel-
tünk.

– Halljátok amúgy. Van fánk. A fánk a fű
szalonképes megnevezése. Miután elszívtuk a
cigit, a többiek is átöltöztek, én addig telóztam,
aztán bementünk a vízbe. Volt egy kör alakú el-
kerített rész, ennek a közepén volt egy hatalmas,
keljfeljancsi-szerű bójaféleség, aminek a tetejé-
re rá lehetett ülni, persze nagy kihívás volt fel-
kerülni oda. Leginkább csak csapatmunka árán
ment. A sok kisgyerek ott lebzelt körülötte, mi
meg álltunk a masszírozó vízszugárnál egymás
mellett és röhögtünk rajtuk. Villanyoszlopra te-
lepedett károgó varjak. De jó volt annak lenni.
Néha megjelent egy-egy harmincas, kitetovált
faszi, az félrelökte a gyerekeket és izmait megfe-
szítve egyedül felküzdötte magát a bójaféleség-
re. Mi meg ilyenkor forgattuk a szemünket.

A pléden heverészve oldalra fogom fordítani a
fejemet, félálomban leszek. Lehunyódó szemhé-
jam íve alól kikandikálva azt fogom látni, ahogy
egy idős férfi valami injekciót nyom egy három-
éves kisfiúba. A kisfiú azonnal el fog aludni, a
férfi pedig fel fogja venni a karjába, be fogja bu-
gyolálni egy törölközővel (az arcát is el fogja fed-
ni), és aztán odébb fog állni, a bokrok alatt akar
majd kiszökni a strand területéről.

A sorban előttünk állt egy nagyobb darab fér-
fi és a sokkal kisebb felesége. Valamit beszél-
gettek, valamit mi is beszélgettünk, aztán csak
reklámok és átmentem felöltözni, lábamon az új
Tisza cipővel. A cipőnek citromsárga sarka van,
ez az, ami megtetszett benne. Jó drága volt, de
nem érdekelt.

elővettük a fánkot,

elvonultunk a bokrok közé.

„csak ne egy körben álljunk”

albán pékség volt a strandtól nem messze

onnan hoztuk
nagyon finom volt.
Jó nagy adagokat adtak, egy fánk csak négy-
száz.
ahogy a cukros péksütemény gördül a nyelven
egyre nehezebb beszélni
a fánk kiszáraszt
a porcukor a nyelvre ragad
nyálat nem tudsz termelni megszűnik dolgoz-
ni a nyelved
nem tudod elidegeníteni a munkájától.
és nem suhansz az örök száműzetésbe.
a nap fent duruzsol, akár a bekapcsolt mikro-
hullámú sütő.
mindjárt kész a mirelit (én)
Ha minden igaz, nyolcezer forint, bár ezt csak
a többiek tolmácsolják nekem, mert nem értem,
mit beszél a pénztáros, pedig elvileg az anya-
nyelvemet használja.
Bemegyünk mind az öten a medencébe. A víz
szép világoskék, kellemesen klóros és szobahő-
mérsékletű. A nap csillámlik a hullámokon. A
kisgyerekek a mászóókák körül szaladgálnak, apró

manócskák a varázsvilágból, piciny tündérek. A
felnőttek ormóttan orkokként követik őket, ne
essen semmi bántódásuk, bár, ha rájönnének,
hogy a legtöbb bajt éppen ők okozzák nekik, hir-
telen megszűnne a társadalom.

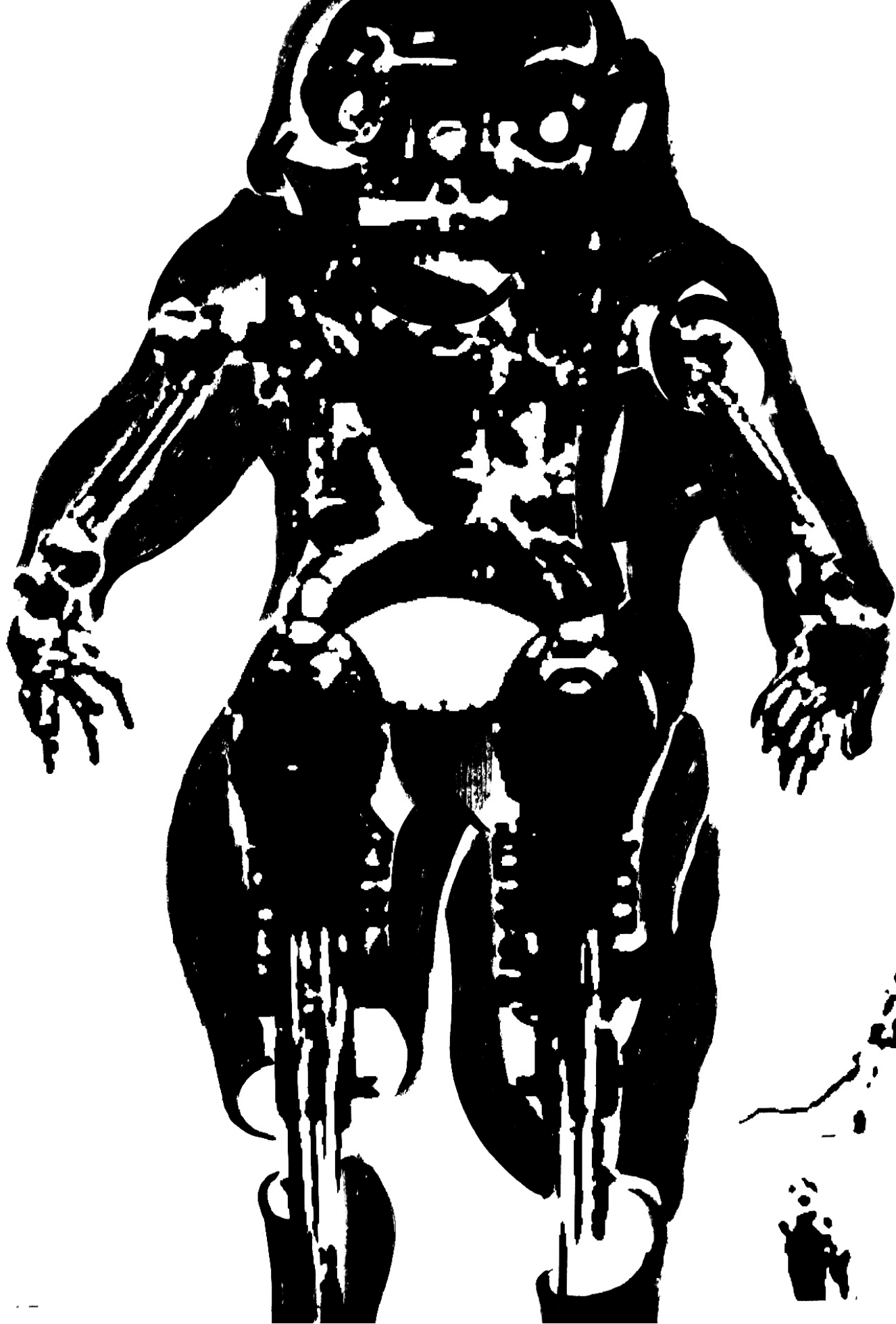
Beljebb nagy hátú férfiak úszkálnak, szikkadt
családanyák áztatják magukat a masszírozó
vízsugarak keresztüzében. Néhányan beszél-
getnek. A bajszok, az orrszőrök, a szemöldökök
mind vizesek. Nekem nem tud hatni a fű, a töb-
biek már jól érzik magukat. Egy fiatal lány hany-
tatja magát a strand szélén, bőrén keresztülsüt
a nap, mintha az egész ember egyetlen vékony
hártyából állna. A hánys nemsokára el fogja
lepni a vizet.

Lassan lépdélünk a medence közepébe. Egy
távoli ponton csúszdakomplexum, előtte pár
percenként hatalmas vízkorona csap az égbe.
Néha sikongatás is (a csúszdákon lévő gyerekek
hangja összevegyül a bokrokban lévő eszmélet-
lenekével). Az élmény, ahogy a kémiai vegyüle-
tek termelődnek az agyban.

Egyszer csak délután hat.

GAÁL JÓZSEF: KASZÁS, 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 26X 18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

GAÁL JÓZSEF: BUBBLE MAN, 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 26X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

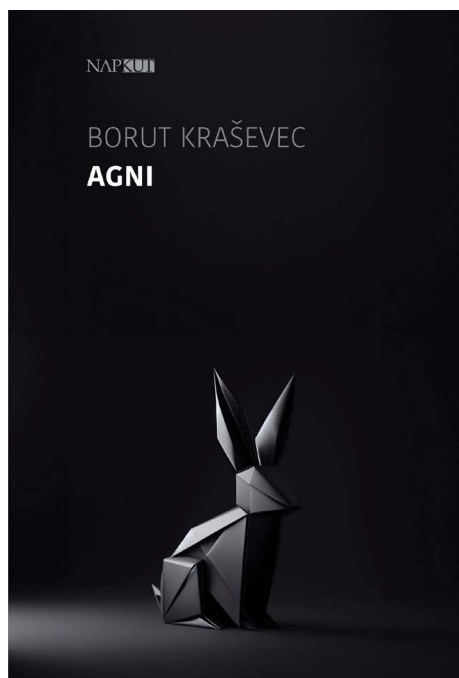

RUDAŠ JUTKA

(1969, Karlsruhe)
1999-től a
Maribori Egyetem
Bölcsészettudományi
Kara Magyar Nyelv és
Irodalom Tanszékének
tanársegédje, jelenleg
egyetemi tanár
és tanszékvezető.
2000-től a Pécsi
Tudományegyetem
Irodalomtudományi
Doktori Iskolájában
posztgraduális
tanulmányokat
folytatott kortárs
magyar irodalomból
és irodalomelméletből.
2005-ben elnyerte a
tudományok doktora
címet. *A szellem finom
játéka. A kortárs magyar
irodalom interkulturális
aspektusai* című
doktori értekezése
2006-ban jelent meg
a Kijarat Kiadónál. *A
kulturális intarziák/
Kultúrme intarziije* című
második tudományos
monográfiája pedig
2012-ben látott
napvilágot. Kutatási
területe a 20. századi
magyar irodalom
valamint a kortárs
magyar irodalom,
mindenekelőtt
Esterházy Péter
poétikája, az irodalmi
hermeneutika, a
receptióesztétika és a
fordítás elmélete.

Agni, a nyúl és a tűz

(Borut Kraševac: *Agni*, fordította Lukács Zsolt)

Az *Agni* Borut Kraševac szlovén író első regénye, amely 2020-ban jelent meg, és a szerző ugyanabban az évben megkapta a Szlovén Könyvvásár legjobb elsőkötetes prózaírónak járó díját, 2021-ben pedig az év legjobb regényének járó Kresnik-díjat is. Kraševac regénye annyira új nézeteket tartalmaz a körülöttünk lévő világról, és olyan új perspektívákat mutat az emberközi, fajok közötti kapcsolatokról, amelyek a kortárs szlovén szépirodalomban eddig ilyen mélységben ismeretlenek voltak. A regény nyomasztó, kegyetlenül bizarr történet az emberi természetről; a szövegter töredezetten a szexualitást, az erőszakot, a titokzatosságot, a perverzítást, a szenvedélyt, a bűnt, a félelmet és a halált hozza a felszínre. A történet felfedi és láttatja mindazokat a mindennapok mögötti – a felszín alatti – lelki folyamatokat, amelyeket a külvilág még mindig tabuként kezel.

Az *Agni* három narratív szálon futó, bizarr pszichológiai és szerelmi dráma, amelyben az állat (nyúl), a lány (egy kamasz) és a felnőttek (három szereplő, akik szerelmi háromszöveget alkotnak – a lány apja, anyja és nagynénje) életének zavaros viszonya zajlik. A regény külső kerete egy nyúl élete a születésétől a haláláig, ám a fő gondolatvilága mégsem az állatvilág leírása, hanem bizonyos

tabutémák váratlan perspektívákból való feltárása, és az ezekre való reflexió. Provokatív regény, amely tabukat döntöget, és nem fél beszélni a legrejtettebb és legaljasabb szenvedélyekről sem. A regény állati és emberi sorsokat fon össze: az állatok elsajátítják az emberi tulajdonságokat, de az emberek sem tudnak ellenállni az „állati” ösztönöknek. Kraševac elsősorban az emberi és az állati világot állítja párhuzamba, amelyek háttorzongatóak, és nem sokban különböznek egymástól.

Az elsősorban oroszról fordítóként ismert Borut Kraševac regényében egy vidéki nyulakat nevelő család történetét követjük végig, de a színésznő állása elvesztése után hozzájuk költözik édesanyjuk nővére, igazi városi lélek, színésznő a fővárosban, aki új lendületet hoz a családtagok közötti kapcsolatokba. Történetükkel párhuzamosan Agni nyúl történetét követjük, akit lányuk örökbe fogad. A két történettel Kraševac folyamatosan összehasonlítja az ember és az állat világát, emlékeztetve arra, hogy az embernek is vannak állati ösztönei. Tehát a fragmentált regény központi figurája Agni – az Ágnes rövidítése –, egy aranyos nyuszi, a szexuális erőt és a hatalmat szimbolizáló állat.

Agni egy pajtában él sok rokonával. Maša, a tizenöt éves tinédzser fogadja örökbe, aki húgával, Klaricával, apjával, Ivannal és anyjával, Katjával él vidéken. Egy nap egy sikertelen szerelmi kapcsolat után Brina néni, Katja húga beköltözik házuk legfelső emeletére. Nos, a legfelső emelet valójában Brináé, de senki sem számított rá, hogy valamikor is visszaköltözik. Brina megjelenésével Kraševac tudatosan állítja szembe ikertestvérét, a vidéki asszony átlagosan jó, konvenciókba merevedett házasságát Brina kicsapongó, hol eksztatikus, hol gyötrelmes viszonyával, amely, amint kiderül, házasságtörésen alapul. Avagy minden moralizálás nélkül szembeállítja a vidéket a várossal, rámutatva a szövevényes viszonyokra itt és ott, a színjátékra itt és ott. A regény mindezt egy új, ismeretlen dimenzióban szemlélteti, egy olyan térben, ahol fulladozni kezdenek a szereplők. Brina beköltözése után a szerző a narratív nézőpontok váltogatásával folyamatosan játszik az olvasói elvá-

rásokkal, és erőteljes, bizarr, váratlan fordulatokkal szinte sokkoló hatásokat ér el.

Kraševac regényének sikeressége a különböző határok lebontása és annak tudatosítása. Mindezt olyan események leírásába szövi, amelyek elsősorban az esendőségre, az ösztönökre és a brutalitásra adott válaszok, melyekre mind az állatok, mind az emberek képesek. Szerkezete világosan levezethető, néha expliciten előrelátható, de minden eseménynek, tárgynak megvan a maga helye. A történet szinte teljes egészében a szlovén vidéken játszódik, valahol egy tengeremléki faluban, ahol váltakoznak az alapos leírások és az elidegenedések. Olyan vidéki élet tárul elénk, amelyet már nemcsak a gazdák, a falusi infaustusok vagy a szegény sorsú magányosok képviselnek, hanem művelt, iskolázott, csinos, érzéki nők és férfiak is. Az erdészmérnök és családja – patriarchálisnak és hagyományosnak látszó – életét a Ljubljánból visszaköltözött ikertestvér bolygatja fel, tudniillik a család egy olyan házban él, ahol Katja ikertestvére, Brina is tulajdonosa az egyik emeletnek. Brina a ljubljánai Dráma Színház színésznője, miután kilépett egy szerelmi háromszögből, és ennek következtében elvesztette szerepét egy fontos színházi produkcióban, visszatér szülőfalujába, a szülőházába. Az attraktív színész nő gyorsan belép a másik szerelmi háromszögbe.

„– És mihez kezdesz, ha egy szerelmi háromszögben találsz magad?

– Kiszállhatsz, maradhatsz, és megpróbálhatod kiszorítani a harmadikat, de természetesen meg is békülhetsz a helyzetteddel, és megmaradsz a háromszögben. Ilyenek is akadnak. Főleg, ha két okos nő van a háromszögben, és ha mindenki többé-kevésbé elégedett.

– De ha a férfi van, akkor nem megy?

– A férfiak túl kakaskodók, és azonnal egymásnak ugranak. Az ilyen háromszögek nem tartósak” (87.).

Brina ebből a háromszögből nem tud kilépni, halálal zárul a történet. A regényt irodalmi utalások szövik át, ezek a mű legösszetettebb motívumhálózatai. A rengeteg metaforikus utalásrendszer ugyanis befolyásolja a szöveg mélyrétegeit. Brina *Anna Kareninát*, *Bovaryné*t olvas, Csehov *Sirálya* varázsolja el, mindegyikben „a megcsalásról, különösen pedig a házasságon belüli szexualitásról” szóló részek érdeklik. A következő olvasmánya, *Az ördög, Kreutzer-szonáta*: „Két szexi agár volt a borítóján, párzás közben, a nőstény bordái pedig zongorabillentyűként voltak ábrázolva” (49.). A háromszögeknek az állatvilágban is van jelentőségük, sőt a nyulak segítségével más interperszonális kapcsolatok, háromszögek is brutálisan előjönnek

a regényben, nem mellőzve az apa és lánya szexuális kapcsolatát, avagy a vérfertőzés mikéntjét. „Milyen titokzatos az élet, rettenetes és gyönyörű! Attól a gondlattól, hogy ez csak egy kis szelete annak, ami esetleg feltárulhat majd előtte, és talán fel is fog, szinte elállt a lélegzete” (174.). A szövegtér mindvégig a tűzzel való játszadozás toposzát görgeti, hiszen Agnes vagy Agni szimbolikus erővel bír, ugyanis az indiai mitológiában Agni a tűz istennője, ugyanakkor az ógörögben tisztát, szüzet jelent, latin megfelelője pedig az áldozati bárány. A könyvben a névnek mindegyik szimbolikája erősen jelen van, de az állat- és embertörténetek leginkább a tűz segítségével fonódnak össze. A tűzzel már a regény elején találkozunk: „megperzselte: a száraz rőzse, mely már régóta gyülemlett benne, és már csak a szikrára várt, készségesen lánggra lobbant” (17.). Látnuk, ez az a tűz, amelyet az ember nem tud uralni, olyan dolgokra kényszeríti őt, amelyeknek valójában nem akar, ugyanakkor nem is tud ellenállni. Az utalások olyan kódrendszert alkotnak, amelyek nagymértékben befolyásolják a mű jelentésrétegét, valamint egyaránt nyitják meg a szöveget befelé és kifelé. Amint láttuk, már maga a cím is egy motívumrendszer, hiszen a mitológiai elem szimbólumként épül be a műbe, mi több, a mű követi a mitológiai történet struktúráját, s így a párhuzam rejtettebb és mélyebb értelmezést igényel.

Borut Kraševac egy interjúban kifejtette a regény-cím választását, tudniillik azért *Agni* a mű címe, mert azt szerette volna, ha ez a könyv az emberben lévő tűzről, vagyis általában a hatalomról szólna, a szexualitás pedig a túlélés vágyát szimbolizálná. Számára az aktív szereplőben van egy bizonyos tűz; valami, ami előre viszi. Ha olvasóként figyelembe vesszük az írói intenciót, akkor ironikusan azt mondhatjuk, hogy a szöveg intenciójában az a bizonyos tűz nem csupán előre vitte a szereplőket, hanem el is égette őket. A szereplők tudatos élete mellett létező tudattalan lelki élet dinamikus kapcsolata darabokra hullik, és morbid zavarokat hoz létre. A hétköznapi élet feltárt pszichopatológiai tünetei megmutatják a tudattalan szándékok betolakodását mindennapos és feltételezhetően normális viselkedésükbe. Kraševac fragmentált szövegvilága a nő–férfi–állat viszony sebészeti pontosságú vizsgálatát láttatja velünk, ahol a tudattalan tárházát a szexuális izgalom előretörései alkotják, melyek lefegyverzik, csapdába ejtik az Ént, így megakadályozva „normális” működését. A libidó és agresszív ösztönök elpusztítják a regény figuráit, akik kisiklanak tulajdon kontrolljuk alól. A regény társadalomrajz is egyben, hiszen rámutat, hogy az emberek mennyire képtelenek kimozdulni a lelki terror, a szexuális erőszak, a különböző közösülések, intrikák örvényeiből.

(Napkút Kiadó, 2023)
Rudaš Jutka

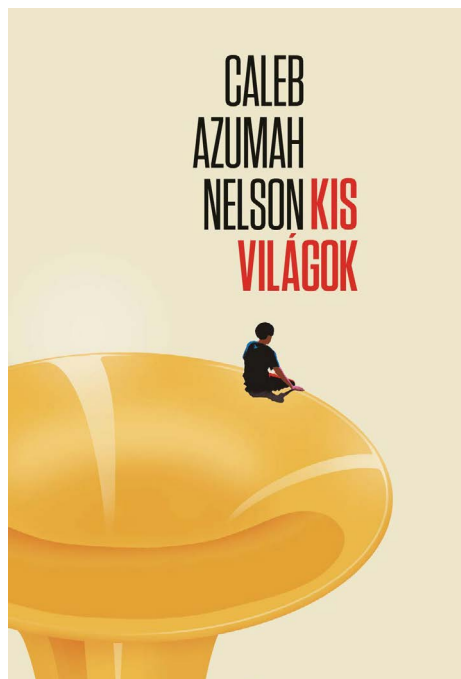

ENESEY DIÁNA

(Budapest, 1998)
az ELTE BTK
Filozófiatudományi
Doktori Iskolájának
hallgatója. Tanulmányai:
2021–2023: ELTE BTK
filozófia mesterképzés,
2017–2021: KRE BTK
anglisztika alapképzés
és filozófia minor.
Kutatási területe:
egzisztenciafilozófia,
fenomenológia,
vallásfilozófia,
különösen Søren
Kierkegaard és
Martin Heidegger
gondolkodása.
Aktívan foglalkozik
szépirodalommal is,
több mint két éve ír
lapajánlókat irodalmi
folyóiratokhoz a *Szófa*
portáljára. Versei
és lírafordításai az
ÚjNautilus oldalán
jelentek meg.

Kis világokat kell építeni a szabadság reményének

(Caleb Azumah Nelson: *Kis világok*, fordította Pék Zoltán)

Caleb Azumah Nelson brit-ghánai író és fotós nem véletlenül vált a kortárs brit irodalom egyik legnagyobb reménységévé, hiszen amellett, hogy remek történetmesélő, nagyon érzékeny az emberi lélek apró rezdüléseire és hatalmas témakomplexumot képes megmozgatni egyetlen regényben, felölve az egész életet. A szerző magyar nyelven is megjelenő kötete *Kis világok* (*Small Worlds*) címmel látott napvilágot, Pék Zoltán kiváló fordításában, a kortárs posztkoloniális irodalom egyik kiemelkedő és igen sokrétű darabja, amelyben az identitásproblémák, a többgeneráción átívelő traumák, féltelmek és a gyász vegyülnek a szabadságkereséssel. Caleb Azumah Nelson regénye maga a szavakba és (élet)történetekbe öntött szabadságvágy.

A regény három évet – 2010-től 2012-ig – dolgoz fel, kihagyásokkal, súrítésekkel, de érzékletesen ábrázolva a benső világ és a külvilág kölcsönhatásának megnyilvánulásait. A történet első sorban az egyes szám első személyű elbeszélő, Stephen szemszögéből bontakozik ki, ám olykor mások perspektívája is megjelenik, illetőleg a múlt is gyakran betör a jelen idejű elbeszélésbe. A regény telis-tele van zenével és táncsal, mintha a szereplők csak ritmusra tudnák élni az életüket. A könyvet olvasva

olyan érzésünk lehet, mintha az R&B, reggae, jazz és dub dallamok és a bennünk rejlő ritmus úgy járná át a regény fejezeteit, ahogyan a szereplők életét. Sajátos, sodró lendület, hömpölygő áradás jellemzi a kötetet. Letehetetlennek is mondhatnánk, de időnként mégis meg kell állnunk olvasás közben, mégpedig azért, mert a felszabadult pillanatokban is mindvégig megragadhatatlan feszültség fungál, ott lappang bennük, hogy a szabadság nem végérvényes, nincsen tökéletes beteljesülés. Ez a felismerés pedig az olvasótól is reflexiók időt követel.

Teljes szabadság nincs, csak szabadságvágy van, az viszont legyőzhetetlen, még a gyász, a fájdalom és a kilátástalanság csendjei sem képesek megtörni. A szabadságvágy szilárd talaj, erre épülnek a „kis világok” is, amelyek bár olykor széthullni látszanak, mégis lerombolhatatlanok, mert a bensőséges kötődés, a közös álmok és a szeretet összetartja őket. Meg persze a zene és az a már-már életelvvé növekvő, a regény fejezeteiben vissza-visszatérő tagmondat, ami a következőképp hangzik: „Mivel a legtöbb gondunkat csak a tánc oldhatja meg, [...]”.

A regény azonban nem merül el az önfeledtségben, bár megmutatja azokat a pillanatok is, amikor a minden napok gondjai és fájdalmai háttérbe szorulnak, helyükbe a teljes felszabadulás érzése kerül, ezt jobbra a zene és a tánc, valamint az ezektől egyáltalán nem független intimitás idézi elő. Mindazonáltal az élet árnyoldalaival is szembenéz a kötet. Bár az első szakasz a legfelszabadultabb, itt is vannak egzisztenciális rések, amelyeken át a fiatalság, a nyár és a végeláthatatlan zene, tánc és bulik szabadságérzetébe belopakodik az új életszakasz keltette szorongás. Stephen és barátainak jelentős része egy új kezdet, a főiskolai tanulmányok megkezdése előtt áll. Bármennyire igyekeznek is fókuszálni az élményeikre, a közös pillanatokra, ott leselkedik rájuk a megismételhetetlenség veszélye, ami nem merül ki abban, hogy ugyanazt az élményt nem élhetik át még egyszer ugyanúgy, hanem azt is magában hordozza, hogy talán a kis közösségük, a zene és a tánc által kialakított közös „kis világuk” is elveszik, ha

az élet elsodorja őket egymástól. Stephen különösen attól tartott, hogy Dellel elválnak útjaik, ha nem veszik fel mindkettőjüket a zeneművészeti főiskolára. Del és Stephen kapcsolata egyrészt mély barátságot, másrészt leküzdhetetlen szerelmet tükröz. Jóllehet miután Stephen nem kerül be a zeneművészetre, és helyette üzleti főiskolára megy, viszonyuk is veszít intenzitásából, egy ponton pedig megtörni látszik. Úgy tűnik, mintha a közös álmaik foszlanának szét, mintha Del, aki lehetőséget kapott arra, hogy zeneművészetet tanuljon, egyedül élné a közös álmukat, mintha a kettejük kis világa szétesett volna. Egy időre valóban el is szakadnak egymástól. Az a rövid időszak, amelyet Stephen az üzleti főiskolán tölt, mély magányosságban, zene és tánc nélkül telik, távol mindattól, amire otthonaként tekint, távol a kis világoktól, amelyeket az évek során a családjával és a barátaival kialakítottak.

Ám a kis világok nélkül nem lehet sokáig létezni, a kilátástalan, vágyakozással telített magányban nincsen semmi otthonos. Stephen ismét visszatér Londonba, konyhai munkát vállal, s próbál új irányt adni az életének, de az énjének legmélyéről eredő nehézségeken az ismerős környezet sem feltétlen segít. Ráadásul egy kis világ is elkezd felbomlani, mégpedig az apjával való konfliktusa miatt. Az apa szemében az üzleti főiskola abbahagyása és a terv nélkülség a kudarccal egyenlő. Stephen apja, Eric a saját megpróbáltatásaiból eredeztethető szigort alkalmazza a fiával szemben. Ericnek fel kellett áldoznia az álmait a megélhetés és a családalapítás oltárán, amikor hosszas küzdelmek árán végre Ghánából Londonba tudott költözni. Maga mögött kellett hagynia azt a vágyat, hogy egyszer majd vendéglátóhelyet nyit, ahol mindenki kedvére szórakozhat, ahol a kis világok egyesülhetnek. Ez az álom nem lett semmivé, Stephen dédelgeti tovább. Azonban nem csupán az álmoknak vannak transzgenerációs mintázatai, ugyanis Eric és az apja közötti hűvös, majd fájdalmas szavak kíséretében megszakadó viszony mintegy leképeződik Eric és Stephen apa-fiú kapcsolatában. Amikor a kis világok visszanyerhetnék kontúrjaikat, az egyik széttörik. Stephen és Eric között hosszú, feszültségteljes időszak veszi kezdetét, amelyet csak a közös gyászuk kezd valamelyest feloldani.

A gyász a kötetben a teljes, döbrent és kétségbeesett, fájó csend megvalósulása. A gyász az egyetlen olyan fájdalom, amelybe semmiféle zene, de még egy hang sem férközhet be. Legalábbis egy bizonyos ideig biztosan nem, aztán persze mégis a zene és a tánc nyújt valamiféle vigaszt, és tereli vissza a gyászolókat a betölthetetlen hiánytól soha meg nem szabaduló életükbe. A zene és a tánc megmutatja az élet szépségeit és azt is, hogy a szeretett személyek elvesztése korántsem jelenti azt, hogy többé nincs helyük a kis világokban, hiszen ezek a kis világok túlnyúlnak a végességen: „[...] a holtak sosem mennek el. Ott élnek a csipőnk mozgásában, a tagjaink lengésében, a suttogásunkban, a sikolyunkban, az eksztázisunkban” (216.) A regény a gyász két formáját tematizálja, mindkettő váratlanul, a semmiből sújt le, a boldog, sőt, önfeledt pillanatok közepette.

Az egyik a személyes gyász, amelyet mindannyian ismerünk, a közeli hozzátartozó elvesztése fölött

érezett mélységes fájdalom. Stephen ezt édesanyja elvesztésekor éli át. Egy ideig úgy tűnik, nem enyhülhet az a semmi máshoz sem fogható szomorúság, amit az édesanya elvesztése okoz, végül Stephen – hosszú idő után – újra elutazik Accrába, ahol a szülei felnőttek, és ahová édesanyjával tervezett menni, de a halál átrendezte a terveiket. Accra viszont az emlékezés és fájdalommal való megbékélés helyének bizonyult. Stephen és Accrába visszatelepült nagynénje, Yaa néni végigjárták mindazokat a helyeket, amelyeket Stephen az édesanyjával látogatott volna meg. Stephen visszatért édesanyja gyermekkorának fontos helyszíneire, egykori otthonukba is, ahol a gyász feldolgozása igazán kezdetét vette, a főszereplő számára ismeretlen múlt elképzelésével: „Leülök az üres padlóra és körülnézek, próbálom elképzelni anyámat gyerekként, a róla látott fényképekből, a nővéreitől hallottak alapján: erős, dacos tekintet; gyakran makacs, de mindig kedves; olyan ember, akihez vonzódasz; egyéniség, fény. Arra gondolok, mit hagyott maga után, hogyan próbálom mindenáron elkerülni a gyász árnyékát, a szelleme fényében járni.” (211.) Ahogy az utazás során a régmúlt is újra elevenné vált, Stephen úgy eszmélt rá, hogy az a kis világ, amelyet részint az édesanyjával való szoros és szeretetteljes viszonya tartott össze, valójában nem bomlik fel, a végesség ténye nem pusztítja el a kis világok bensőséges kötődését.

Az utazás azonban a kollektív gyásszal is szembe-síti Stephent, leginkább a Vissza Nem Térés Ajtajánál éri őt utol, de a „*Férfrabszolga-börtön*” is fojtogató fájdalmat ébreszt benne. A történelem szörnyűségei olyan zsigeri szorongást hordoznak, hogy külön nyelv kell a kifejezésükhöz. Úgy tűnik, a rabszolgaság transzgenerációs örökségeit csak a *twi* nyelv tudja igazán jól kifejezni, még a *gá* nyelv is torzítja, bár Stephen kedvéért inkább ezen próbálta érzékeltetni az idegenvezető a sorsörökséget, azt, hogy „*ez a mi fájdalmunk, ebből lettünk*”, de leginkább csak a kifejezhetetlenséget tudta szóhoz juttatni, hiszen ezt az örökséget átélni kell. Stephen és a különféle kis világok tagjai, a londoni fekete-közösségek a hétköznapi életükben is sokszor érezték transzgenerációs örökségük terhét, amely a mindennapi rasszizmusban és esetenként annak erőszakos tettekké fajulásában éreztette súlyát. Nemritkán utcai harcok rázzák fel a hétköznapiok látszólagos szelídségét, vagy éppen hatalmas elkeseredést és dühöt kiváltó rendőri akciók, amelynek során egy fiatal családapa is életét veszítette. Vagyis Londonban is fel-feltörő félelem övezi az életüket, a fenyegetettség érzése folyton a sarkukban jár, de amikor egy-egy eset miatti lázadás és harag az utcára viszi őket, az is csak erőszakba torkollik. Pedig „a harag is szeretet, csak másik formában”. (143.) A szorongás, a harag és az egymásért való kiállás azonban nemcsak a könnyen felszakadó, a jelenben sajgó transzgenerációs sebeket tépi fel, hanem azt is megmutatja, hogy milyen erős köteléket és milyen szilárd falú bástyát jelentenek a kis világok, a szabadság kis körei, amelyek egy másfajta, nyitott és befogadó világ reményét őrzik, amelyben nem kell folyton félni az erőszaktól: „[...] azzal, hogy megteremtjük egymásnak ezeket a világokat, közösen álmodjuk a szabadság álmát.” (178.) A kis világok tagjai közösen sza-

badok, és szabadságuk egymás mély megértésében áll, abban, hogy egymás között olyan kifejezéseket is használhatnak, amelyeknek jelentéstartalmát az angol nyelv nem tudja maradéktalanul visszaadni. Ilyen például a transzgenerációs örökségeket is magában hordozó „*Etomi*.” gá nyelvi kifejezés, ami nagyjából azt jelenti: „A lényem mélyéig fáradt vagyok.” (55.) A kis világok jelentik azokat a közegeket, amelyekben az ember megértésre lelhet.

A Vissza Nem Térés Ajtajánál tett látogatás – vagyis inkább zarándoklat – az angliai jelen összes gyászát és kilátástalanságát is magában foglalta, különösen akkor, amikor átléptek ezen az ajtón, és eléjük tárult az óceán. A végtelenség, ami felszabadíthat, de el is nyelhet mindent. Bár új szavakat nem talált semmilyen nyelven erre a gyászra, egy különös, eddig ismeretlen csendet fedezett fel. A legmélyebb gyász a gyászolásra ítéltségben rejlik. A szomorúság pedig csak fokozódik, amikor Stephen szembesül azzal, hogy apja családtagjai szétszóródtak, ugyanis ebben a tényben az is tükröződik, ahogyan a Stephen családtagjai alkotta kis világ széthullott, amikor apjával megromlott a viszonya. Még a régmúltból hátramaradó emlékfoltok és a belőlük táplálkozó képzelet sem segítik őt abban, hogy az otthonától távol, legalább lélekben közelebb kerüljön apjához, hogy jobban megismerje és megértse őt.

Hazatérése után viszont mégis megtörténik a közeledés, ugyanis Stephen bátyja, Raymond, aki addig gondoskodott a gyász útvesztőiben saját magát is elvesztő apjukról, elutazni készül, s a gondoskodás feladatát Stephenre bízva, javasolva, hogy költözzön vissza a családi házba. Végző soron a közös gyász, valamint az apa fiatalkorából megmaradt lemezgyűjtemény, amelyet Stephen még Ghánában kapott Yaa nénitől, összehozza őket, felmutatja közös pontjaikat és azt, hogy az igazán fontos dolgok összekötik, nem pedig szétválasztják őket. Egymáshoz való közeledésük folyamatában akkor történnek meg a legjelentősebb lépések, amikor Eric elmeséli a saját történetét, a felejthetetlen és a felejteni vágyott emlékekkel együtt. A történet – furcsa módon – egyes szám második személyben szólal meg, mintha önmagától próbálná távolítani a saját életét, amelytől a gyászban már így is eléggé távol került, de valójában inkább arról van szó, hogy ez az élettörténet, a szép emlékekkel és a szomorú tanulságokkal együtt, Stephennek, pontosabban Stephenhez szól. Metszéspontokat kereshet a saját életével, a döntési helyzetekben a saját meglátásait összevetheti azzal, ahogyan végül az apja döntött. Emellett pedig édesanyját is megismerheti úgy, aho-

gyan sem személyesen, sem az anya gyermekkorát elképzelve nem ismerhette, a fiatalságában táru elő. Stephen és Eric egymás felé forduló nyitottságát az is megmutatja, ahogyan Eric belefog a történetmesélésbe, Stephen hangtalan kérésére: „A tekintetem kérdezi, amit kérdezni szeretnék: Ki vagy? Ki voltál? Miről álmodsz? Hol leled meg a szabadságot?” (252.)

A fiatalkori történetekből kirajzolódik, hogy mennyi hasonlóság van Eric és Stephen között, álmok és vágyaik is egybevágóak, akárcsak a zene és a tánc iránti lelkesedésük, valamint Eric és Joy (Stephen édesanyja) szerelme – legalábbis jelentőségét és mélységét tekintve – nagyon hasonlít Stephen és Del olykor megingó, de elszakíthatatlan kapcsolatára. Együtt az is megmutatkozik, hogy Eric igen sok mozzanatot hordoz saját apja attitűdjéből, a családi történetek egészen megdöbbentő módon ismétlődnek meg, az apa-fiú viszony meghatározó vonásai átöröklődni látszanak. Ám Eric és Stephen kapcsolata mégsem szakad meg, ahogyan ez Eric és az ő apja között történt. Ez nagyrészt annak tudható be, hogy nagyon erős összekötő kapocs közöttük a legnagyobb közös hiányuk, Joy. Joy – beszédes név, mintha az öröm (joy) távozott volna az életükből, ugyanakkor mindketten érzik, hogy a hozzá és az emlékéhez fűződő bensőséges viszonyukban nagyon is jelen van, meghatározza a mindennapjaikat. Stephen és Eric közeledésének tetőfokán végső soron az anya gondolatait, meglátásait és a fiába vetett hitét internalizálja Eric, így oldja fel a köztük feszülő konfliktust. Kibékülésük és az apa bizalma a szabadság érzését hozza el, a remény, hogy talán Eric álma Stephen életében valósulhat meg, újjáépíti a család kis világát, amelyet a tervek éppúgy összetartanak, mint az emlékek, és amelynek semmiféle távolság nem vethet véget.

A *Kis világok* sokrétű, számos témát kibontó, de a történetshálakat nem összekuszáló regény, amelyben bepillantunk a peckhami és – tágabban érve – a londoni fekete-közösségek életébe, mindennapjaikba, félelmeikbe és az őket összetartó erők mibenlétét is megismerhetjük. Emellett pedig igazán üdítő, hogy ilyen nyíltan és intenzíven szólnak meg egy fiatal férfi érzései – bánata és fájdalmai éppúgy, mint örömei. Caleb Azumah Nelson lenyűgöző, nem túlzásba vitt reflexivitással mutatja be a 2010-es évek elején zajló életet és a kitörölhetetlen múltat, amelyből a kis világok tagjai származnak, és amely egy kicsit a mindenkori jelenük része marad.

(*Magvető Kiadó, 2024*)
Enesey Diána

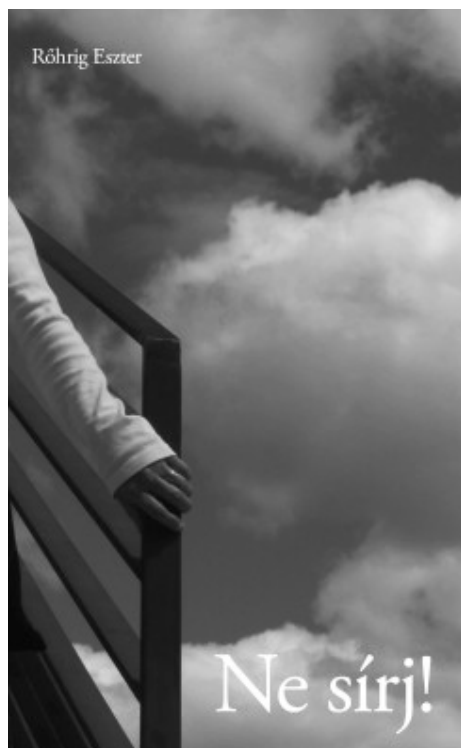
„... emlékek rétegeit keni egymásra...”

(Röhrig Eszter: *Ne sírj!*)

KOVÁCS KRISZTINA

kritikus, irodalom-történész. 1976-ban született Békéscsabán. A Szegedi Tudományegyetem magyar-történelem-régészeti szakán végzett. Szegeden él, a Magyar Irodalmi Tanszék munkatársa. Kutatási területe: a *Nyugat* prózája, tépoétikai szempontok a klasszikus irodalmi modernségben.

Röhrig Eszter negyedik szépprózái jelentkezése, a *Ne sírj!* immár a második novelláskötete.¹ A karcsú, ám letisztult lakonikusságában is sok szöveget, huszonhat mívés short storyt és két verset tartalmazó *Vízhomok* volt első rövid-próza-gyűjteménye, melyet két regény, a *Nem leszek elérhető, soha többé* és az *Ephyra, szerelmem* követett.² Míg az első könyv egy létösszegző hősnő, Éva emlékezetének prizmáján keresztül láttatott nagyon is hétköznapi, cseppet sem meglepő sorseseeményeket, eközben a fényképezés irodalomban is közhelyessé koptatott metaforáját gyakran felidézve egy a kiállításában családi albumokra emlékeztető, pókpapírozásával és beleapplikált, női testet ábrázoló Kohán Ferenc-fotóval erősített invenciózus tervezésű kivitelezésben argumentálta jól látható szándékát. Ha tetszik, egy diszkrét, cseppet sem tolakodó önéletrajziséggel is erősített konfesszionális térben villan-

totta fel egy éppenséggel szokványosnak is tekinthető karakterű, azonosulásra magát könnyen kínáló nőalak életese-ményeit. Az erről a könyvecskéről éppen itt, a *Műhely* hasábjain közölt kritikámat annak idején így zártam: „Röhrig Eszter első prózakötetét olvasva, bár a történet és a benne felskiccelt sorsok erősen élnek a lezárás, az örökhagyás, az elmúlás elfogadása gesztusaival, joggal merül fel az igény az olvasóban, hogy újabb prózákat lásson a szerzőtől.”³

Sokat nem is kellett várnom, a frankofón irodalom jó ismerője, interpretátora, fordítója egyik legkedvesebb alkotója, Flaubert életének egyik fontos, ám e szempontból még kevésbé reflektált kapcsolódását, a Louise Colet költőnőhöz fűződő szerelmét formálta regénnyé nem sokkal később. A maga korában népszerű, ám mára már inkább dilettánsként számon tartott, az emlékezet rostáján főként a fent említett viszony miatt fennakadó hősnő figurájával persze foglalkozott már a kortárs szépirodalom is. Julian Barnes angol író rendhagyó biográfiája-regénye a *Flaubert papagája* (*Flaubert's parrot*, 1984) szintén felidézte ezt a sok szempontból izgalmas románcot, még ha más fókuszot adott is neki, mint a közelmúltban Röhrig.⁴ Az *Ephyra, szerelmem* más, még ennél is variábilisabb, ugyanakkor széttartóbb módon közeledik a francia kultúrához. A második regény szüzséje szerint Ádám, a huszonéves magyar fiú Norvégiába megy szerencsét próbálni, ahol különleges képességei révén lát majd el rendkívüli feladatot. A mélytengeri merüléseket veleszületett tehetséggel végző, ezt egy kísérlet szolgálatába állító fiatalember végül szó szerint eggyé válik az óceánnal, nem is tér vissza a földi világba. A víz archéja, mint a regény előrehaladtával világossá válik, valójában a génjeiben hordozott otthon, miközben számos és nem csak a gall kultúrkörből vett intertextus, irodalmi vagy éppen filmes utalás előlegezi majd teljesíti be a talán az új Atlantisz ígézetében is élő protagonista sorsát. Eközben a legin-

1 RÖHRIG Eszter 2024. *Ne sírj!*, Budapest, Napkút Kiadó.

2 RÖHRIG Eszter 2018. *Vízhomok*, Budapest, Könyvpont Kiadó – L'Harmattan Kiadó; Uő., 2022. *Nem leszek elérhető, soha többé*, Budapest, Napkút Kiadó; Uő., 2023. *Ephyra, szerelmem*, Budapest, Napkút Kiadó.

3 KOVÁCS Krisztina, *Női arckép*, Műhely, 2019/1, 71.

4 Julian BARNES 2007. *Flaubert papagája*, ford. CZINE Erzsébet, Budapest, Ulpius-ház Kiadó.

kább kínálkozó párhuzam, Luc Besson *A nagy kékség* (*Le Grand Bleu*, 1988) című kultikussá emelkedő mozija szövegszerűen meg sem idéződik, mégis helye van most ebben az ismertetőben. A zártság, a felszín és a tenger mélye alatt mozgó létvilág megragadása nemcsak az *Ephyra*, *szerelmem*, úgy egészében a Röhrig-próza egyik legfontosabb célja. Ilyen módon Besson e keserű melodráájának hősei, elsősorban persze főszereplője, Jacques némasága, szűkszavúsága nagyon is passzolnak az itt tárgyalt írói világhoz.

Ezt megfontolva, az eddigi életmű ismeretében azt kell mondanom, a szubjektum mások számára mindig hozzáférhetetlenként megmaradó belső világa, melynek megmutatása Röhrig Eszter prózájának összetéveszthetetlen karakterét adja, úgy tűnik, sokkal jobban működik a kisformában, mint a nagy narratívákban. Ennél is tovább lépve: az író két regényét olvasva sokszor volt az az érzésem, hogy ezek a történetek ösztönösen is a kisebb egységekbe vackolják be magukat. Flaubert szerelmének elszánt belső monológjai, mániákus rögzítési, dokumentálási vágya, ahogy az *Ephyra* Ádámjának önelemző, tépelődő, ám nagyon is aprólékos megfigyelései, valójában mintha a szöveg legkisebb struktúrái felé törnének, a rövidtörténet hétköznapiságát, a lényegtelennek tűnő apróságok magasabb esztétikai szintre emelését céloznák meg. Az új novellagyűjtemény szerencsére nem csak az indulás rövidprózával kapcsolatos vízióhoz tér vissza, ismétli majd folytatja annak alapszituációját is. Éva és férje, Éric, barátaik, utazásaik, Éva korábbi szerelmei ezúttal a *Vízhomok* rövidprózáinál hosszabb szövegekből lépnek elénk, az új válogatás tizenhárom kisprózát fog egybe. A szerkezet azonban hasonló: az impressziókból, az emlékezet morzsáiból épülő, az újra felfedezett helyek meglátogatásakor előtolakodó élményekből, képzetekből feltámadó konstruált, imaginárius múlt képei villannak fel. A tér- és időviszonyok felbomlása a Röhrig-oeuvre evidenciája. Évát, akit az első kötetben a szakítás vagy maradás, elengedés vagy újrakezdés kínjai között láttunk utoljára, a halálra készülési élményével küzdve köszönhetjük újra. Egyszerűségében és szokványosságában is kemény felütés a kezdő szöveg, a *Tükrök* gasztroszkópiája, a diagnózisra való várakozás és egy egykor sokat látogatott butik felkeresésének összekapcsolódása.

A struktúra ismerős, a késő modernségben talán Ottlik novellája (*Minden megvan*, 1968) árnyalta a problémát, azóta is meghaladhatatlanul. Ám mindez Röhrignél sem érdekeltlen, éppen mert a híres előkép lassúságát tökéletesen hozza. Arról nem is beszélve, hogy ő a valóban „szétírt” ötletet szenvedély és részvét elegyből keveri ki, miközben empátiája nem lép át a románcos atmoszférájú giccs terepére. Az itt és így diktált tempó tart ki jó ütemben a címadó *Ne sírj!* betegségtapasztalatáig. Ott Olga a festőnő múlt- és tudatbeli utazása végződik a testi szenvedés és a végső kiszolgáltatottság élményével és művészetté formálásnak lehetőségeivel. A gyökereket kereső izraeli út során látott archeológiai statigrafia, a „hámli rétegek” (101.) Olga számára a tradíciókhoz kapcsolódása mellett művészetének anyaghoz kötöttségét is jelképezik. Így a nem utolsó helyen, ám a novellaciklus végén

elhelyezkedő szűzsé valóban a kötet mise en abyme-jává válik. A *Ne sírj!* nemcsak az elmúlás elfogadásának esszenciája, motívumai, az állandó peregrinációk, a kulturális sokféleség megélése, a nemcsak a tárgyakhoz, hanem elsősorban az őselemekhez kötött visszatekintés metódusai a könyv és első számú hőse, Éva autobiografikus invencióinak módszerei is. Ahogy a *Vízhomok*ban az emlékezés tükröcserepei a víz felületében, természetében sodródtak és álltak össze változatos képekké, úgy a *Ne sírj!* szövegeiben a földhöz, a geoszhoz kötődés gesztusai is felerősödnek. Ekörül pedig, bár nem tudom, hogy Röhrig Eszter milyen kapcsolatban van ezzel a nagy hatású munkával, Jean Baudrillard teóriaalapozó esszéjének (*A tárgyak rendszere – Le Système des objets*, 1968) szellemisége is ott lebeg.⁵ Hasonlót pedig, hogy a számos, e kötetben is olvasható hommage mellé én is egy francia példát hozzak, Georges Perec *A dolgok* (*Les Choses*, 1965) című regényében olvashattunk. Hogy ebben a materiához, tárgyakhoz kötődő struktúrában a nyelvnek, megtanulásának, birtoklásának, örök idegenségének élménye (L. Szív a szívbe, *Alliance*, *Élan vital*) kiemelt szerepet kap, emögött ismét a bevezetőben említett cseppet sem tolakodó önéletrajziség, a fordító mindennapos léttapasztalatának megérezkítése rejtőzhet.

Jól megkomponált kötet Röhrig új könyve, bár én a *Csokonai-triptichont* és az *Owein, a remetét* kihagytam volna belőle. Miközben előbbi Vajda Julianna retrospektív nézőpontja és akár a női elbeszélői hang modellezése ürügyén, a középkori aszkéta pedig a tudatosan kimunkált belső magány megtestesítőjeként illik a jól körülhatárolható koncepcióba, ha a novellaciklus végpontja a *Ne sírj!*, talán még erősebb az egyébként markánsan kirajzolódó szándék. Ugyanez vonatkozik a könyvecske második egységére, az *Esszék, kritikák* kollektumára. Vizualitás és képiség témái, a festészet, a fotóművészet, a film és a filmszerűség a szépprózai egységben is bontakozó irányai áttetszően finom elemzésekben tárulnak itt fel. Röhrig Eszter ugyanolyan jó tollú recenzens, esszéista, mint amilyen novellista, ám erről ez a panoráma nem mindig győzi meg az olvasót, éppen mert egészében olykor a túlzott alkalmiság képzetét kelti. Kevesebb vagy inkább még több és így megokolható altémákra bontható szövegmutatvánnyal ez a rész koherensebbé tehető lett volna.

Hogy a zárlatban én is Flaubert-re utaljak, szentimentális könyv a *Ne sírj!*, amely olyan nagy figyelemmel követi hősei sorsát, amilyennel azok elemzik aprólékosan saját élettörténeteiket. Ha most e kritikában is megfogalmazhatnák várakozást, úgy egy újabb novellaválogatás mellett egy esszékötetet látnék szívesen. A kevés és sokszor kevésbé informatív, a világirodalmat recenzáló, főként már az olvasói igényekhez igazodóan csak rövidebb terjedelmű írásokat hozó és szinte kizárólag online platformokon (lásd 1749.hu) létező tartalmak között elkelne még több írás, amely a kurrens francia irodalmat alaposan és „érzelmesen” követi. E terepen pedig Röhrig Eszter műbírálatainak kellő mozgástere és hiánypótló szerepe lehetne.

(Napkút, 2024)
Kovács Krisztina

5 Jean BAUDRILLARD 1987. *A tárgyak rendszere*, ford. ALBERT Sándor, Budapest, Gondolat Kiadó.

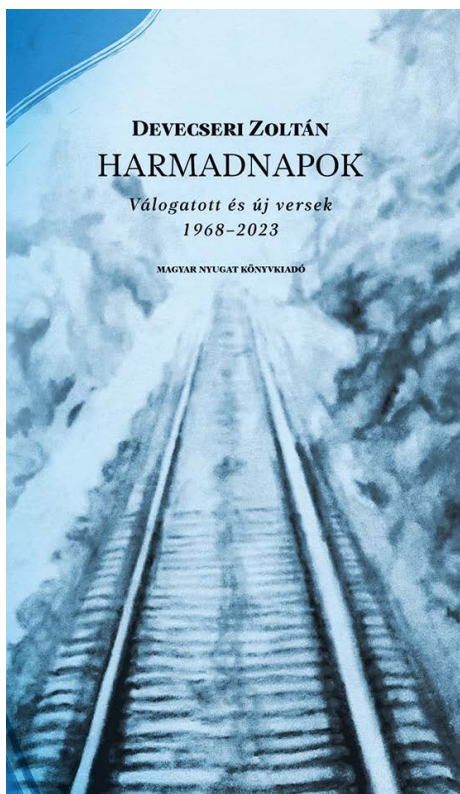
„Írva van: mégis-remény száll föl velünk” (Devecseri Zoltán: Harmadnapok)

JUHÁSZ ATTILA

(1961, Tét)

A győri Révai Miklós Gimnázium tanára (magyartanár, kutatótanár), a Magyar Irodalomtörténeti Társaság megyei tagozatának elnöke. Kötetei: *Hídegláz* (versek, 2001), *Zalán-verziók* (monográfia, 2004), *Észkimószín* (2009, versek), *Nehézfény* (2011, versek), *futópillantás* (2015, versek), *Tenger csend* (versek, 2017), Szabó Béla fotóművésszel), *Lassú nézés* (kritikák, tanulmányok, 2020), *Tengerjáró* (esszék, tanulmányok, 2022), *rövidköz* (2023, versek).

Vannak lírikusi életművek, amelyek az alkotói karakter, az emberi habitus függvényében relatíve kevés opusból épülnek meg. Devecseri Zoltán és költészete is ebbe a vonulatba tartozik. Első kötetének előszavában maga is utal erre („Mostani életmről kevés írás terem”), új könyvében pedig a szerkesztői-kiadói utószó azonosítja alapvető jellegzetességként, visszamenőleg is szerző és életműve szűkszavúságát („a biztató indulás után ritkán jelentkezett versekkel [...] A versek egy része töredék – amint töredék maga az életmű is”).¹ Az első három kötet kiadástörténete és szerkezete akár párhuzamba állítható Berzsenyi Dániel vagy Charles Baudelaire életműkötet-publikációjával, hiszen ahhoz képest, hogy a Mikor mozdulnak a kulcsok (1986) „bemutakozó” szándékkal 42 verset tesz közzé, a második kötet

(Hármas ének, 2003) ennek nagy részét újraköszölve, 17 év után mindössze tíz új kompozícióval bővíti a szemlét, illetve a Zsindelyszárnyakon (2012) időrendileg újabb darabjai is csupán 9 verssel gyarapítják az addigi készletet.²

Az előzményekhez viszonyítva jelentős változást mutat azonban, hogy a legutóbb megjelent negyedik kötet, a Harmadnapok (2023) az első három könyvig tartó negyvenhárom év alatt keletkezett mintegy 80 verse után egy évtized alatt újabb 32 művel tette teljesebbé az életművet. Itt már nem beszélhetünk arról, hogy egy állandó viszonyítási alapnak szánt, lassú bővüléssel továbbvitt alapverskészlet gyarapodását szeretné demonstrálni a költő, ugyanakkor a demonstráló szándék egyértelműen tetten érhető. Ezt nemcsak az támasztja alá, hogy jubileumi karaktere van az új kötetnek, hiszen az alkotó 75 esztendő, amikor a mű megjelenik, hanem az is, hogy az önálló kötetnyi új vers mellett újra olvashatjuk itt a korábbi kiadások szubjektíve kiválasztott kulcsdarabjait, de a belső szerkezeti arányokat tekintve az eddigieknél jóval kisebb hangsúllyal, habár cseppet sem háttérbe szorítva vagy mellékesen. (Az első kötetből 9, a második új verseiből 6, a harmadikból újabb 6 került be a mostani válogatásba, ami a második és harmadik kötet 70–70 százalékos újraközlő arányához képest most annak közel felére csökkent.) Ha nem is a korábban említett alkotói-publikációs hasonlóságok miatt, de jellemző kortárs tendencia révén találhatunk újabb párhuzamos logikát a korábbi és új opusok egyedi új ciklusokba építésének életműstruktúráját és -kontextusát újraszervező törekvése kapcsán. Devecseri három verscsoportba applikálja itt a műveit, s mindháromban vegyesen fordulnak elő korábbi és újonnan ide szánt szövegek, s köztük az átvettek eredeti, egymáshoz viszonyított sorrendisége is – kevés kivétellel – új rendezettségét mutat.

1 Az idézeteket lásd: D. Z.: Magamról – Mikor mozdulnak a kulcsok, 4.; Gyurácz Ferenc: „érdemes küzdelmekről lekésve, / ám tollat mégse váltva késre” A kiadó utószava – *Harmadnapok*, 104.

2 A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy a Zsindelyszárnyakon két ciklusban 18 olyan verset is közöl, amelyek jelzetten „korai” alkotások, tehát még az első kötet előtti elő-időkből származnak, így az első versközléstől (*Népszava*, 1969) az első kötetkiadásig tartó 17 esztendő alatt végül is 60 költemény alkotja a pályaszakasz teljes termését, vagyis ez mutatkozik a legaktívabb alkotói időszaknak.

Az aktuális újraközlések alkotói-szerkesztői beavatgatási koncepcióját bizonyára nemcsak a korábbi kulcsversek jelentőségét kiemelő szándék motiválta, hanem annak felmutatása is, hogy a verses életmű rendelkezik olyan belső koherenciával, amely lehetővé teszi az egyes szövegek kínálatárnyaló, önértékű szemlézése mellett a jól megragadható, egyszersmind a költői indulás óta karakteresen felismerhető alkotói arculat megőrzésének tudatosítását, tudatosulását. Ezzel szinkronban a kötet hátlapján olyan méltatói kivonatokkal találkozhatunk, amelyek mintegy négy évtizednyi időintervallumot átfogva is megerősítik alkotó és alkotásmódja jól megragadható, egy közép-pont felé tartó karakterelemeit. A „portrérészletek” szerzői³ nagyrészt költőnkkel egyívásúak, akik számára emiatt is könnyebb a ráhangolódás e versvilágra, ugyanakkor mégsem mondható, hogy szerzőnk a jó néhány antológiában való publikálás kapcsán valamely nemzedéki szemléleti, ars poeticus csoportosulás tagjaként, aktív partnereként lenne azonosítható. Ez annál is inkább érdekes, mivel Devecseri költészetében a közösségekhez (nemzethez, szűkebb pátriához, családhoz) tartozás, az elköteleződés és a hűség kezdettől fogva fontos szereppel bír, s tematikusan talán a legfontosabb meghatározó eleme az életműnek. Ezen belül a nevesíthető és legmeghatározóbb kapcsolatok szerepe kiemelkedő, ugyanakkor sajnálatos, hogy mind Baka István, mind Nagy Gáspár vonatkozásában tragikusan korán elhunyt társakhoz, utóbb pedig elsősorban emlékezetükhöz kapcsolódik.

Ha azt vizsgáljuk, hogy a szövegekben ráutalással vagy megnevezéssel azonosítható alkotói viszonyulás milyen spektrumot vázol fel, kiderül, hogy Devecseri emberi-lírikusi értékszemléleti tájékozódása egy tágas vonatkoztatási rendszerben szerveződik meg, amely az idő haladtával fokozatosan bővül is: a kezdeteknél a fontosabb nevek Tornai József, Nagy László, Szilágyi Domokos, Sarkadi Imre, a klasszikusok közül Berzsenyi és Ady, a későbbiek folyamán pedig elsősorban Nagy Gáspár és Baka, de régiiek (Vörösmarty, Petőfi, Arany, Madách, Babits, Radnóti) és tágabb értelemben vett kortársak is (Weöres, Pilinszky, Csoóri, Markó Béla, Kalász László, Kiss Benedek, Fodor András). Ez a kapcsolati háló olykor alkalmi ihletek kapcsán gyarapodik, de a meghatározó, újra felbukkanó nevek itt is markánsabb értékrendi együvé tartozást tesznek felismerhetővé. Érdekessége ennek a viszonyítási rendszernek, hogy egy alkalommal erős elutasító gesztust is felmutat, nem kis indulatossággal fűszerezve, minden bizonnyal az egykorú magyar neoavantgárd mozgalom túlkapásaira, melléfogásaira célozva: „Ginsberg, Ferlinghetti üvöltő ritmusait visszhangozná [...] a honi törtető nyáj / képi plágium-fintorait / más szájából nyert nyállal -”⁴.

A költői közlésszándék és közlésmód sok vonatkoztatási pontú rendszerének folyamatos épülése mellett szintén állandó életműbeli vonulatnak tekinthető a szabad versformák, valamint az alapvetően is rövid, sokszor impressziózan töredékes szövegalkazatok használata. Ez különösen szembevető az új kötet új verseiben, melyeknek kétharmada is ilyen formátumú,

bennük kipontozással, lezáratlanságot jelölő szakaszvégi gondolatjelekkel, vonalas elválasztással, és ide sorolható az a szerkezeti megoldás is, hogy Devecseri több alkalommal kis tételekre szétosztva alkot mikro-versciklusokat, kisebb sorozatokat egy cím alatt. Mindezek a vizuális tagoló elemek még közvetlenebb módon érvényesülnek, amikor – a kompozíciók negyedében – a szövegképi tipografikus kiemelés eszközeivel irányítja költőnk az olvasói figyelmet, differenciálja az olvasat várt-projektált hangsúlyait.

A metaforikus, képi megjelenítésre alapozott költői kifejezőmód szintén elismerést kiváltó módszertani elem Devecseri méltatóinak szemében, melynek megtartott következetessége alapélmény értékű e lírában, kulcsmotívumainak rendszere pedig jelentős mértékben természeti, olykor biblikus-szakraális kötődésű.

Szóba került már, hogy témaválasztás szempontjából mennyire meghatározó Devecserinél a közös értékrendhez való kötődés, ezzel együtt a költőtársakhoz és emlékezetükhöz való hűség, s mindehhez hozzá kell vennünk, egyben kell szemlélnünk azt a sztenderd életmű-jellegzetességet is, hogy a versek lépten-nyomon ars poeticus kitételeket, állásfoglalásokat is megfogalmaznak, s azt a jellegzetességet is, hogy az ars poeticus gondolatok gyakran többes szám első személyű alanyisággal kapnak nyelvi formát. Hogy ne csupán az elkülönülés hitvalló példája és a szimpátia-névsor legyen ennek bizonyítéka, lássunk példákat a fontosabb hitvallás-elemekre. A Harmadnapok előtti kötetekben nem ritkán pátosz is vegyül a küldetéstudatos, kiválasztottságra utaló ars poeticába, így a Zsindelyszárnyakon című kötet verseiben is: „Minden vers halálugrás [...] fölszegett állú önbecsülésünk / áttal fogadni előragott ételt”, „vagyok fegyvertelen / gyertya-vivő követ”, „Szó! [...] épülj már tétlél [...] Válj teremtéssé!”, vagy hasonlóképpen a Hármas ének szövegei között („küzdelmekről lekésvé, / ám tollat mégse váltva késre”, „vagyunk még [...] gyalog az égig jutunk el”). Felbukkannak klasszikus alkotás-módszertani momentumok is, pl.: „gyöngyvajúdással megteremni a verset”, „Századokon botlanak példaképeim, / tőlük a vers, innen a dalok! [...] a verset élni kell!”

A korábbihoz hozott ars poeticát az új kötet önbiztató gondolatokkal egészíti ki: „Nem éghet le torkomról a szó!” (Csapda), „Sarjadj, versem, jégrögöt szaggass, / a tél infarktusan ha győzől, / mentve leszen a rügyező szándék, / porral a szél össze nem öröl” (Bordal), „Félre hát a múzeumi lantot?! / Szó a tett, ha szótlanság burjánzik is [...] Előre hát, / de mégse mind: / Rab-szolgákra nem hallgat az ég” (A XXI. század költője), „újra békességet fakaszt / küzdelemre érdemes vigasz, / forгатom késve is a tollam: / ötévesen – fakardomat –” (Zsindelyszárnyak súlya alatt), „dugdossuk a verset / ágyak, könyvek alá, / remélve, valaki / mégis megleli, / egyszerre megtalálja / a földit és az égit” (Versrejtegető játék). A költő most már a vonatkoztatási pontokhoz rendelve boldogan nyugtázza küldetésének sajátos beteljesedését („számonkérlek / szótagjaimat / a meg nem írt verseket / Hiszen a megírtakért

3 Baka István, Kerék Imre, Tönköly József, Zsirai László.

4 Lásd: Anyám tudta – Zsindelyszárnyakon, 100.

/ a Nagy Úr odafönn / vendége vagyok én is / hiszem megbocsát” – Számonkért szótagok), valamint az sem áll tőle távol, hogy didaktikus-szentenciózus, parancsolatos alapvetéseket illesszen be ars poeticájába (vö. „tett a Szó / a némaság kevés –” – A XXI. század költője, „Tiszteld az időtlen időt, [...] s minden énekes prófétáját, / ki a semmiből hitet fakasztott [...] Tiszteld azt, aki szembeszáll / Pontos versében szól és száll / a szó! [...] Tiszteld, akit a teremő / közénk szólni küldött!” – Nagy Gáspárra emlékezve). Mivel az utóbbi kitételek hangsúlyosan a Nagy Gáspár-i örökség hirdetésének és továbbvitelének gesztusai, meg kell jegyezni, hogy az egykori főiskolai évfolyamtárs hatása és emlékezete a Harmadnapok lapjain minden eddiginél erősebb és központosítottabb ars poeticus fókusz tesz azonosíthatóvá: az újabb keletkezésű versek ötöde említi vagy idézi meg a már az első antológiaközlésnél költőtársként azonosítható példakép-barátot (a kötetbeli tematikus-motivikus arányok karakterességéhez az is hozzátartozik, hogy a friss verseknek éppen a fele kapcsolódik az ars poeticához, s ugyanekkora hányaduk kötődik koncentráltan vagy több szálon kapcsolódva volt és jelenlegi költőtársakhoz).

Amiként egykor a bemutatkozó kötet, úgy a Harmadnapok felütése is a kezdetek kezdetét, a születést idézi meg egyazon vers által, olyasfajta személyességgel, amely a redukált közlés mögött összetett érzelmi reflektáltságot valószínűsít. A Születésem máris felmutatja szerzője nyelv- és formahasználatának jó értelemben vett keresetlenségét, s a távoli Radnóti-reminiszcenciával Devecseri ösztönszerű versélmény-inkorporáló készségét. Ennek a versnek is van – nyelvi kifejtetlenségéből adódóan – impressziózus jellege, amely egybekapcsol némi anekdotikusságot, sajátos örömhíradást és a sorstudat felől valamely implicit, mégis a mélyből érzékelhetővé váló elégikusságot.

Az első ciklus folytatásában megmarad a szövegek rövidségével együtt járó hangulati-impresszionisztikus megjelenítésmód, és bár felbukkan ezekben is sűrített gondolatiság, a közvetlen bölcselő szándék először a cikluscímadó Ébredjünk fényesen című versben készíti lassításra az olvasót: „Kenyér meg kés mindig igazat mond”. A vers carpe diem-hangoltsága, gyermekkor-nosztalgiája a szerző életkorából is származtatható személyes elmúlásgondolattal hozható összefüggésbe, ugyanakkor a többes szám első személyű alanyiság itt általánosító gondolati szándékot mutat, ami szinkronban van a felütés szentenciózus ráfogásával is. A többes versalanyiság itt is magában foglalhat párkapcsolati egyiséget, akárcsak a számvetési jellegű Ketten és a Mielőtt csontjainkat című opusok esetében, azokban viszont elsődleges hangsúllyal. A Nagy Gáspár személyiségét, emberi tartását mozaikosan megidéző, kötetben még nem közölt, de még a megszólított életében keletkezett Mielőtt minket is című vers előbb az aposztrofikus nexust választja, majd úgy tér át a mi-kontextus használatára, hogy az egyszersmind mentalitás- és érték-közösség-konstatáló jelzéssé is válik.

Terjedelmesebb korpuszt foglal magába a kötet második ciklusa, ahol már megnövekszik az áthallásos-ráutalásos szövegek aránya, de ezekben még nem az ars poeticus rokonságvállalás a meghatározó, ha-

nem inkább a motivikus kapcsolódás, ráhangolódás alkotói gesztusairól beszélhetünk.

Személyesebb, alanyibb, közvetlen versbeszélői hangulási szövegekkel indul ez a sorozat, melyben előbb nagyrészt újraközlések szerepelnek, köztük olyan kulcsversek, mint a szerző kedvelt Déva-vár motívumát felhasználó Hármass ének, melynek kudarcra újrakezdést motiváló élet- és poétikaszemléleti mentalitásához biblikus jelképiséget működtető párversként, új opusként társul a cikluszáró-kötetcímadó, „mégis-reményt” hirdető Harmadnapok, amelyben újra szerepet kap az általánosító többes alanyiság: „Madárrá lettünk [...] s fogyó jövőnk bozótosából / égi szózáttal, földi beszéddel / ideérnek a Harmadnapok!” Egmást erősíti itt a hitbéli emelkedettség „hosszú türelmű áhítata” és az emberi-alkotói küldetés átlényegült öröme. A vershez a kiemelt pozíció nemcsak címe kapcsán rendelődik, hanem az előző oldalra került grafika is nagyobb teret teremt az olvasói megérkezéshez, rákésüléshez.

Az életképi-hangulati íráskészítések nyomán az itteni versek jelentős része a szülő-gyermek, illetve párkapcsolati szituációk kapcsán készít üzenetes számvetést, jut el az átlényegítéshez, melynek fő gondolat- és jelentésköre az emberi helytállás, az összetartozás mindenek felettiséget és erejét hirdeti, s itt is találhatunk – akár kötetközi, akár cikluson belüli – párverseket, amelyekből szintén nem idegen a retorikus, tételmondatos-didaktikus szentenciózusság: „végül a hűség marad / menedék. / Ezt adjuk tovább!” (Ott, in: Zsindelyszárnyakon); „ne félj, kisfiam, / és nagyra nőj, a csodafán / mássz föl gondolat-irammal [...] Asszonyodat sose ríksd, / gyereket kacagtasd! / Nincs ideje most a sírásnak, / még ha a mesék elbotlanak is jobbadára... // Ki vagyok, s majd mivé leszek: / most apám és öcsém, / s leszek törvényes folytatás [...] megfektendő üzenet: / Mi lettél, fiam, mi voltál, / mi leszel, ha meghalok!” (Elbotló mese); „Uram [...] Te megfegyelmzettél, / föllármázva testemben / a mégis-folytatást, / ne maradjon porban: / Kiben erő van és / Isten lakik, annak / letérdepelni is szabad –” (Ádám-montázsok).

Ahogy a második ciklus kezdő verscsoportja is szervezesebb szomszédságot mutat, úgy a legkorpulensebb utolsó ciklus, a Negyedik parancsolat szintén koherens sorrendiséggel szerkeszti be az újraközölt és újabb verseket, melynek nyomán korai költőelődök (Bersenyi, Vörösmarty, Petőfi, Arany), majd egy későbbi tömbben 20. századi kortárs alkotók emlékezete idéződik meg, elsősorban Nagy Gáspáré, újabb öt tétellel, de fontos a Csoóri Sándor halálára írt, az erő és hit örökségét hirdető emlékkvers is (Egyetlen szál virág). Ebben a ciklusban a legnagyobb az első kötetközlések aránya (18 a 26-ból) és legmarkánsabb az ars poetica tematikus dominanciája (11 vers a 26-ból). Nem rendeződnek szoros tömbbe, de itt kapnak helyet egymás közelében a Műhely folyóirat utóbbi évtizedeinek néhány tematikus számához készült versek (Vissza a téli erdőből, A városnak nincs kora, Negyedik parancsolat, Tánctmondatok otthonról), melyek közül a Radnóti profetikus hitének és küldetéses tisztaságának tiszteletét hirdető Negyedik parancsolatban és a leghosszabb „megszakítatlan” szövegű, Nagy Gáspárhoz újonnan is elkalauzoló emlék-

versben (A tilaji temetőben) kap egyaránt komoly ars poeticus hangsúlyt a vers által való eszmei örökhagyás, túlélés biztató hangulata és indirekt öntudata, megerősítendő a Vörösmarty megidézett kérdésére adott bizakodó, önerősítő választ: „Mégse háborgok: ami a bírhatóból / rám méretett – vállalom azt, / fogadva s tovább nyújtva majd / saját zöld ágamat [...] ha mélyebb is a csönd, / ha nem halljuk a szót, / s nem a teremtés hangját, / ha koldulni járunk is reményhitért [...] akkor is mondjuk, / világrészeket tegezve, hogy érdemes, / hogy mehet még elébb / – a könyvek által s általunk” (Utóirat Vörösmartyhoz).

A versben, a költőkben való hit Devecseri világképe és értékrendje szerint nem lehet meg tételes hit nélkül, ami több helyütt fohászkodó megszólításokkal is tanúsítja szerzőnk ebbéli hűségét, elköteleződését, de a legfőbb vallomást most fogalmazza meg Nagy Gáspár-idézetet is beépítve kulcsversébe: „a harang időtlenül szól, / ahogy az ének is magasba indul / innen, itt – az Ég dicséretére! [...] innen és túl álmon, életem, halálom / „egyetlen iránytű marad velünk: az Isten”!” (Lábnymok a hegyi kápolnához).

A régebbi költőket megidézve szerzőnk az archaizmus, a balladás hangvétel avatott felhasználójaként is említhető, ami azonban személyiségéhez és lokálpatrióta kötődéséhez még közelebb áll, az a folklorikus hangütés, melynek elszórt, tájszavas példái mellett a kötetzáró nagykompozícióban mutatkozik meg igazán a funkciója. A Táncmondatok otthonról immanens, az életműben talán legkarakteresebb ritmika többletélménnyel ajándékozza meg az olvasót, s érezhető, hogy ez a szintén kulcsversként szemlélhető alkotás az olvasó számára is jól azonosíthatóan kötetív-alakító szerepet kapott: dinamikájával tetőpontra is juttatja az egyébként nem ritkán borongós hangvételű kötet-mondandósor, de ugyanakkor egészzé is zárja-kerekíti a makrostruktúrát, ráadásul – bár társzművészeti kontextusban maradva – utolsó soraival (lásd: „Zene, zene, tánc, tánc: / csak forog, csak pörög / a szóra bírt világ! / Gyökerei, forrásai / halhatatlanok –”) azt jelzi, hogy a világ szóra bírása itt, egy kötet lezárásával nem fejeződhet be...

(Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2023)
Juhász Attila

GAÁL JÓZSEF: KATONA II. 2024, KOLLÁZSRAJZ, PAPÍR 32X18 CM, VÁSZON, 170X160 CM

Dr. Horváth Nóra

1978-ban született Győrben. Filozófus, művészeti író. A Győri Széchenyi István Egyetem habilitált egyetemi docense. 2016-tól a *Műhely* szerkesztője, 2019-től főszerkesztő-helyettese, 2020-tól főszerkesztője.

Tudományos fokozat: PhD (2014), habil. (2022), a filozófiai tudományok területén.

Tanulmányok:

2006–2009: Pécsi Tudományegyetem Filozófia Doktori Iskola; 2002–2006: Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, filozófia szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, tanító szak; 1998–2002: NYME – Apáczai Csere János Kar, művelődésszervező szak.

Főbb kutatási területei: az esztétikai életvitel filozófiai megközelítései; létezésesztétika; George Santayana életműve; amerikai esztétizmus, Edward Perry Warren és Fred Holland Day életműve; amerikai pragmatizmus, pragmatista esztétika; Richard Shusterman filozófiája (szómaesztétika); Frenák Pál életművének filozófiai megközelítése;

A magyar és idegennyelvű publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisában.

Önálló kötetei: *A szépség szeretői – George Santayana és kortársai* (2018 GlobeEdit, 2019 JatePress), *Frenák Pál Abécédairé-je – Átjárások a filozófia és Frenák organikus mozgásnyelve között: L'Abécédairé of Pál Frenák – Transverses Between Philosophy and the Organic Movement Language of Frenák* Budapest, Magyarország: Kortárs Táncért és Jelelő Színházért Alapítvány (2022, 2024)

Dr. Horváth-Márjánovics Diána

1988-ban született Győrben. Irodalomtörténész, kritikus. 2020-tól a *Műhely* szerkesztője, a lap kritikarovatának vezetője.

A Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett. A Pécsi Tudományegyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájában szerzett doktori fokozatot. A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa. Kutatási területei: modern magyar irodalom, Mészöly Miklós életműve, kortárs magyar próza.

Tanulmányok:

2014–2017: ösztöndíjas doktorandusz, PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola; 2011–2013: esztétika szakos bölcsész (MA), PTE BTK; 2010–2013: magyar nyelv és irodalom szakos bölcsész, irodalomtudomány szakirány (MA), PTE BTK; 2007–2010: alapszakos szabad bölcsész (esztétika szakirány), magyar minor (BA), PTE BTK.

Publikációk listája elérhető az MTMT adatbázisában.

Önálló kötete: *Örökölt blende. Példázatos irodalom és a Mészöly-hagyaték* (2021 Kijárat Kiadó).

Takács Nándor

1983-ban született Mórton. Költő, 2021-től a *Műhely* szerkesztője, a lap szépirodalmi (vers és próza), valamint pályakezdő költőket felkaroló tehetséggondozó rovatát vezeti.

A Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban érettségizett. Versei 2007 óta jelennek meg irodalmi folyóiratokban. Tanulmányok: 2014–2017: magyartanár szak (MA), PE MFTK; 2009–2011: biológianár szak (MSc), PTE TTK; 2001–2009: biológus szak (Evolúció–Ökológia–Szisztematika szakirány), ELTE TTK.

Önálló kötetei: *Kolónia* (2014 Napkút Kiadó); *Rádiócsend* (2024 Napkút Kiadó).

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

PALATIA Nyomda és Kiadó Kft.

Magyar Művészeti Akadémia

GAÁL JÓZSEF: HOMICIDA VÁZLAT, 2024, KOLLÁZSRAJZ. PÁPÍR 28X17 CM

GAÁL JÓZSEF: HYBRIS III. 2023, AKRIL, VÁSZN, 170X160 CM

950,- FT